

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MARCUS AURELIUS ANTONINUS

KENDİME DÜŞÜNCELER

YANKI YAYINLARI

MARCUS AURELIUS

KENDİME DÜŞÜNCELER

Türkçesi :

CEYDA ESKİN

YANKI YAYINLARI

Dizgi : Gül Matbaası, baskı : Kardeş Matbaası

Istanbul — 1974

I. BÖLÜM

I. — Büyük babam Verus'ten: göreneksel iyiliği, bozulmaz dinginliği.

II. — Babamın bıraktığı ün ve anıdan: Sakıncanlığı ve yiğitçe güçlülüğü.

III. — Annemden: Dindarlığı, eli açıklığı, yalnızca kötülük etmekten değil, kötü bir düşünce üstünde durmaktan bile kaçınma alışkanlığını. Ayrıca: yaşayış düzeni yalınlığını ve zenginlerin sürdüğü yaşayış biçiminden iğrenmeyi.

IV. — Nine babamdan: devlet okullarına gitmemiş olmayı; evinde iyi eğitimcilerden yararlanmış ve bu ereğe varmak için bolca harcamada bulunma gerekliliğini anlamış olmayı.

V. — Eğitimden: Yeşillerin, Mavilerin, ne de Kısa ve Uzun - Kalkan'ların yandaşı olmamayı; yorgunluğa katlanmayı, az ile ye-

tinmeyi; görevini, kendisi yapmayı ve bir sürü işe karışmamayı; karacılığı kötü karşılamayı.

VI. — Diognetes'ten(1) : değersizlikleri kınamayı; şarlatanlarla büyücülerin, büyüleme, okuyup üfleme ve benzer uydurma konular üstünde anlattıklarına inanmamayı; bildircin beslememeyi ve bu tür çılgınlıklara merak sarmamayı; Felsefeden hoşlanmayı, önce Bacchius, sonra Tandasis ve Marcianos'un (2) öğrencisi olmuş bulunmayı; çocukluk çağından başlayarak dialoglar üretmeye özenle çalışmış olmayı; sert yatağı, yalın derileri ve tüm helenik disiplin uygulamalarını yeğ tutmuş olmayı.

VII. — Rusticus'tan (3) : Karakterimi düzeltmeyi ve gözetmeyi gereksediğimin bilincine varmış olmayı; etkin ve iyiliksever görünmek için, bilgicilik akımına büyük bir tutkuyla bağlanmaktan, bilim yapıtları kaleme almaktan, acınacak destekleyici söylevler savurmaktan ve imgelemleri şaşırtma yoluna başvurmaktan sakınmış olmayı; söz sanatından, koşuk ve fazla incelikle konuşma sanatından kendimi uzaklaştırmış olmayı; evde, Romalı'lara özgü giysi ile gezinmeyi ve her türlü gösterişi kendime yasaklamış olmayı; Kendisinin Sinuesse'ten aneme yazdığı mektup örneğince, yazılarımda arılığa önem vermediği; bizi aşağılamış ve öfkelendirmiş olanlara, geri dönmeyi diledikleri andan başlayarak hoşgörü ve barışma olanağı göstermeğe hazır bulunmayı; dikkatle okumayı ve üstünkörü bir anlayışla yetinmemeyi; gevezele-

ri hemen onamamayı; kitaplığından bana ilet-
tiği, Epictetos öğretilerini içeren yazıları oku-
yabilmiş olmayı.

VIII. — Apollonius'tan (4): bağımsızlığı,
kesin ve raslantıdan yoksun kararı; bir an
için de olsa, ustan başka hiçbir şeyle yö-
netilmemeyi; zorlu acılarda, bir çocuğun yi-
tirilişinde, uzun sayrılıklarda hep aynı kalma-
yı; aynı insanın, aynı zamanda çok enerjik ve
yumuşak olabileceğini, canlı bir örnek üstünde
açıkça görmüş olmayı; hizmet sayılan şeyle-
rin, dostlarımızdan, kendimizi küçük düşürme-
den, onları kabalıkla geri çevirmeden, nasıl ka-
bul edilmesi gerektiğini öğrenmiş olmayı.

IX. — Sextus'tan (5): iç yakınlığını; ba-
banın istemlerine bağımlı bir aile örneğini; do-
ğaya uygun yaşamamanın anlamının kavranılma-
sını; gösterişe kaçmayan ağırbaşlılığı; dostla-
ra karşı saygılı sevecenliği; bilgisizlere ve dü-
şünmeden karar verenlere karşı anlayışı; her
çeşit insanla uyuşma sanatını —Sextus'un in-
sanlarla görüşmesi her türlü dalkavukluktan
daha hoştu ve aynı nedenle onlarda en derin
saygıyı uyandırıyor—; yaşam için gerekli
davranış kurallarını anlak ve yöntemle bulgula-
ma ustalığını; ve şu ki, o hiçbir zaman öfke
ya da başka bir tutku durumu göstermedi, ama
aynı zamanda insanların en az tutkulusu ve
en seveceniydi; gürültüsüzce övgü yöneltmeyi
bilme ve ün salmayı amaç edinmeden, çok bil-
gi sahibi olma sanatını.

X. — Dilbilgini Alexandre'dan (6): kınamaktan kaçınmayı; bir deyim ya da bir söz dizimi yanlışlığına düşenleri, herhangi bir dil kusuru işleyenleri yaralayıcı bir biçimde eleştirmeyip, yanıt, destekleyici tanıklık, biçime değil de konu özüne ilişkin ortak tartışma alanı üstünde ya da raslantı sonucu ve sakıncalı bir uyarı aracılığıyla kullanılması gerekli deyimi ustaca sunmayı.

XI. — Fronton'dan (7): zorba yöneticilerin istek, bükülgenlik, duyguların gizlenmesi yönünden varabilecekleri aşamayı ve patrisyen diye adlandırdıklarımızın çoğunun acımasız insanlar olduklarını gözlemlemiş olmayı.

XII. — Platoncu Alexandre'dan: sık sık ve zorunluluk olmadan «vaktim yok» dememeyi, yazmamayı. Ve böylece, işlerin ivediliğini ileri sürerek, toplumsal ilişkilerin buyurduğu ödevleri sürekli bir biçimde ertelememeyi.

XIII. — Catulus'tan: haksız olsa bile, bir dostumuzun yakınmalarına hiçbir zaman ilgisiz kalmamayı, hatta alışlagelmiş yakınlık bağlarını yeniden kurmağa çalışmayı; Domitius ve Athénodote örneğince, eğitimcilerinin iyiliğini gönülden istemeyi; çocuklarına karşı gerçek bir sevgi beslemeyi.

XIV. — Kardeşim Severus'tan: güzele, gerçeğe, iyiye olan seviyi; sayesinde Thraséas'ı, Helvidius'u, Caton'u, Dion'u, Brutus'u (8) tanımış olmayı; herkeze eşit söz hakkı veren,

hak eşitliği üstünde kurulmuş bir türel durum ve her şeyden önce kişi özgürlüğüne saygı gösteren bir krallık yönetimi düşünüsünü kavramış olmayı; Ve yine ondan: felsefeye olan değişmez ve güçlü saygıyı; iyilikseverliği, sürekli eli açıklığı, dostlarının dostluğuna inanç ve güven duymayı; serzenişlerini, onları hak etmiş olanlardan gizlememeyi; dostlarını, «Neyi ister, ya da neyi istemez?» kuşkusunda bırakmayıp, belirgin bir açıklıkta olmayı.

XV. — Maximus'dan: kendine hâkim olmayı ve hiçbir şeyin çekimine kapılmamayı; öz-yapımızdaki mutluluk, yumuşaklık ve ağırbaşlılık karışımını; ortaya çıkan tüm görevleri kolaylıkla gerçekleştirmeyi; bütün konuşmalarının düşüncelerine uygun, davranışlarının kötü-niyetten yoksun bulunduğu kanısını; hiç şaşmamayı, hiç meraklanmamayı; hiçbir zaman acele etmemeyi, gecikmemeyi, kararsız ya da bunalmış görünmemeyi; ardından öfkeye ya da güvensizliğe kapılmamak için kahkahalarla gülmeyi; iyiliksever, yüce gönüllü, dürüst olmayı; düzeltilmiştense çok, düzgün bir karakter kanısını vermeyi; Ve yine şu ki: hiç kimse, hiçbir zaman, ne onun tarafından hor görülmüş olabileceğine inandı, ne de kendisini ondan üstün sayma yürekliliğini gösterebildi; son olarak, iyi karşılayışı.

XVI. — Babamdan: İyi yürekliliği ve iyi düşünülmüş yargılara sarsılmaz bağlılığı; Onur sayılan şeylerin verdiği aldatıcı üne karşı ilgisiz

kalmayı; çalışma sevisini ve direşimi; topluluğa yararlı öğütler verebilecek kişilere kulak vermeyi; katı yüreklilikle herkese değerine uygun olanı dağıtmayı; ne zaman direnme, ne zaman gevşeklik gösterilmesi gerektiğini bilme sanatını; büyüme çağındaki çocuklara olan sevginin sınırlandırılma vaktini; toplumculluğu; dilediği zaman masasında bulunmama ve doğal olarak kendisiyle birlikte geziye çıkmama konusunda dostlarına tanıdığı özgürlüğü; bazı işlerden ötürü uzaklaşmış kimselerce, hep aynı insan olarak kavuşulmayı; yargılarda, herşeyi tartma, direşme ve kolayca görünenlerle yetinerek, hiçbir zaman bir araştırmayı bırakmama konusundaki titiz özeni; dostlarını tutma, onlardan hiçbir zaman bıkmama ve onlara çılgınca tutkun olmama sanatını; kendi kendine yetme ve dingin olma yeteneğini; trajik aşırılığa kaçmadan, en küçük ayrıntıları uzaktan kestirmeyi ve önceden düzenlemeyi; alkışların ve kendine yönetilmiş her türlü dalkavukluğun önünü almayı; sürekli olarak İmparatorluğun gereksemelerini gözetmeyi, yardımcı kaynakları yönetmeyi ve bu davranışından ötürü kendisini kınayanlara hoşgörü göstermeyi; Tanrılara karşı, boş inana yer vermemeyi; insanlara karşı, halka hoş görünme, beğenilme, toplumun kayırmasını kazanma isteğinden yoksun olmayı; ama, her şeyde ılımlı, kararlı olmayı, her zaman terbiyesizlikten ve modaya düşkünlükten uzak kalmayı; yaşamı hoş kılan şeyleri alçak gönüllülük ve içtenlikle kullanmayı —yaz-

gının kendisine bolca sunmuş olduğu hoşluklardan eli altında bulundukları zaman kibirsizce ve yalansız dolansız yararlanıyor, olanakları dışına çıktıklarında, onlara gerekseme duymuyordu— Ve şu ki: hiç kimse onun bir bilgici, kaba bir ruh, bir aylak olduğunu ileri süremedi. Tersine o, olgun, her yönden eksiksiz, dalkavuklukla elde edilemeyen, gerek kendi işlerini gerekse başkalarına ait olanları yönetmeğe yeterli bir insandı. Ve yine: felsefenin gerçek görevlilerine saygı beslemeyi; ötekilere gelince, ne onları aşağılamayı, ne de onların tuzağına düşmeyi. Ve şu: iyi görüşmesini ve usandırıcılığa kaçmayan gönül hoşluğunu; yaşama tutkun insan olmadığı halde, bedenine gösterdiği, beğenilme isteğine ve bağımsızlığa yer vermeyen ölçülü özeni: sağlık bakımına verdiği önem nedeniyle, yaşamı süresince hemen hemen hiç doktora ve ilâca başvurmadı. Ve özellikle: anlatım erincinde, yasalar, töre ya da başka konulara ilişkin bilim dallarında ün kazanmış kişilerin üstünlüğünü, kıskançlık duymadan tanıma sanatını ve herkesin özel yeteneğine göre saygı görmesini sağlamaktaki özeni; atalara ait gelenekleri sürdürme savını yumuşaklıkla duyurmayı, her konuda geçmişteki gelenekleri izlemeyi. Ve şu: yer değiştirmeyi ve çabalamayı sevmeyip, aynı yerlerde ve aynı uğraşlarda kalmaktan hoşlanmayı; Azışık başağrısı anları geçtikten hemen sonra, yeni bir canlılık ve yoğun bir güçle, süregelenmiş çalışmalarına dönmeyi ;çok azrak ve sadece Devlet çı-

karlarına ilişkin gizleri saklayabilmeyi, yapıtının kendisine kazandıracağı üne değil, yalnız yapılması gerekli işe ilgi duyan bir insan gibi önemli yapıların gerçekleştirilmesinde, bayramların kutlanışında, yardım dağıtımlarında ve benzer durumlardaki anlayışlılığı ve ölçülülüğü; uygunsuz zamanlarda yıkanmamayı; konut yapımından hoşlanmamayı; ne yiyecek, ne giysilerinin kumaş ya da rengi ne de uşaklarının yaşam biçimi konusunda kaygılanmamayı; Toj'unu Lorium'dan, aşağıdaki çiftliğinden, taşıdığı giysilerin çoğunu da Lanuvium'dan getiriyordu; Tusculum'da gerekseme duyduğu şeyleri kâhyasından ister, böylece tüm giyiniş sorununu çözümlemiş olurdu. Hiç kimse, hiçbir zaman, onu acımasız, kuşkulu ya da öfkeli görmedi. Öyle ki, hiçbir zaman şundan ya da bundan ötürü «Ter döküyor» denemedi. Tüm eylemleri ayrı ayrı düşünülmüş, karışıklıktan yoksun, düzenli, güçlü ve birbirleriyle uyumlu idi. İnsanların çoğunun eksikliğini duymadan, yoksun kalamayacağı ya da kendini kaptırmadan yararlanamayacağı varlıklardan yararlanmada olduğu gibi, onlardan kendisini yoksun kılmada da, Sokrates örneğince, yetenekli olduğu söylenebilir. İlimli bir biçimde, güçlü ve kendine hâkim olmanın, dengeli ve dayanıklı bir ruh taşıyan insana vergi bulunduğunu gösterdi, kendisini ölüme götüren sayrılığı süresince.

XVII. — Tanrılardan: iyi nine ve dedelere, iyi doğuruculara, iyi bir kız kardeşe, iyi akra-

balara, iyi uşaklara, aşğı yukarı tümü iyi olan yakınlara ve dostlara sahibolmayı; bu konuda durum elvermiş olsa idi kusur işlememe izin verebilecek bir karakterde olmama karşın, onlardan hiçbirine karşı, hiçbir özensizliğe düşmemiş olmamı; beni yanıltabilecek hiçbir rasantısal durumun ortaya çıkmamış olması, Tanrıların bir kayrasıdır; büyük babamın nikâhsız karısınca, uzun süre yetiştirilmemiş olmayı; çocukluğumun körpeliğini sürdürüp, vaktinden önce erkeklik çağına girmemeyi, hatta bu geçişte gecikmeyi; beni her türlü kibirden uzaklaştıran, muhafızlara, tören giysilerine, ayaklı fenerlere, yontulara, benzeri şeylere ve bu gibi lükse gerekseme duymadan, hatta Devlet görevlerinin başkan olarak yerine getirilmesi söz konusu olduğunda, daha aşğı bir duruma düşmeden ve daha önemsemez görünmeden, yalın bir yurttaşın yaşam biçiminin benimsenebileceğini anlamağa yönelten bir prensin, bir babanın buyruğunda bulunuşumu; karakterinden ötürü, beni, kendime karşı uyanık olmağa yöneltebilen, saygı se sevgisiyle mutlu kılan bir kardeşe sahiboluşumu; çocuklarımla (9) çirkin ve sakat olmayışını; söz ve deyiş sanatlarında, beni bu alanlara bağlayabilecek önemde ilerlemeler kaydetmeyişimi; istediklerini düşündüğüm görevlere yerleştirmek suretiyle, eğitimcilerimin dileklerini sezinleyip, yerine getirişimi ve henüz genç olmalarına karşın, bu amacı daha sonra gerçekleştirme umuduna kapılmayışımı; Apollonius'u, Rusticus'u,

Maximus'u tanımış olmayı; doğaya uygun bir yaşamın anlamını açıkça ve pek çok kez tasarımlamış oluşumu —öyle ki, Tanrılara, onlardan gelen iletmelere, yardımlara, esinlere bağımlı olduğu ölçüde, uzun süreden beri, hiçbir şey beni doğaya uygun yaşamaktan alıkoymadı: yine de erekten uzaklaşmış isem, bu benim kusurumdan, Tanrıların uyarılarını, eşdeyişle derslerini hesaba katmayışımдан ötürüdür.— Böylesine bir yaşama bunca uzun süre katlanabilmek için, oldukça dayanıklı bir bedene sahiboluşumu; ne Benedicta'ya ne de Theodotus'a dokunmamış ve daha sonra duyduğum tutkusal sevilerden kurtulmuş oluşumu; Rusticus'a karşı duyduğum hınçta, sonradan yerinebileceğim hiçbir aşırılığa düşmemiş oluşumu; genç ölen annemin son yıllarını yanımda geçirebilmiş olmasını; para sıkıntısında ya da başka bir gereksinmede bulunan bir insanın yardımına koşmak istediğim her kez, yeterince param oluşunu; başkasının yardımını gerekseyebilecek bir zorunluluğa, kendim, düşmemiş olmayı; böylesine uysal, böylesine sevecen, böylesine yalın bir eşe sahiboluşumu; çocuklarım için kolayca, üstün eğitimciler bulmuş olmayı; ve özellikle, kan tükürmelerine ve baş dönmelerine değgin, bir çok ilâcı, Gaète'de, açınlama örneğince, tanrısal esinlenme ile düşümde öğrenmiş olmayı; felsefeye eğilim duyduğumda, raslantı sonucu herhangi bir bilgici ile karşılaşmamış, yazarların, uslamlamaların çözümlen-

mesi ve ne de göksel olayların gözlemlenmesi üzerinde durmamış oluşumu.

Tüm bunlar, Tanrıların ve yazgının yardımını gerektirir.

Gran kıyısında, Quades'ler ülkesinde.

II. BÖLÜM

I. — Gündoğumundan başlayarak, kendine, önceden şunları söyle: «Bir patavatsızla, bir iyilik bilmezle, bir küstâhla, bir kallesle, bir kıskançla, bir geçimsizle karşılaşacağım. Tüm bu kusurlar, bu insanların başına, iyilikler ve kötülükler konusundaki bilgisizliklerinden ötürü gelmiştir. Bana gelince, iyiliğin yapısının güzellik, kötülüğün yapısının çirkinlik, kusurluluğun yapısının ise, kan ya da özdeş tohum değil, anlak ve tanrısallığın özdeş bir parçası bulunma ortaklığı nedeniyle akrabam oluşu yargısına vardığımdan, onların hiçbirisi tarafından zarara uğratılamam; çünkü onların hiçbirisi beni çirkinlikle örtemez. Bir akrabama karşı öfke duyamayacağım gibi, kin de besleyemem; çünkü, ayaklar, eller, gözkapakları,

üsttekiler ve alttakiler olmak üzere, iki sıra dış örneğince, elbirliği etmek için doğmuş bulunuyoruz. Demek ki birbirine karşı yağıca davranmak doğaya aykırıdır. Öfke ile nefret belirtisi göstermek ise yağıca davranmaktır.»

II. — Tüm varlığım, bir soluk ve bir yönetici ilke taşıyan bedenden oluşur. Kitaplardan çek elini; düşünceye dalma: bu sana yasaklanmış bulunmaktadır. Ölmek üzere olan bir insan örneğince, bedeni küçümse: kan ve toz, küçük kemikler, yeğni sinir dokusu, toplardamar ve atardamar girişikliği. Soluğun neliğini de incele: Sürekli olarak alınıp verilisinden ötürü, her zaman özdeş olmayan hava. Üçüncü olarak, yönetici ilken kalmaktadır. Şunu düşün: yaşlısın; artık, onun tutsak olmasına, ben-cil bir içtepi tarafından yönetilmesine, güncel yazgısından ötürü hırçınlaşmasına, ya da geleceğinden endişelenmesine, göz yumma.

III. — Tanrıların yapıtları kayra ile doludur; Yazgmunkiler, doğanın yardımı ile ya da Tanrının yönettiği olaylar sonucu oluşurlar. Herşey, bundan ileri gelir. Ayrıca, tüm olaylar, parçası bulunduğu evrensel dünyaya gerekli ve yararlıdır. Doğanın her parçası için iyilik, evrensel doğanın taşıdığı ve kendi varlığına özgü olan şeydir. Öyle olunca, evrenin varlığını sağlayan; öğelerin ve bileşimlerinin dönüşümüdür. Bu, sana yeterli olup, ilke yerini tutsun. Kitaplara olan aşırı tutkuna gelince, onu içinden at; sızlanmadan ve gerçek bir din-

ginlik içinde, yaşamdan ayrılmak için yüreğin Tanrılara karşı gönül borcuyla dolu olarak.

IV. — Nice zamandır, bazı işleri ertelediğini ve kaç kez, Tanrılarca sana, aklanma fırsatları tanınmış olmasına karşın, onlardan yararlanmadığını anısı. İçinde bulunduğun andan başlayarak, hangi evrenin parçası, evreni yöneten hangi varlığın türümü olduğunu, ve sınırlı bir zamanın seni çevrelediğini, anlamalısın. Dinginliğe ulaşmak için kendisinden yararlanmazsan, bu an yitecektir; sen de yiteceksin. Ve o, hiçbir zaman geri gelmeyecek.

V. — Her an, elindeki işi, katı ve yalın bir özsaygı, sevi, bağımsızlık ve doğrulukla yapmağa, bunun dışındaki düşüncelerin tümüne yol vermeğe, ağırbaşlılıkla, Romalıca ve erkekçe, çaba göster. Her eylemi, hertürlü düşüncesizlikten, seni usun egemenliğinden koparabilecek hertürlü tutkusal nefretten, hertürlü gösteriştten, hertürlü bencillikten ve yazgıya karşı duyulabilen hertürlü hınçtan uzak tutarak, yaşamının sonuncusuymuşçasına yerine getirmekle, öbür düşüncelere yol verebilirsin. Dingin ve Tanrı kaygısı içinde geçen bir yaşam sürdürebilmek için, edinilmesi gerekli ilkelerin ne denli az olduğunu, görüyorsun; çünkü, Tanrılar, bunlara uyanlardan, daha fazlasını istemeyeceklerdir.

VI. — Söv kendini, söv kendini, ey ruhum! Kendine övünç getirme olanağın kalmayacak, artık. Kısadır, gerçekte, yaşam herkes için. Se-

ninki hemen hemen sonuna varmış ve kendine karşı saygılı değilsin. Çünkü, mutluluğunu başkalarının ruhundan arıyorsun.

VII. — Dışında olanlar seni oy alıyor mu? Yararlı gerçekleri öğrenme zamanı ayır kendine ve kasırgaya kapılıp sürüklenmene son ver. Bundan böyle, şu şaşkınlıktan da kaçın. Gerçekten çılgındır onlar ki, sürekli çalışma sonucu yorulmuş olup, tüm atılımlarını ve aynı zamanda tüm düşüncelerini yöneltebilecekleri bir erekten yoksundurlar.

VIII. — Bir başkasının ruhunda olup bitenler üstünde hiç düşünmemiş olmaktan ötürü mutsuz bir insan görmek, kolay değildir. Kendi öz ruhlarına ilişkin devinimlerin bilincine varamayanlara gelince, bir gerekliliktir onların mutsuz olması.

IX. — Her zaman şunu anımsamak gerekir: **Bütün**'ün doğal yapısı nasıldır? Benimki nasıldır? İkincisi, öbürüne karşı nasıl davranmaktadır? Hangi **Bütün**'ün hangi parçasıdır? Parçası bulunduğu doğaya uygun olanı yapmaktan ve söylemekten, hiçkimsenin seni alıkoymayacağını da göz önünde tutmalısın.

X. — Théophraste (10), kusurlar karşılaştırmasında, kamu anlayışına başvuran bir insanın yapacağı karşılaştırma örneğince, ten isteklerinden ötürü işlenmiş kusurların, öfke sonucu meydana gelenlerden daha ağır olduğunu, düşünürce doğrulamaktadır. Gerçekte, öfkeli insan herhangi bir acı, bir çeşit içsel daralma

etkisiyle ustan uzaklaşmaktadır. Ama, tensel istek nedeniyle, zevke yenilgisinden ötürü kusur işleyen kimse, kusurlarında daha gevşek, daha büyülenmiş görünmektedir. Théophraste, hakkiyle ve gerçek düşünür olarak, zevkle kusur işleyenin, acıyla günah işleyen kişiden daha fazla kınanması gerektiğini ileri sürmektedir. Kısacası, biri, aşağısanmış ve acıyla öfkelenmeğe zorlanmış kişiyi canlandırmaktadır; öbürü, tensel duyguların kendisini isteklendirdiği şeyi yapmağa yönelmekle, haksızlığa kendiliğinden atılmıştır.

XI. — Yaşamdan, her an ayrılabilcek insan örneğince her şeyi yapmak, söylemek ve düşünmek. Tanrılar var iseler, insanlardan ayrılmak hiç de korkunç değil. Çünkü, onlar seni mutsuzluğa adayamazlar. Yok iseler ya da insanlara değgin sorunlarla hiç ilgilenmiyorlarsa, Tanrısız ve kayrağan yoksun bir evrende ne diye yaşayayım? Ama, onlar var olup, insana değgin şeylere özen göstermektedirler. Ve, insana, gerçek kötülükler sayılan kötülüklere düşmemesini sağlayacak olanakların tümünü vermişlerdir. Bu kötülükler dışında herhangi bir kötülük var olsa idi, Tanrılar, her insanın cndan kaçınabilmesi için gerekli yetenekleri de sağlamış bulunurlardı. Ama, insanı daha kötü kılmayan şey, insan yaşamını nasıl daha kötü kılabilir? Ne onu bilmemezliğinden, ne de bilincine varmış olmakla birlikte önleyememe ya da düzeltememesinden ötürüdür, evrensel doğanın, bu kötülüğün gelip geçmesine göz yumma-

sı. Güçsüzlük ya da yeteneksizlik nedeniyle, ayırım yapmaksızın, iyilere ve kötülere, iyiliklerden ve kötülüklerden eşit pay tanıyacak derecede yanılığa düşmüş olamaz. Öyle olurca, ölüm ve yaşam, ün ve tanınmamışlık, acı ve haz, zenginlik ve yoksulluk denen şeylerin tümü, kendiliklerinden güzel ya da çirkin olmadan, iyilerin ve kötülerin payına eşitçe düşmektedirler. Demek ki, bunlar ne iyiliklerdir, ne de kötülükler.

XII. — Ne çabuk yok olmakta herşey: bedenlerin kendileri evrende, anıları zamanda! Tüm duyarlı nesnelerin, özellikle, bizi zevk tuzakları ile kendilerine çeken, acı düşüncesiyle korkutan ya da bize gurur çılgınlıkları attıran şeylerin yazgısı da budur. Tüm bunlar, ne denli aşaklık, hor görülecek, iğrenç, kokuşmuş ve sönüktür, bilincine varabilen usun gözlerinde! Ünlülüklerini kanıdan ve sözden alan şeylerin, gerçekte, önemi nedir? Ölmek nedir? Ölümün kendisi göz önüne alınır, kavramı bölünerek, büründüğü görüntüler ondan uzaklaştırılırsa, doğal bir eylem oluşundan başka bir düşünceye varma olanağı kalmaz. Oysa, doğal bir eylemden ürken kişi, çocuktur. Bununla birlikte, ölüm yalnız doğal bir eylem değil, aynı zamanda doğaya yararlı bir yapıttır da. İnsan Tanrı'ya nasıl değinir? Kendi hangi parçasıyla? Ve, önemli olan, insanın bu parçası sözü geçen eylemi nasıl gerçekleştirir?

XIII. — Herşeyin çevresinde dönen, «Ver-

yüzünün derinliklerini» inceden inceye yoklayan, başkalarının ruhlarında olup bitenleri anlamaya çalışan, kendinde var olan ekelle baş-baş bulunmanın ve ona içten bir saygı ile övünç getirmenin yeterliliğini duymayan insandan daha zavallı bir varlık yoktur. İçimizde var olan ekeliğe gösterilecek saygı, onu hertürlü tutkudan, düşüncesizlikten, Tanrılardan ve insanlardan gelen şeylere karşı kötümserlikten arı tutmaya dayanmaktadır. Tanrılardan gelen, onların yetkinliği nedeniyle saygıdeğerdir; insanlardan gelen, ortaklaşa akrabalığımız gereğince seviye, kimi zaman da iyilikler ve kötülükler konusundaki bilgisizliklerinden ötürü bir çeşit acımaya değer. Çünkü bu bilgisizlik de, beyazı siyahtan ayırmamızı olanaksız kılandan daha az önemli bir körlük sayılmaz.

XIV. — Üç kere bin yıl ve hatta bir o kadar on bin yıl yaşayacak olsan da, herkesin sürdürdüğü yaşamdan başkasını yitirmedeğini, yitirdiği yaşamdan başkasını sürdürmedeğini, anısı. Bu nedenle, en uzun yaşam, en kısa yaşama eşittir. Şimdiki zaman, gerçekte, herkes için aynı olduğundan, geçmiş zaman da aynıdır ve bu yitlik zaman böylece, sınırsız olarak sonsuza dek indirgenmiş görünmektedir. Bir kimse sahibolmadığı şeyden yoksun kılınamayacağı için, ne geçmişi ne de geleceği yitirmek söz konusu olamaz.

Şu iki şey, her zaman anımsanmalıdır: herşeyin, başlangıçtan beri, özdeş görünüşte olup,

benzer oluştan sonra geri geldiği ve yüzyıl, iki yüzyıl ya da zamanın akışının sonsuzluğu süresince, gözlerin aynı nesneler üzerine dikilmesinin önemli olmadığı. Öteki, en uzun süre yaşamış kişiyle, en tez yaşamdan ayrılacak kişinin aynı yitirime uğradığı. Yalnız şimdiki zamana sahibolunabileceği ve hiç sahibolunmayan birşey yitirilemeyeceği için, gerçekte, yalnız şimdiki zamandan yoksun olunabilir.

XV. — Her şeyin, kanı oluşu. — Kinizmi tutan düşünür Monimos'un söylediği bu sözler apaçıktır. Hoşlukları, gerçeğin sınırları içinde kabul edilirse, bu konuda ileri sürülenin yararlığı da apaçıktır.

XVI. — İnsan ruhu, kendine bağımlı olduğunca, evrenin bir uru, bir çıbanı durumuna geldiğinde, kendisini özellikle değerden düşürmüş olur. Herhangi bir olay karşısında öfkelenmek, gerçekte, tüm geri kalan varlıkların doğalarını, parçalar halinde içeren doğa dışında gelişmek demektir. Ve yine ruh, öfkeli insanların ruhu örneğince, bir insana karşı iğrenme tasarlar ya da ona zarar vermek hazırlığına girerse, kendisini değerden düşürmüş olur. Üçüncü olarak, zevke ya da acıya yenildiğinde, değerden düşürmüş olur kendisini. Dördüncü olarak, duygularını gizlediğinde, açık yüreklilikten yoksun ve gerçeğe aykırı davrandığında, konuştuğunda. Beşinci olarak, en önemsiz eylemlerimizin dahi bir ereğe göre düzenlenmiş olması gerekliliğine karşın, etkinliğini ve giriş-

kenliğini hiç bir amaca yöneltmeyip, raslantısal bir biçimde ve sonuçsuz olarak herhangi bir şeye özen gösterdiğinde. Oysa uslu varlıklarm ereği, Devletlerin ve Yönetimlerin en saygıdeğerinin usuna ve yasasına boyun eğmektir.

XVII. — İnsan yaşamının süresi bir an; özü çalkantılı; duyumları belirsiz; tüm bedeninin bileşimi, kolay bir bozulma; ruhu bir karsırga; alın yazısı güçlkle kestirilebilen; üni belirsiz bir kanı. Kısacası, insan bedenine ilişkin her şey akarsu'dur; ruhuna ilişkin olanlar, düş ve duman. Yaşamı bir savaş, yabancı bir diyarda bir eğleşme; ölüm sonrası üni bir unutulmuşluk. Bu durumda, bize ne yol gösterebilir? Yalnız bir tek şey: Felsefe. Felsefe de şuna dayanır: içimizdeki ekeliğin hakaret ve zardan uzak, zevk ve acıların üstünde kalmasına; raslantı, yalan ya da düzen sonucu hiçbir eylemde bulunmamasına; başkalarının yaptıklarına bağlanmamasına, özen göstermeye. Ve ayrıca da, başına gelenin, hakkına düşenin, kendi gelmiş olduğu yerden geldiğini kabul etmeye. Ve özellikle ölümü, dingin bir ruh ile, her canlı varlığı meydana getiren öğelerin çözünmüşünden başka şey olmadığını düşünerek beklemeğe. Bu öğelerin kendi aralarında sürekli dönüşümünde ürkünç bir şey bulunmadığına göre, bileşimlerinin dönüşümünden ve çözünmesinden niçin korkulsun? Doğa gereğidir bu; ve, doğa gereği oluşan hiçbir şey kötü değildir.

Carnuntum (11)

III. BÖLÜM

I. — Sadece, yaşamın her gün eriyip bittiğini ve geri kalan bölümün bir o kadar kısalacağını düşünmek yeterli değildir. Şu da gözönünde tutulmalıdır: Bir insanın uzun süre yaşayacağı varsayıldığında, anlağının olduğu gibi kalması ve daha sonra, sorunları kavramağa, tanrısal ve insana bağlı şeylerin bilinmesine yönelen kurguya kendini verebilme yeteneğini sürdürebilmesi kuşkuludur. Bir insan, bunarsa ne solunum, ne besleme, ne imgeleme, ne içtepi, ne de düzenindeki işlemlerin tümünü yerine getirme olanaklarından yoksun kalmaz; ama, kendini dilediği gibi yöneltme, tüm ödevlerini titizlikle seçme, görünüşleri çözümleme, yaşamdan ayrılma zamanının gelip gelmediğini yoklama ve eksizsizce yetiştirilmiş bir us gerekti-

ren bu tür ve tüm öbür düzenli incelemeler konusunda yargıya varma yetisi, işte bu yeti sönrüverir ilkin, derim. Aklımız başımızda iken, yalnız her an ölüme yaklaşmakta olduğumuzdan değil, ama ölmeden ve sorunları kavrama yeteneği ile onlara ilgi gösterme gücünü de yitirmeden önce, elimizi çabuk tutmamız gerekmektedir.

II. — Şuna da dikkat edilmelidir: doğal üretimlere raslantı sonucu eklenenlerin bile, sevimli ve çekici bir yanı vardır. Örneğin, ek-mek pişerken yer yer çatlar, böylece oluşup ekmeğin sanatı dışında meydana gelen çatlaklar belli bir tada sahibolup, özellikle iştah açıcıdırlar. İncirler, olgunlaştıklarında yarı açılırlar; ağaçtan düşen zeytinlerden çürümeye yüz tutanları değişik bir parlaklığa kavuşur. Ve toprağa doğru eğik başaklar, aslanın alın derisi, yaban domuzlarının ağzından çıkan köpük, başka bir sürü şey ayrı ayrı ele alındığında güzel olmaktan uzaktırlar. Bununla birlikte, doğanın yapıtlarına eşlik etmelerinden ötürü, onların güzelleşmesine katkıda bulunur ve çekici olurlar. **Bütün**'de olup bitenlerin tümünü duyan ve derinliğince anlayan kişi, sonurgu yoluyla oluşmuş bulunanlar da dahil olmak üzere her şeyde belirli kendine özgü bir çekicilik bulacaktır. Bu insanın, yırtıcı hayvanların açık ağızlarını olduğu gibi görmekten duyacağı zevk, ressamların ve yontucuların sundukları yansımaları karşısında duyduğundan daha az olmayacaktır. Düşünür gözüyle, çocuklarda sevgi-

nin çekici sevimliliği olduğunca, yaşlı bir kadın ve yaşlı bir erkekte de belirli bir güç, sert bir güzellik görebilecektir. Sık sık karşılaşılan bu gibi sevinçler, herkesce değil, sadece doğa ve ürünleriyle gerçekten kaynaşmış kişi tarafından duyulabilir.

III. — Hippocrates, birçok sayrıyı esenliğe kavuşturduktan sonra, kendisi sayrılanıp öldü. Çok sayıda insanın ölümünü önceden bildiren Keldaniler yazgının pençesinden kurtulamadılar. İskender, Pompeus, Caius Cesar, onca kez bir çok kenti baştan başa kırıp geçirdikten, binlerce ve binlerce athyla piyade dizisini savaşta bıçtıktan sonra, kendileri de yaşamdan ayrıldılar. Kıyamet konusunda bilgince araştırmalarda bulunan Heraclites, bedeni su dolu ve gübreyle sıvanmış olarak öldü. Haşere öldürdü Democrites'i, bir başka türü de Socrates'i. Ne denebilir? Gemiye bindin, deniz yolculuğu yaptın, karaya yanaştın: ini-ver gemiden! Bu, başka bir yaşama girmek içinse, orada da hiçbir şey Tanrılardan yoksun değildir; duyumsuzluğa düştüğünde, acılara ve hazlara katlanmadan, varlığının tutsak bulunan bölümünün soyluluğu ölçüsünde ba-yağılaşan bir (TENE) boyun eğme zorunluluğundan kurtulmuş olacaksın: birisi, anlak ve tanrısallık; öteki, toprak ve çamurlu kan.

IV. — Topluma ilişkin bir yararı amaç edinmedikçe, yaşamının geri kalan bölümünü başkalarının yaptıkları konusunda kanı

edinmekle geçirme. Çünkü böylece, başka bir görevden, şunun ya da bunun varmak istediği amaç, yaptığı, söylediği, düşündüğü, tasarladığı şey ve seni oyalayıp, yönetici ilkene göstermen gereken özenden uzaklaştıran bu tür uğraşların tümünü anlamaya çalışmakla savsakladığın görevden alıkoymaktasın kendini.

Demek ki düşünceler bağlantısından rastlantısal ve temelsiz olana, daha önemlisi, gereksiz ve zararlı olana yer verilmemelidir. An-sızın: «ne düşünüyorsun, şimdi?» diye sorulduğunda, hemen açık yüreklilikle: «şunu ve bunu» yanıtını verebileceğin düşünceleri sadece taşımağa çalışmalısın. Böylece, sendeki her şeyin yalın, iyi dilekli, toplumsal bir varlığa yaraşır; zevk, kısacası yararlanma düşüncelerine ilgisiz, nefrete, çekemezliğe, güvensizliğe ve ruhunda varlığını dile getirmen gerekseydi, kızaracağın her türlü tutkuya duyumsuz olduğu derhal ve açıkça görülebilir.

Çünkü, en iyiler arasında, şimdiden yerini almak için hiçbir çabayı esirgemeyen böyle bir insan, bir din adamı ve kendini Tanrılara adayan kimse örneğince, kendinde biçim kazanmış olanın hizmetindedir.

Bu saygı insanı zevk kirlerinden korur, tüm acılara karşı bağışık, tüm ölçsüzlüklere karşı güçlü, tüm kötülöklere duyumsuz, kırlar; onu, hiçbir tutkuya yenilmemek için girişilen en soylu çarpışmanın atleti yapar; onu doğrulukla zenginleştirir, olayları ve yazgısının tüm getirdiklerini, tüm ruhuyla karşılama-

sını sağlar. Hiçbir zaman, kaçınılmaz ve ortak çıkara ilişkin bir gereklilik dışında, bir başkasının söylediği, yaptığı ya da düşündüğü hakkında düşünüyün edinmeğe çalışmaz. Etkinliğini, yalnız kendisini ilgilendiren şeylere uygular ve durmadan, kendisine özgü olan şeylerin **Bütünü** meydana getirenlerle birlikte **örüldüğünü**, düşünür; birincileri yüzünün akiyle yerine getirir, ikincilerin iyi olduğuna inanmıştır. Çünkü, herkese ayrılan yazgı evrensel düzende var olup, bu düzeni içermektedir. Tüm düşünen varlıklarla bağı olduğunu, tüm insanları sevmenin insanın doğasına uygun bulunduğunu, halkın değil, yalnız doyağa uygun yaşayan kişilerin kanısının hesaba katılması gerektiğini de ansır.

Başka türlü yaşayanlara gelince, evlerinde ve dışarda, gündüz ve gece, yaşamlarını nasıl sürdürdüklerini ansır. Ve, kendi kendileriyle yetinmesini bilmeyen bu insanların beğenimine hiçbir biçimde önem vermez.

V. — Yaşamın hoşnutluk içinde, ortak çıkara saygısızlıktan, düşüncesizlikten ve hafiflikten yoksun olsun. Bunun dışında hiçbir şey süslemesin düşünceni. Az konuş ve her şeye el atma. Bundan başka, sendeki Tanrı, yigit ,saygın bir varlığı, bir kentliyi, bir Romalıyı, kendi görevini kendisi seçen bir başkanı, kendisini tutan her türlü bağdan yoksun, ne and'a ne de tanığa gereksinme duymadan yaşamdan ayrılma belirtisini bekleyen bir insanı korusun. İşte, böyle elde edilir dinginlik,

başkalarının yardımından vazgeçme sanatı, başkalarının sağladığı kolaylıklara gerekseme duymama sanatı. Şu halde, dik olmak gerekir, doğrultulmuş değil.

VI. — İnsan yaşamında, doğruluktan, türeden, ılımlılıktan, yiğitlikten ve kısacası, doğru usa uygun davranma olanağı sağladıkça, kendi kendisiyle yetinen ve kendisince seçilmiş olmadan, yazgının payına düşürdüğü her şeyde alinyazısmadan hoşnut görünen bir öüşünme biçimine yeğ tutulabilecek bir iyilik bulursan; Eğer derim, daha üstün bir iyilik görürsen, tüm ruhunla ona yönel ve bulgula-
dığın bu en üstün iyilikten yararlan. Ama, hiçbir şey, sende yerleşmiş kişisel içgüdüleri egemenliği altına alan, anlıgm tasarımlarını deretleyen, Socrates'in dediğı gibi, duyuların isteklendirmelerinden kurtulmuş, Tanrılara boyun eğip, inanlara bağlanan ekelikten daha iyi görünmüyorsa sana; tüm geri kalanı daha küçük ve daha aşağı buluyorsan, başka hiçbir şeye yer verme kendinde.

Çünkü, bir kez eğilim göstermeyedurasın ve yolundan ayrılmayadurasın; sana özgü ve senin olan bu iyiliğe duyduğun saygıyı, aralıksız sürdüremezsın, artık.

Halkın övgüleri, erk, zenginlik, zevklerden yararlanma gibi başka bir doğadan olan hiçbir şeyi, bu us ve toplumsal yaşam iyiliğıyle karşı karşıya getirmeye yetkili değilsin.

Tüm bu şeyler, bir süre için doğamıza uygun görünseler bile, ansızın üstün gelip onu

doğru yoldan saptırırlar. Kendin için, derim, yalın ve özgür bir biçimde, en iyi gördüğünü seç ve bu seçide diren. —Ama, en iyi, yararlı clandır.— Akıllı bir varlık olarak kendine ilişkin yarar söz konusu ise, onun korunmasına özen göster; sadece diriksel varlığına ilişkin ise, açığa vur onu ve kurumsuzca koru yargı- nı; yalnız, bu araştırmayı salt güvenlik için- de sürdürmeye çalış.

VII. — Bir gün seni, inanına karşı gel- me, utanmadan ayrılma, birisi için kin besle- me, kuşkulanma, kargıma, duygularını gizle- me, gizlilik ve örtüyü gerektireni isteme zo- runluğunda bırakacak şeyi hiçbir zaman ken- dine yararlı sayma. Usunu, ekeliğini ve bu ekeliğin saygınlığının doğurduğu derin saygı- yı herşeye yeğ tutan insan, ağılatısal davranış- larda bulunmaz, sızlanmaz, ne yalnızlığa ne de kalabalığa gereksinme duymaz.

En üstün özgürlük: hiçbir şeyin peşine düşmeksizin, hiçbir şeyden kaçmaksızın sür- dürecektir yaşamını o. Ruhu aşağı yukarı uzun bir süre bedenine bürünük kalsa da, hiçbir bi- çimde kaygılanmaz ondan ötürü. Hemen ayrıl- ıp gitmesi gerekseydi, ağırbaşlılık ve ölçülü- lükle yerine getirilmeğe elverişli öteki görevle- ri için olduğunca özgür çıkardı yola. Tüm ya- şamı süresince, tek kaygısı, düşüncesini uslu ve toplumsal bir varlığa uygun düşmeyecek oluşum biçimlerinden korumaktır.

VIII. — Tutkularını yenmiş ve arınmış in-

sanın düşüncesinde irinli, kirli, kabuk altında pislik toplayan hiçbir şey bulunmaz. Rolünü tamamlayıp oyunu bitirmeden ayrılıp giden bir ağılatı oyuncusu örneğince, bitmemiş yaşamında yakalamaz onu yazgı. Bayağı, yapmacıklı, aşırı bağlılık ya da ilgisizlik taşıyan yargılanabilir, gizlenmiş hiçbir şey yoktur onda.

IX. — Kanı edinme yeti'ne saygı göster. Doğaya ve uslu bir varlığın yapısına uygun olmayan bir kanının, hiçbir zaman yönetici il-kende yer almaması tümüyle bu yetiye bağımlıdır. Ani olarak karar vermeme sanatı, insanlarla dostluk ilişkileri ve Tanrıların buyruklarına boyun eğme olanaklarını, o sağlar bize.

X. — Geri kalanı içinden atıp, sadece şu birkaç ilkeye bağlan. Ama, herkesin yalnız şimdiki zamanı yaşadığını ve bu zamanın da bir an sürdüğünü de ansı; eldeki yaşanmıştır gelecekse belirsizlik içinde.

Önemsizdir şu halde, herkesin sürdürdüğü yaşam süresi; üzerinde yaşadığı yeryüzü parçası da önemsizdir, en süreklisi olsa bile, ölüm sonrası ünü de önemsizdir; kendilerinden uzun zaman önce yaşamdan ayrılmış bulunanı tanımaktan çok uzaktır insanlar. Kendi kendilerini bile tanımadan, çarçabuk ölüp gidecek önemsiz insanların art arda gelip geçmesiyle sürer o ün.

XI. — Sözünü etmiş bulunduğum ilkelere, bir başkası daha eklensin: tüm görünüm

arasından bir nesnenin tümüyle, kendi özünde olduğu gibi açık seçik bir biçimde görülebilmesi için, imgesi algılanan nesneyi her zaman bir tanım ile, bir tasarım ile ve ona özgü adı ile, meydana gelmiş olduğu ve dönüşeceği biçimlerin adlarını kendi kendine söyle. Yaşamda karşılaşılan nesnelerin herbirini yöntem ve doğrulukla ayırtedebilme, şu ya da bu nesnenin hangi yararı, hangi evrene sağladığını, tüme göre ve öteki kentlerin onun evleri durumunda bulundukları, bu üstün kentin kentlisi olan insana göre taşıdığı önemi, aynı zamanda araştırma olanağı verebilecek biçimde değerlendirebilme yetileri örneğince, hiçbir şey gerçekten bu denli yüceltmez ruhu. Bu nesnenin neliği, hangi öğelerden meydana geldiği, bende şimdi bu tasarımlamaya yol açan şeyin ne kadar zaman var olacağı, ona karşı, yumuşaklık, yiğitlik, iyi niyet, yalınlık, kendini tutma örneğince hangi erdemlere gereksinme duyulduğu da araştırılmalıdır. İşte bundan ötürü, her durumda şöyle düşünülebilmelidir: «Bu, Tanrı'dan gelmektedir. —Şu, olayların kümelenmesine ve akışına, dizilerince sebep olunan karşılaşmaya ve de yazgıya bağlıdır.— Bu, kendisi için doğaya uygun olanı bilmeyen bir yurttastañ, bir akrabadan, bir arkadaştan gelmektedir.» Ama ben, onu biliyorum ve bundan ötürü, toplumun doğal yasasına göre, iyi niyetle ve türeyle davranıyorum ona karşı. Bununla birlikte, önemsiz şeylere da kendi görece değerlerini vermeyi amaçlıyorum. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

XII. — Elindeki görevi doğru usa uyarak, özenle, güçle, iyiniyetle ve ona hiçbir ikinci iş katmadan yerine getirirsen; içsel ekeliğinin, her an geri veriliyormuşçasına, arı tutulmasına dikkat edersen; bu ödevi, hiçbir şey beklememe ve hiçbir şeyden sıyrılmama ilkesine bağlarsan; görevinde, doğaya uygun davranmakla yetinir, söylediğinde ve duyduğunda, yiğitçe doğruluğa göre konuşursan, mutlu yaşarsın. Ve, seni bundan alıkoyabilecek hiç bir güç yoktur.

XIII. — İvedi durumlarda sayrılara bakım göstermek üzere hekimler gerekli araçları nasıl her zaman el altında bulundururlarsa: sen de aynı biçimde, tanrısal ve insana değgin şeylerin tanınması, en anlamsız eylemin bile, bu iki tür şeyin karşılıklı bağlantısını anıyan insan örneğince yerine getirilmesi için gerekli ilkeleri, her zaman hazır bulundur. Çünkü, insana değgin hiçbir şey, aynı zamanda Tanrılara değgin şeylere yöneltilmedikçe, gereği gibi gerçekleştirilemez. Tanrısal olan için de böyledir.

XIV. — Amaçtan uzaklaşma artık. Ne Anılarını, ne eski Roma ve Yunan destanlarını, ne de yaşlılığın için ayırdığın kitap özetlerini baştan okuyacak durumda değilsin. Ereğe varışını çabuklaştır; kendine değgin bir kaygı taşıyorsan, boş umutlara kapılma ve gecikmeksizin, yardımcı ol kendine.

XV. — Şu sözcüklerin kaç anlama geldik-

leri bilinmiyor: çalmak, ekmek, satınalmak, dingin kalmak, yapılması gerekeni görmek; bu, yalnız sözlerle değil, ama belirli başka bir görü aracılığıyla elde edilir.

XVI. — Beden, ruh, anlak. Bedene, duyumlar; ruha, içtepiler; anlağa, ilkeler. Bir betimleme nedeniyle etkilenme, eğitimsizlere bile vergidir; içtepiler nedeniyle, iplerle yönetilmesine devinme, yırtıcı hayvanlara, kadınsılara, Phalaris'e ve Neron'a vergidir. Anlayışımızın ödevi olan görünene doğru yönelme ise Tanrıları yadsıyanlara, yurtlarını bırakıp gidenlere, kapıları kapattıktan sonra iş görenlere bile vergidir. Tüm geri kalan, sözünü ettiğim varlıklar için geçerliyse, iyilik insanına özgü olan, beklenmedik raslantıları, yazgısının getirdiği olayları sevmek ve hoşnutlukla karşılamak, göğsünün derinliğinde bulunan içsel ekeliği çeşitli imgelerle şaşırtmamak ve buna lıma düşürmemek, gerçeğe aykırı tek bir söz söylememek, doğruluk dışı hiçbir davranışta bulunmamakla, onu dinginlik içinde ve sürekli olarak Tanrılara bağlı tutmaktır.

Yaşamını yalınlık, ölçülülük, kalenderlik içinde sürdürdüğüne tüm insanlar inanmak istemeseler bile, o, hiç kimseye karşı öfke duymaz ve yaşam sonuna dek; arı, dingin, özgür olarak, yazgısına kendisini sıkmadan uyarak beklemesi gerekli sona götüren yoldan ayrılmaz.

IV. BÖLÜM

I. — İçsel buyurucu, doğaya uyduğunda, olayları, onlara karşı davranışını, her zaman clanağı ölçüsünde değiştirebileceği biçimde göz önüne alır. Belirli hiçbir konuyu yeğ tutmaz ama, seçi sonucu en iyi bulduğuna yönelir; az alevli bir lambanın içine atılanlar onun soluğunu keseceği halde, çok alevli bir ateşin içine atılanlar onda yanar, erir. Bir engelle karşılaştığında, onu kendisine konu edinir. Yalım yalım bir ateşse, içine atılan herşeyi çarçabuk kendine mal eder; onu yok ediverir ve atılan şeyden ötürü daha da yükselir.

II. — Her eylemi, raslantı sonucu değil, sanatın yetkinliğini ağlayan kuralın gerektirdiği bir biçimde, yerine getir.

III. — Dünya işlerinden uzaklaşmak üze-

re olanlar kırlarda, deniz kıyılarında, dağlarda çekilinebilecek köşeler arar.

Ve, sen kendin de bu çekilmişlik köşelerini, ateşlice arama alışkanlığını edinmişsin. Ama bu, en ilkel düşünce biçimidir. Çünkü sen, dilediğin vakit kendi içine çekilebilirsin. Gerçekte insan kendi ruhunda olduğunca yatışık ve dingin bir çekilmişliği hiçbir yerde bulamaz. Özellikle, salt bir içdirliğine hemen varabilmek için değinilmesi yeterli kavramları içimizde taşımamız gerek. İçdirliği, benim için sadece erişilmiş bir düzen anlamına gelmektedir.

Öyleyse, sürekli olarak kendine bu çekilmişlik olanağını tanı ve kendini yenile. Ama, kendileriyle karşılaştığın anda, seni ruhunun derinliklerine indirmeye ve yeniden ele alacağın uğraşlarına hertürlü acılıktan bağışık olarak geri çevirmeye yeterli başlıca özdeyişler de bulunmalıdır.

Gerçekte, neye karşı acılık duymaktasın? İnsanların kötülüğüne karşı mı? Düşünen varlıkların birbirleri için doğmuş bulundukları, birbirini hoş görmenin türenin bir bölümü olduğu, insanların istemeyerek günah işledikleri, şimdiye dek araları açılanların, birbirlerinden kuşkulanan, birbirlerine kin besleyen, birbirlerini mızrak atışlarıyla delik deşik edenlerin tümünün yittiği, yanıp külleştigi düşünce-sine dayan! Yatışıklığa eriş artık.

Ama, belki de birlikteliğin sana ayırdığı paya karşı acılık duymaktasın? Şu ikilemi

anımsa: **Ya bir Tanrı ya da atomlardan oluşmuş bir evren düzenini** kanıtlayan tüm usulamalar.

Bedensel şeyler mi el koydular sana? Düşüncenin kendi kendini bulup, özgücünün bilincine varır varmaz, dirimsel soluğun tath ya da azışık çalkantılarına katılmamaya başladığını göz önünde tut; ve yine, acı ile zevk konusunda neler duyup, neler kabul ettiğini anımsa.

Belki de böbürlenme isteğine kapılacaksın? Herşeyin başına gelen tez unutulmuşluğa, her iki yönden sonsuzluğa açılan zaman uçurumuna, gürlemenin boşluğuna, seni kutlar görünenlerin kararsızlığına ve düşüncesizliğine, ünün sınırlandırılmış bulunduğu alanın darlığına çevir gözlerini. Tüm yeryüzü, gerçekte, bir noktadan başka şey olmayıp, onun da ne küçük bir parçası konut edinilmiştir insanlarca! Ve orada kaç insan ve hangi insanlar senden hoşnut kalabilecek!

Öyle olunca, ruhunun bu dar alanında bulabileceğin çekilginliği anımsaman gerekmektedir. Ve her şeyden önce üzülme, sertleşme; ama, özgür olup, her şeye yiğitçe, insanca, kentlice, ölümlüce bak. Üzerine eğileceğin en yakın özdeyişler arasına, şu ikisini de kat: birisi, şeylerin ruha ulaşmayıp, dışarda sınırlandırılmış kaldıkları ve karışıklıkların, sadece ruhun onlar hakkında edindiği kanıdan doğduğu. Öteki, bu gördüğün şeylerin tümünün dönüşüp, yeniden var olmak üzere yok olaca-

ğ1. Ne denli çok şeyin dönüşümüne tanık oldun şimdiye dek! Sık sık düşün bunu. «Evren değişmedir; yaşam, başkasının yerine gelme (12)»

IV. — Eğer anlak ortaklaşaysa, bizi, düşünen varlıklar yapan, us da ortaklaşadır. Bu böyleyse, yapılması ya da yapılmaması gerekeni buyuran us ortaklaşa olmalıdır. Bu böyleyse, yasa da ortaklaşadır. Bu böyleyse, aynı kentin insanlarıyız. Bu böyleyse, belirli bir ortaklaşa yönetime katılmaktayız. Bu böyleyse, tüm evren bir kent gibidir. Ve gerçekte, bunlardan başka insanlığın tümüyle katıldığı hangi ortak yönetimden söz edilebilir? İşte yukardan, bu ortak kentten gelmektedir, bize anlağın kendisi, us ve yasa; yoksa, nereden gelebilirlerdi? Nasıl ki varlığımın toprağa değgin bölümü, belirli bir topraktan, sıvı bölümü başka bir cisimden, solunulan bölümü başka bir kaynaktan, ısıdan ve ateşten oluşmuş bölümü belirli başka bir özel kaynaktan alınmışsa —çünkü, hiçbir şey hiçe dönüşmeyeceği gibi hiçbir şey hiçten gelmez— aynı biçimde, anlak ta **bir yerden** gelmektedir.

V. — Ölüm, doğuş örneğince doğanın bir gizemidir: birinde çözümlenen özdeş öğelerin ötekinde birleşimi. Kısacası, onur kırıcı bir durum yoktur. Çünkü, ölmek, düşünen bir, hayvanın ne ereğine ne de varlık yapısına aykırı değildir.

VI. — Böyle şeylerin, bu biçimde oluşma-

sı, böyle insanların varlıklarından ötürü doğal olarak zorunluluk sonucudur. Bunun meydana gelmesini istememek, incir ağacının öz suyundan yoksun olmasını istemektir. Kısacası, şunu anımsa: çok az zaman içinde sen ve o, ölmüş olacaksınız; ve, hemen sonra, hiçbir şey, adınız bile kalmayacak.

VII. — Sanıyı kaldır, «Bana haksızlık edildi» yi kaldırmış olacaksın. «Bana haksızlık edildi» yi kaldır, haksızlık kalkmış olacak.

VIII. — İnsanı kötü kılmayan, yaşamını ca kötü kılamaz; ne dışında ne içinde, zarar veremez ona.

IX. — Yararlı, doğası gereği yararlılığını açığa vurmak yükümlülüğünü zorunlu olarak bulundurur.

X. — Meydana gelen her şeyin, türel bir biçimde meydana geldiğin anımsa. Titizlikle gözlemlediğinde, anlayacaksın bunu. Sıraya göredir, demiyorum, sadece, bu meydana geliş, ama türeye göre de ve birisi tarafından herkese değerine göre dağıtılmışçasına. Öyleyse, başladığın gibi sürdür gözlemlemeni ve yaptığını, iyilik insanına varlık veren düşünüyeye göre, iyilik insanı olma düşüncesiyle yap.. Bu ilkeyi, tüm eylemlerine uygula.

XI. — Olanları, seni aşağılayan kimsenin yargıladığı ya da yargılamayı dilediği biçimde yorumlama. Ama, gerçekte oldukları gibi gör onları.

XII. — Şu iki davranış kuralını her zaman uygulamaya hazır tutmalısın; birisi, krallık ve yasama gücü usunun, sana yalnız insanlık yararına değgin esinlediklerini yerine getirmeği. Öbürü, kanını doğru yola yöneltip, değişikliğe uğratabilecek birisi bulunduğunda, onu değiştirmeyi. Bununla birlikte, bu değiştirme her zaman türe ya da genel çıkar gibi belirli bir savunulabilir itkidenden ileri gelmeli ve sadece böylesine nedenler olmalı, sana tutumunu değiştirme kararı verdiren. Yoksa, ovünlü ya da hoş görünen şeyler değil.

XIII. — «Us taşıyor musun?» «Evet.» «Öyleyse neden kullanmıyorsun onu? Eğer gerçekten görevini yerine getiriyorsa, daha fazla ne istiyorsun?»

XIV. — Bütün'ün parçası olarak sürdürdün varlığını. Seni yaratanda yiteceksin, ya da daha bir kesin olmak için, değişim yoluyla onun üretici usuna geri dönmüş olacaksın.

XV. — Aynı sunağa serpilmiştir birçok günlük tohumu; birinin daha erken, öbürünün daha geç düşmesi önemsizdir.

XVI. — On günden daha kısa bir süre içersinde, bir tanrı görünümü vereceksin, şimdi sana yırtıcı bir hayvan ya da maymunmuşun gibi bakanlara. Yeter ki us ilkelerine ve saygısına yeniden dönesin.

XVII. — Binlerce yıl yaşayacakmışçasına davranma. Kaçınılmaz olanı yazgında taşı-

maktasın. Yaşadığın sürece, elinden geldiğince, iyilik insanı ol.

XVIII. — Ne denli çok zaman kazanır, komşusunun söylediğine, yaptığına, düşündüğüne değil; ama, eyleminin doğru, kutlu ve saltık biçimde iyi olması için, kendi yaptığına dikkat eden kişi. Kararmış ruhlara güven besleme; kendini dağıtmakızın, doğruca yürü ereğinin yolunda.

XIX. — Ölüm sonrası ünü yücelten kişi, kendisini ansıyacak insanların her birinin de yakında öleceğini ve sonra, yanıp sönen meşâleler örneğince birinden diğerine geçerek, bu ün sönünceye değin, onun yerine gelenin de öleceğini göz önüne getirmez. Giderek, seni ansıyacak kişilerin ölümsüz olduklarını varsay ve belleğin de ölümsüz olsun. Ne yararın olur bunda? Ve, ölen kimseye birşey kazandırmaz, demiyorum sadece; ama, yaşayan için neye yarar övgü? Ondan bir çıkar sağlamayı amaçlamadıkça. Bu arada, us dışındaki şeyleri hesaba katmakla, doğanın sana bağışladığı bu yeteneği vakitsiz olarak bir yana bırakmaktasın.

XX. — Zaten, güzel olan her şey, ne biçimde olursa olsun, kendiliğinden güzeldir, kendinde tamamlanır ve övgüyü kendinden bir parça olarak taşımaz. Övgü nesneyi, ne daha kötü ne kadar iyi kılar. Doğal nesneler ve insan yapısı nesneler örneğince, genel olarak güzel diye nitelendirilen şeyler için bile böyledir bu. Özünden güzel olan, başka şeye gerekse-

me duyar mı? Yasadan öte, doğruluktan öte, iyi dileklilikten ya da utanmadan başka? Bu şeylerden hangisi övüldüğü için güzeldir? Ya da hangisi yerildiği için bozulur? Zümrüt, övülmemekle değerinden bir şey yitirir mi? Ya altın, fildişi, erguvan, lır, kılıç, çiçek, çalı?

XXI. — Eğer ruhlar ölümden sonra yaşıyorlarsa, bunca uzun zamandan beri, hava, onları içerebilmeğe nasıl yeterli kalmaktadır? Ve, toprak başlangıçtan bu yana ölenlerin bedenlerini nasıl içerebilmektedir? Nasıl ki yer-yüzünde, bedenler bir süre toprakta kaldıktan sonra dönüşüyor, yok oluyor ve başkalarına yer açıyorlarsa: öylece, gökyüzüne taşınan ruhlar da, orada bir süre tutunduktan sonra dönüşüyor, dağılıyor ve yanıyorlar Bütün'ün üreteç usuna geri dönmekle. Ve bu biçimde, yeni bir konut edinmek için oraya gelen ruhlara yer açıyorlar. İşte, ruhların ölüm-süzlüğü varsayımına verilebilecek yanıt. Yalnız insan bedenlerinin bu biçimde yittiğini de düşünmemek gerekir. Hergün yemekte bulunduğumuz ve başka hayvanlarca parçalanan hayvanlar için de durum aynıdır. Nicesi, onlarla beslenenlerin vücutlarında böylece yoğaltılıp, yitiverirler. Bununla birlikte, yine de yer vardır onlara, çünkü onlar kan olmakta, çünkü onlar havaya ya da ateşe dönüşmektedirler. Bu noktada gerçeği bulgulayabilme çaresi nedir? Özdekle biçimsel nedenin ayırdedilmesi.

XXII. — Kasırgaya kapılma; ama her

atılımda, doğru olanı öner kendine; ve her tasarımda, kavrama yetini korumağa çalış.

XXIII. — Ey evren! Sana uygun düşen her şey bana da uygun düşer. Senin için, elverişli zamanda oluşmuş sayılan şeylerin hiçbirisi bana göre vakitsiz ya da geç kalmış olamaz. Ey doğa! Mevsimlerince üretilenlerin tümü yemiştir benim için. Her şey senden gelir, her şey sende bulunur, her şey sana döner. «Sevgili Cécrops kenti (13)!» demişti biri. Sen de: «Sevgili Zeus Kenti» demeyecek misin?

XXIV. — «Eğer mutluluk içinde yaşamak istersen, az işe giriş (14).» denmişti. «Zorunlu olanı ve doğal olarak toplumcul bir varlığın usunun buyurduğu her şeyi, onun buyurduğu biçimde yap» demek, daha iyi olmaz mıydı? Bu tutumla, sadece gereği gibi davranmaktan ileri gelen mutluluğa değil, az işe girişmeden doğan mutluluğa da erişmiş olacaksın. Gerçekte, söz ve eylemlerimizin çoğu gerekli bulunmadığından, onlardan geçilmesi daha fazla vakit ve yatışıklık kazanılmasını sağlar. Bundan, her şeyde kendine şu ansıtmada bulunma gereği sonucu çıkar: «Sakin, gerekli olmayan şeylerden biri olmasın bu?» Ve, sadece gerekli olmayan eylemler değil, ama düşünceler de önlenmelidir. Böylece, onların neden olabileceği davranışlar da ortaya çıkmayacaktır.

XXV. — Bütünden kendine düşen payı hoş karşılayıp, öz davranışında doğru ve iyi dilekli olmakla yetinen iyilik insanı yaşamının sana nasıl uyacağını görmeğe çalış.

XXVI. — Şunu gördün mü? Bunu da gör. Şaşırma; yalın bir ruh ol. Birisi günâh mı işliyor? Kendine karşı işliyordur o günâhı. Başına bir şey mi geldi? Olan her şey, bütünü düzeni nedeniyle, başlangıçtan beri sana ayrılmış bulunup, o düzen örgüsünde yer almıştı. Sonuç olarak, yaşam kısadır. Şimdiki zamandan yararlanmak gerek, ama iyi düşünerek ve türeye uygun kalarak. Kendine, dinlenme olanağı sağlamakta aşırılığa kaçmadan.

XXVII. — Düzenli bir evren, karışık ve düzensiz bir insan yığını. Sende belirli bir düzen bulunmasına karşın. **Bütün**, düzensizlik içinde olabilir mi? Ve özellikle, her şey bunca iyi düzenlenmiş, birleştirilmiş ve uyumlu kılınmış olunca?

XXVIII. — Karanlık karakter, kadınsı karakter, yabanıl, yırtıcı, kaba; çocuksu, korkak, dürüst olmayan, soytarı, aç gözlü, zorba.

XXIX. — Var olanı tanımamak; yeryüzüne de yabancı olmaktır. Orada olup biteni bilmemek, ona yabancı olmak, daha az önemli değildir. Bir sürgündür, toplumsal ustan uşaklaşan kişi; bir kör, anlağın gözünü kapalı tutan; bir dilenci, başkasına gerekseme duyup, yaşamına gerekli olanı kendi öz varlığından elde edemeyen. Evrenin bir çıbanıdır, başına gelen beklenmedik olaydan ötürü duyduğu hoşnutsuzluk nedeniyle yolunu değiştirip, doğanın ortaklaşa usundan ayrılan kişi. Çünkü bu olayı meydana getiren aynı doğa, seni

de meydana getirmiştir. Budanmış bir Organ-
dır, kendi ruhunu düşünen varlıklarınkinden
ayıran kişi. Çünkü, ruh tektir.

XXX. — Beriki; tüniksiz, filozofça yaşa-
makta; öbürü kitapsız; bir başkası hemen he-
men giysisiz. «Ekmeğim yok, ama usa bağlı
kalmaktayım.» demekte. Öğretimin yardımcı
kaynaklarına sahip bense, ona hiç bağlı değı-
lim.

XXXI. — Öğrendiğın küçük zanaatı sev
ve onun gerekliliklerine katlan. Yaşamının ka-
lan bölümünü, kendisini ilgilendiren şeylerde,
tüm ruhuyla Tanrılara güvenip, hiç kimsenin
ne kıyıcısı ne de kölesi olmayan insan örneğın-
ce geçir.

XXXII. — Örneğın, Vespasien çağını dü-
şün, şunları göreceksin: evlenen, çocuklar ye-
tiştiren, sayrılanan, ölen, savaşı, bayramlar
kutlayan, alış veriş yapan, toprağı işleyen,
galkavukluk eden, büyüklük taslayan, kuşku-
cu, fesat çeviren, bazılarının ölümünü dileyen,
şimdiki zamana karşı sızlanan, seven, para bi-
riktiren, konsüllüklere, en yüksek güçlere göz
koyan insanlar. Ve sonra! O insanların toplu-
luğu tümüyle varlığını yitirmiş!

Trayan çağına geç, şimdi. Uğraşıları öz-
deş olan bu toplum da yok olmuş. Bundan
başka, çağlara ve uluslara değgin başka belge-
leri de aynı biçimde gözden geçirerek, nice in-
sanın tüm güçlerinden yararlandıktan sonra,
nasıl yok olup öğelere dağıldıklarını gör. Özel-

likle, kendi tanıdığın kimseleri, hiç yüzünden çekişerek, öz yapılarına uygun davranmayı, bu tutumda direnmeyi ve bundan ötürü hoşnutluk duymayı bir yana bırakan insanları anımsa.

Ama, her eyleme gösterilmesi gerekli özenin değere göre ve ölçülü olması zorunluluğu da anımsanmalıdır burada. Çünkü, böylelikle, değerce daha aşağı olan şeylere gereğinden çok zaman ayırmazsan, bezginliğe düşmezsin.

XXXIII. — Eskiden kullanılan sözcükler, bu gün, sözlük deyimleri olmuşlardır. Bunun gibi, vaktiyle çok ünlü olan insanların adları da, sözlük deyimleridir artık: Camille, Césion, Volésus, Léonnatus; ve biraz sonra, Scipion ile Caton; sonra Auguste; en son Hadrien ile Antoninus. Tüm bunlar gecikmeden ef-saneleştii ve hemen tüm bir unutulmuşluğa gömüldü. Ve bunu, şaşılacak bir ünle parlanmış insanlar için söylüyorum. Çünkü öbürleri, yaşamdan ayrılır ayrılmaz «tanınmamış, bilinmemiş» olurlar. Öyleyse, sonsuz bir ün ne anlama gelir? Boşluk kısacası. Özenimizi neye yöneltmeliyiz öyleyse? Sadece türeye uygun bir düşünme yetisine, genel çıkara adanmış bir etkinliğe, hiç aldatmayan bir anlatma yoluna, başımıza gelen her şeyi gerekliymişçesine, bekleniyormuşçasına, aynı ilkeden ve aynı kaynaktan ileri geliyormuşçasına karşılama anıklığına.

XXXIV. — Hoşnutlukla teslim et kendini Clotho'ya, bırak dilediğince örsün yazgını.

XXXV. — Her şey geçicidir. Gerek ansıma ölgusu, gerekse ansınan konu.

XXXVI. — Var olan her şeyin bir dönüşümden ileri geldiğini, durmadan göz önünde bulundur. Ve, evrensel doğanın; var olanı, benzer yeni varlıklara biçim vermek üzere dönüştürmeyi, kaçınılmaz bir güçle sevdiğini düşünmeye alış. Her varlık, kendinden çıkacak olan varlığın bir çeşit tohumudur. Ama, sen, salt tohum sözcüğünden yalnız toprağa ya da bir döl yatağına atılanları anlamaktasın; buy-
sa, büyük bilgisizliktir.

XXXVII. — Yakında yaşamını bitirmiş olacaksın. Ama, daha ne yalınsın, ne dingin, ne dış olayların sana zarar verebilecekleri sanısından kurtulmuş, ne herkese karşı iyi dilek-
li, ne de yetişkinliğin hakça yaşama için gereğini bilmektesin.

XXXVIII. — Dikkatle incele onların yönetici ilkelerini; bilgeleri incele, kaçındıklarını ve aradıklarını.

XXXIX. — Senin kötülüğün, başkalarını yöneten ilkede değildir, ne de seni çevreleyenin değişimi ve bozulmasında. Nerededir, öyleyse? Sende, kötülükler konusunda, yargıya varma yetisinin başladığı yerde. Yargılamadığında, her şey yoluna girecektir. En yakın komşun, bedenini, parçalanmış, yanmış, irinli, gangrenli olsa bile, bu kazalar konusunda yargıya varan bölüm dinginliğini korusun, eşdeyişle kötü

insanın olduğunca iyi insanın da başına gelebilen şeyin ne kötülük ne de iyilik olduğu yargısına varsın. Gerçekte, doğaya aykırı yaşayan insanın olduğunca doğaya, uygun yaşayanın da başına gelebilen şey, ne doğaya uygun ne de doğaya aykırıdır.

XL. — Evreni, tek bir öze ve tek bir ruha sahip, tek bir varlık olarak tasarımla, süreklice. Her şeyin, nasıl salt bir duyumlama yetisine, onunkine yöneldiğini; her şeyin, nasıl salt onun itisiyle devindiğini, her şeyin nasıl var olan her şeyin yaratılış nedenine katılıcığını ve şeylerin ne biçimde, bir arada eğirilip, dolanmış bulunduğunu düşün.

XLI. — «Bir cesedi ayakta tutan cılız bir ruhtan başka şey değilsin», Epictetos'un dediği gibi.

XLII. — Dönüşmekte olan varlıklara hiçbir kötülük gelmez, hiçbir iyilik gelmeyeceği gibi.

XLIII. — Zaman, tüm olaylardan biçim kazanmış bir ırmak ve azışık bir akıntı gibidir. Gerçekte, bir şey görünür olur olmaz, sürüklenmektedir; bir başkası mı getirildi, o da kapılıp sürüklenecektir.

XLIV. — Olan her şey; gülün, ilkyazın, yemişlerin yazın oluşmasınca alışılmış ve önceden bilinirdir; sayrılık, ölüm, kara çalınma, tuzaklar ve budalaları sevindiren ya da acılara salan her şey için böyledir.

XLV. — Sonradan gelen her şey, önce gelenin soyundandır, her zaman; çünkü gerçekte, ayrı ayrı ve karşılıklı olarak gerekli içerikleri taşıyan bir sayılar sırası değil, esemeli bir süreklilik söz konusudur. Var olan şeyler, birbirleriyle uyumlu bir biçimde düzenlenmiş bulundukları gibi, doğan şeyler de, düpedüz bir ard arda geliş değil, ama hayranlığa değer bir akrabalık göstermektedirler.

XLVI. — Sık sık, Heracleitos'un şu düşüncesi ansınmalı: «Toprağın ölümü, suya dönüşmesidir; suyun ölümü, havaya; havanın kiye, ateşe dönüşmesidir, ve bunun tersine.»

«Yolun nereye ulaştırdığını unutan insan» da ansınmalı. Ve yine: «İnsanların, Bütün'ü yöneten usla sürdürdükleri alışverişte, onunla her zaman uyuşmayıp, her gün karşılaştıkları olayları, kendilerine yabancıymışlarcasına gördüklerini.» Ve bundan başkaca da: «uyku-daymışçasına —çünkü o zaman sadece konuştuğumuz halde, devindiğimizi de sanırız— ve marangoz, çekülü örneğince— eşdeyişle, alışla ve öğrenilegeldiğince— davranmamak ve konuşmamak gerektiğini.»

XLVII. — Tanrılardan biri: «Yarın ya da, herhalde öbür gün öleceksin» deseydi sana, yontulmamış kişilerin sonuncusu olmadıkça, bunun yarından iki gün önce de olmasını fazlaca önemsemezdin. Çünkü, ne anlam taşır bunca kısa süre? Bunun gibi, yarın değil de

uzun yıllar sonra yaşamdan ayrılmanın da büyük bir önem taşıdığını sanma.

XLVIII. — Sürekli, düşün ki: nice hekim yaşamdan ayrılmıştır, sayrıları karşısında onca kez kaş çattıktan sonra; nice astrolog insanların ölümünü, önemli bir olaymışçasına önceden bildirdikten sonra, nice düşünür, ölüm ve ölümsüzlük konusunda sonsuzca tartışılmakta direndikten sonra; nice başkan, onca kişiyi öldürdükten sonra; nice zorba, yaşam ve ölüme değgin yetkilerini, kendisi ölümsüzmüşçesine kıyıcı bir kurumla kullandıktan sonra; nice kent tümüyle yok olmuştur: Hélice, Pompei, Herculenum ve öbürleri- Birbiri ardı sıra ölümlerine tanıklık ettiklerini de ekle bunlara. Bu kimse, öbürüne karşı son ödevlerini yerine getirdi, sonra ona aynı şey kendisi de aynı duruma gelecek bir başkasınca yapıldı. Ve kısa zaman içinde olup bitti tüm bunlar! Kısacası, insana değgin şeyleri her zaman, geçici ve önemden yoksun gör: dün, döldün, yarın mumya ya da kül olacaksın. Sonuç olarak, bu önemsiz zaman süresini doğaya uygun olarak geçirip, olgunluk çağına geldiğinde kendisini taşıyan toprağı kutsayarak ve kendisini üreten ağaca teşekkür ederek düşecek bir zeytin tanesi örneğince, dinginlik içinde bitir.

XLIX. — Dalgaların durmadan çarpıp kıldıkları yüksekçe buruna benze. O, ayakta durur. Su kabarıklıkları, onun çevresine, yatışmaya gelirler.

«Ne denli mutsuzum, başıma şu olay geldiği için!» Hiç de değil, tersine: «Ne denli mutluyum, başıma böyle bir şey geldikten sonra, içinde bulunduğum zamandan bezmek-sizin, geleceğe karşı korku duymaksızın, üzüntüden yoksun olarak yaşamımı sürdürebildiğim için.» Aynı olay, gerçekte, herhangi bir kimsenin başına gelebilirdi; ama, herhangi bir kimse, bu nedenle, üzüntüden yoksun kalmayı başaramazdı. Öyle olunca, neden ötürü, bu raslantı bir mutsuzluk, öbürü bir mutluluk sayılsın? Kısacası, insan doğasına ters düşmeyen şeyi, insan için terslik olarak nitelendirebilir misin? Doğasının güdeğine karşı olmayan şey, insan doğası için bir terslik sayılabilir mi, sence? Bu güdeği bildiğine göre. Bu dış geçişim, seni, doğru, yüce gönüllü, bilge, sakin, dengeli, gerçeğe uygun, ölçülü, özgür olmaktan ve bir araya gelmeleri insan doğasının kendisine özgü olan iyilikleri elde etmesini sağlayan erdemlerden alıkoyuyor mu? Bundan başka, seni üzüntüye yönelten her olayda, şu ilkeden yararlanmayı da unutma: Bu bir terslik değildir, buna soyluca katlanmaksa bir mutluluktur.

L. — Bayağı, ama bununla birlikte etkili bir umar: ölümü önemsememe durumuna erişme amacıyla, yaşama direngenlikle bağlanmak istemiş olanların ansınışı. Vaktinden önce ölenlerden fazla neye sahiptirler? Ne de olsa, sonunda, bir yerlerde gömülüdür Cadicianus, Fabius, Julianus, Lépidus ve tüm benzerleri

birçok insanı gömüte götürdükten sonra kendileri de oraya götürülmüşlerdir. Kısacası, fasıla kısadır. Hangi deneylerle, hangi arkadaşlarla ve hangi beden içinde geçirilmelidir? Bundan ötürü kaygılanma. Geride bıraktığın sonsuzluğa bak, arkanda; önündeysen başka bir sonsuz. Bu sınırsızlıkta, üç gün yaşayanla, yaşamını üç kez Gérénien (15) yaşınca sürdüren kişi arasında ne gibi bir ayrım bulunabilir?

LI. — Her zaman en kısa yoldan yürü. En kısa olansa, doğaya uygun gidendir. Bundan ötürüdür, her konuda en doğal biçimde davranma ve konuşma gerekliliği. Böylesine bir tutum, seni tumturaklıktan, abartmadan, mecazlı ve yapmacıklı üsluptan kurtaracaktır.

V. BÖLÜM

I. — Sabahın alaca karanlığında uyanmak sana zor geliyorsa, şu düşünceye başvur: İnsanca bir yaşam için uyanıyorum. Eğer, doğuşumun nedenini ve evrene getirilişimdeki amacı yerine getireceksem, yine de somurtkan olabilir miyim? Yoksa, yatmak ve örtüler altında kendimi sıcak tutmak için mi meydana getirildim?

— Ama, bu daha hoş!

— Kendine zevk vermek için mi doğdun? Ve, kısacası, yaşama bir katkıda bulunmamak için mi, bedensel bir yaşam için mi yaratıldın? Çalıların, serçelerin, karıncaların, örümceklerin, arıların kendi görevlerini yerine getirip, paylarınca evrenin düzenine katkıda bulunduklarını görmüyor musun? Ve sen, tüm

bunlardan sonra, insana yaraşanı yapmak istemiyorsun? Doğaya uygun olan göreve koşmuyorsun?

— Ama, dinlenmek te gereklidir.

— Gerekli olduğunu kabul ediyorum. Bununla birlikte, yiyip içmeye olduğunca, bu gereksinmeye de sınırlar koymuştur doğa. Buna karşın, bu sınırları aşıp, zorunluluğun ötesine geçmiyor musun sen? Eylemlerindeyse olanaklarının ardında kalıyorsun. Demek ki, kendini hiç sevmiyorsun. Çünkü, kendini sevseydin, gerek doğanı gerekse istemini sevmen gerekirdi. Uğraşlarını seven başkalarıysa, banyo ve yemeklerini unutarak, onun gerektirdiği yolda tüketmektedirler güçlerini. Oymacının oymacılığa, oyuncunun oyuna, cimrinin paraya, gururlunun böbürlenmeye duyduğundan, daha az mı saygı besliyorsun kendi doğana? Onlar, kendilerini ilgilendirene beğeni duyduklarında, kendilerini verdikleri yapıtı ilerletmeden ne yemek ne de yatmak isterler. Ortaklaşa iyiliğe yararlı eylemler daha az değerli ve daha az çabaya lâayık mı görünüyorlar sana?

II. — Ne denli kolaydır, can sıkıcı ve işe yaramayan her türlü düşünceyi uzaklaştırarak, hemen yetkin bir dinginliğe varmak!

III. — Kendini, doğaya uygun her türlü söze ve eyleme lâayık gör. Ne bazılarının eleştirileri, ne de onlardan doğacak kanılar nedeniyle yolundan sapma. Ama, davranışın ya da ko-

nuşman yararlı olacaksa, kendini bundan alıkoyma. Ötekilerin kendilerine özgü yönetim ilkeleri olup, kendi içgüdülerine bağlıdırlar. Sana gelince, tedirgin olma; ama, doğruca sürdür yolunu, **kendi** öz doğanın ve evrensel doğanın güdülerine bırakarak kendini: her ikisi de tek bir yol izlemektedirler.

IV. — Her gün içime çektiğim bu havada son soluğumu vererek, babama tohum, aneme kan, süt aneme süt veren, yıllardan beri her gün yiyecek ve içeceğimi elde ettiğim, yürürken beni taşıyan ve onca biçimde yararlandığım bu toprağa düşerek, yok olup yatışıkhğa kavuşuncaya değin doğaya uygun yolda ilerlerim.

V. — Hayranlığa değer bir akıl keskinliğine sahip değilsin. Peki ama: «onlara değgin hiçbir doğal yetenekten yoksunsun», diyemeyeceğin, başka birçok nitelik vardır. Açık yüreklilik, ağırbaşlılık, katlanırlık, kendini tutma, olacağa boyun eğme, ılımlılık, iyi dileklilik, özgürlük, yalınlık, sadelik, gönül yüceliği örneğince. Tümüyle sana bağımlı olan bu nitelikleri elde etmeğe çalışsana. Kendilerine karşı hiçbir doğal yeteneksizlik, kanıtlanabilir hiçbir anıklık eksikliği taşımadığın bu erdemleri ne çabuk elde edebileceğini sezmiyor musun? Ve bununla birlikte, kendi isteğinle olanaklının dışında kalmaktasın. Doğal anıklıklar yoksunluğu mudur, seni sızlanmaya, cimriliğe, dalkavukluğa, bedenini suçlamaya, beğenilme

çabasına, düşüncesizce davranmağa ve ruhunda tüm bu karışıklıklara yer vermeye zorlayan? Tanrılar tanıktır ki, hayır! Çok önceleri, bu kusurlardan kurtulmuş, ve çok yavaşlıktan, bu can sıkıcı kavrayış güçlüğünden ötürü kendini suçlamış olabilirdin. Ama, bu duruma dahi kendini alıştırman ve bu ağırlığa karşı ne aşağısama ne de hoşnutluk duymaman gerekir.

VI. — Beriki, bir kimseyi kayrallıkla gönül borcu altında bıraktığında, bu iyiliği onun hesabına geçirmeğe hazırdır. Öbürü, böyle davranmağa hazır değildir. Ama bununla birlikte, o kendi kendine, iyilik ettiği kimseyi borçlusu saymakta ve yaptığını bilmektedir. Bir başkası, belirli bir ölçüde, yaptığını bilmemektedir; ama, üzüm taşıyan ve kendi yemişini verdikten sonra başkaca bir isteği kalmayan asma dalı gibidir o; koşuya katılmış at, ava gitmiş köpek, balını hazırlamış arı gibidir. Bu insan bir kimseyi gönül borcu altında bırakırken, ondan yararlanmağa çalışmaz. Mevsimi geldiğinde, yeniden üzüm vermeğe koyulan asma örneğince, başka bir iyiliğe yönelir.

— Yapabileceğin kadar yaptığını hesaba katmadan davrananlardan mı olunmak gerekir?

— Evet.

— Böyle olmakla birlikte, yine de yaptığının bilincine varılmalıdır. Çünkü, toplumsal çıkar yararına davrandığımı sezmek ve Ze-

us'tan iyilik ettiğın kimsenin de bunu sezmesini istemek toplumcul bir varlığın özgünlüğüdür.

— Söylediğın doğrudur, ama anlattıklarımı iyi yorumlayamamaktasın. Bu nedenden ötürü, önce sözünü ettiklerimin arasında yer alacaksın. Onlar da, belirli bir esemeli gerçeğe benzerlik etkisiyle yanlış yola sapmaktan alıkoyamamaktadırlar kendilerini. Ama, söylediğimi kavramakta güçlük çeksen de, sen gene de genel çıkarlara uygun eylemlerde bulunabilirsin.

VII. — Atinalıların yakarısı: «Yağmur yağdır, yağmur yağdır, Ey iyi Zeus, Atinalıların tarlalarına ve ovalarına!» Ya hiç yakarmamalı, ya da böylesine yalınca, soyluca yakarmalı.

VIII. — «Asclepios, bir kimseye ata binme, soğuk banyolar alma ve çıplak ayakla yürüme buyruğu verdi» dendiğince; «evrensel doğa, bir kimseye sayrılanma, bir örgeninden yoksun olma, ya da benzer bir yıkımla acılara salınma buyruğu verdi.» de denebilir. Birinci durumda, «buyruk verdi»: Asclépios, bu kimseye sağlığına uygun düşen bu bakımı ayrıntılarıyla belirtti, anlamına gelir; ikinci durumda: herkesin başına gelen olayın, onun alinyazısına uygun düşen olarak önceden belirtilmişliğini anlatır. Karşılaştığımız olayların bizimle uyumlu düştüğünü dile getirmemiz örneğince; duvarcılar da, belirli bir düzeltme içinde, bir-

birlerine uyan duvar ve piramit taşlarının uyumluluğundan söz ederler. Çünkü, yalnız tek bir uyum vardır; ve dünyanın, bu denli büyük bir bedenın tüm bedenlerle tümlenmesi örneğince, Yazgı denen bu denli büyük neden de tüm nedenlerle tümlenmektedir. Burada anlattığımı, en bilgisizler bile tasarlar. «Yazgı getirmekteydi ona bunu» derler kendilerince. Demek ki, bu ona getirilmişti; bu ona uygun düşmekteydi. Öyleyse başımıza gelenleri, Asclépios'un buyruklarını kabul edercesine, kabul edelim. Onun buyruklarının çoğu hoş değildir kuşkusuz; ama sağlığınıza kavuşma umudu içinde, ivedilikle kabul ederiz onları. Kendi sağlığını gözetdiğince gözet evrensel doğaya elverişli görünenin tamamlanmasını ve gerçekleştirilmesini. Evrenin esenliğine, iyi gidişine ve Zeus'un mutluluğuna çalıştığını düşünerek, çok acı olsa bile, başına gelen her şeyi aynı özenle karşıla. Gerçekten bu getirilen, aynı zamanda Bütün'e uygun düşmeseydi, bu clay bu kimseye getirilmiş olmazdı. Ve doğa, kendisince yönetilen kişiye uygun düşmeyen hiçbir şey getirmez.

Öyle olunca, başına geleni iki nedenden ötürü sevmelisin. Birisi, bunun senin için oluşturulmuş bulunması, sana uygun düşmesi ve ne biçimde olursa olsun, sana yukardan, en eski nedenler zincirinden çıkagelmiş olması. Öbürü, her varlığın başına özel olarak gelen şey, evrensel doğayı yöneten Kimsenin iyi gidişine, yetkinliğine, Zeus tanıktır ki, süreklili-

ğine bile katkıda bulunur. Gerçekten nedenlerinden olduğunca, bölümlerinin bağlantısından ve kıvamından herhangi bir şeyi eksilttiğin zaman, evren sakatlanmış olur. Oysa başına gelenden ötürü hoşnutsuz olmakla, bu bağlantıyı yapabildiğince bozmakta ve belirli bir ölçüde yok etmekteisin.

IX. — Sık sık her şeyde gerekli ilkelere uygun davranmayı başaramıyorsan yılma, bıkma, yıkılma. Ama, bundan alıkonulduğun vakit, görevine dön ve hoşnut ol, çoğunlukla insanca davranıyorsun. Kendisine geri döndüğünü sev ve felsefeye bir okul öğretmenine gelircesine değil, gözü ağrıyanların, sünger ve yumurtaya başvurması örneğince dön; bir başka sayrının lâpaya, bir başkasının yaş komprese başvurması örneğince. Bu biçimde davranmakla, usa uyuşunu gösteriş konusu yapmış olmayacak ama onunla dinginliğe kavuşmuş bulunacaksın. Felsefenin istemi doğa na uyumundan başka bir şey değildir. Sense doğana uygun olmayan bir şeyi istemekteydin. Eğilimler ve doğamıza uygunluk. Bu iki şeyden, gerçekte en çok yatışıklık vericisi hangisidir?

— Yatışıklığın çekiciliğinden ötürü değildir, zevkin bizi asıl yolumuzdan uzaklaştırması?

— Ruh yüceliğinde, özgürlükte, yalınlıkta, iyi dileklilikte, kutsallıkta daha fazla yatışıklık bulunup bulunmadığını incelesene. Bil-

geliğe gelince, bu anlak ve bilgi yetisinin tüm eylemlerine verdiği sağlamlığı ve g nenci göz önüne alırsan, ondan daha yatışıklık verici ne olabilir?

X. — şeyler belirli bir bakışta, öylesine bir bilinmezlik içindedirler ki, oldukça önemli d ş n rl r onların kesin olarak kavranılmaz bulunduklarını ileri sürmüşlerdir. Stoacılar bile onların zor kavranılır oldukları sonucuna varmışlardır. Onlara değgin tüm onamalarımız değişikliğe uğrayabilir, değişmeyecek insan bulunamayacağına göre. Aracısız nesnelere geç şimdi: ne denli kısa ömürlü, bayağı, bir eğlenceye düşkünün, bir dalkavuğun, bir eşkiyanın eline düşmeye elverişlidirler! Daha sonra, arkadaşlarının karakterine geç: i lerinden en sevimlisi bile, g   katlanılırdır; hattâ kendisi bile g   katlanmaktadır kendine.

Böylesine bir karanlıkta sığınacak yer ararken, böylesine bir özdeğin ve zamanın, devim ve devindirilenler akışında, değer verilebilecek ya da salt yakınlık duyulabilecek ne olabilir? Böyle bir şey düşünemiyorum bile. Bu durum karşısında, doğal erimeyi beklemeyi ve gecikmesinden ötürü  fkelenmemeyi, ama yalnız şu iki düşüncede yatışıklık aramayı  ğ tlemeliyim kendime: birisi, Bütünün doğasına uygun olmayan hiç bir olayla karşılaşmayacak oluşum; öbürü, tanrıma ve içsel ekeliğime ters düşecek hiç bir eylemde bulunmama erkine sahiboluşum. Gerçekten, hiç kimse beni, onlara karşı gelmeye zorlayamaz.

XI. — Şu anda ruhumu neye hizmet ettirmekteyim? Her fırsatta kendime bu soruyu sorup, düşünmeliyim: «Yönetici ilke adını alan, kendimin bu bölümünde şimdi ne olup bitmekte ve şu anda hangi ruhu taşımaktayım? Bir çocuğunkini, bir delikanlınınkini, gevşek bir adamınkini, bir zorbanınkini, bir sürü hayvanınkini, bir yırtıcı hayvanınkini değil mi?»

XII. — Halkın iyilik olarak kabul ettiği şeylerin yapısını şundan anlayabilirsin. Eğer bir insan, bilgelik, ılımlılık, yüreklilik örneğince bazı belirli şeyleri gerçek iyilikler olarak söylüyorsa, onları bir kez böyle kabul ediyorsa, artık şu dizeyi duymak istemeyecektir: «O denli çok servete sahip ki...» Bu sözler yanlış gelecektir kulağına. Ama, halkın iyilik sandığı şeyleri, o da öyle görüyorsa, güldürü yazarının bu sözünü dinleyebilip, kolayca onaylayacaktır. Birinci durumda, di-ze ona dokunmuş olacaktı. Oysa, zenginlik ve şatafatlı bir yaşam ya da ün sağlayan mutlu üstünlüklere eğilim söz konusu olduğunda, onu doğru ve yerinde söylenmiş buluruz. Bu işi daha da ileriye götür. Dikkatle bakıldığında, kendileri için iyidir diye zenginlik peşinde koşanlar ayakyolu gereksinmesi için nereye gideceklerini bilemeyecek: «acaba nasıl bir yere gitsem?» diye bir gösterişe yöneleceklerdir. Bu şeylerin iyilikler olarak değerlendirilip göz önüne alınması gerekip, gerekmediğini düşün.

XIII. — Biçimsel bir nedenden ve özdek-ten meydana gelmiş bulunmaktayım. Bu öğe-lerden hiçbirisi yokluktan gelmiş olmadığı gibi, yine hiçbirisi yoklukta yitmeyecektir. Öyleyse, varlığımın her parçası, dönüşüm yoluyla evre- nin başka bir parçasında yerini bulmuş ola- cak ve bu böylece sonsuza değin sürecektir. Anne ve babam örneğince, öbür sonsuza doğ- ru yükselerek varlığımı sürdürüşüm böyle bir dönüşüm sonucudur. Evren belirli süreli dö- nemlerle düzenlenmiş olsa bile, gerçekte hiçbir şey beni, böyle konuşmaktan alıkoyamaz.

XIV. — Us ve mantık, kendi kendilerine ve onlara bağımlı bulunan işlemlere yeterli olan yetilerdir. Kendilerine özgü bir çıkış nok- tasından yola çıkar ve kendilerine önerilmiş ereğe doğru dümdüz ilerlerler. İşte bundan ötü- rü, bu çeşit etkinlikler, yöntemlerinin doğrulu- ğunu kısaca dile getiren «doğru işlemler» adıyla anılırlar.

XV. — İnsan olarak, insana vergi olma- yan şeylerin hiçbirine uymayı amaçlamamalı- dır insan. Onlar insandan istenmemiştir; insa- nın doğası onları buyurmaz ve insanlığın ger- çekleştirilmesi değillerdir. İnsanın ne ereği ne de bu ereğin tamamlanması olan iyilik on- larda bulunmaz. Ayrıca, eğer bu şeylerden bi- ri insana uygun düşseydi, ne onu hor görme, ne de tersine onu koruma hakkına sahip bu- lunmayacaktı; övülmeye değer olmayacaktı ona gerekseme duymadığını ileri süren insan

ve onlardan biri ya da öbüründen kendisini yoksun kılan kişi, iyilik insanı sayılmayacaktır, eğer onlar gerçekten iyilik olsalardı. Bu koşullar içinde, bu ve benzer şeylerden kendini ne denli yoksun kılarsa, bu yoksunluğa o denli katlanım gösterir kişi ve o denli iyilik insanı olur.

XVI. — Düşüncelerin hangi yolda ise, anlağın da o yoldadır. Çünkü, ruh düşüncelerin etkisiyle renklenir. Öyleyse, şu gibi düşüncelere yönelteceğin sürekli bir ilgiyle renklendir onu: yaşama olanağı bulunan yerde, iyi yaşama olanağı da vardır. Öyle olunca, avluda yaşanabilir; demek ki avluda iyi de yaşanabilir. —Bundan başkaca da, düşün ki; her varlık, onun için ve ondan ötürü yaratılmış olduğu amaca yöneltilmiştir. Ereği yöneltilmiş bulunduğu bu amaçta toplanmıştır. Ereğin var olduğu yerde herkesin yararı ve iyiliği de vardır. Oysa, akıllı bir varlığın iyiliği, yaşamını toplumda sürdürmektir. Topluluk içinde yaşamak için meydana getirilmiş oluşumuz ise, uzun zamandan beri kanıtlanmış bulunmaktadır. İlkel varlıkların üstün varlıklar için, üstün varlıkların da birbirleri için yaratılmış oldukları apaçık değil midir, zaten? Canlı varlıklar, cansız varlıklardan, akıllı varlıklar da canlı varlıklardan üstündür.

XVII. — Olanaksızın arkasına düşmek bir delinin işidir. Kötülerin hiç kötülük yapmamasıysa olanaksızdır.

XVIII. — Hiçkimsenin başına, doğal olarak katlanamayacağı hiçbir şey gelmez. Aynı olay bir bilgeye ya da bir başkasının başına gelebilir ve o, ister onların meydana geldiğini bilmeyişinden olsun, isterse gönül yüceliği gösterisinden, dinginliğini sürdürür, yaşamamış gibi kalır. Ne olağan dışı şeydir, bilgisizliğin ve kendini beğenmişliğin bilgelikten daha güçlü görünmesi!

XIX. — Şeylerin kendileri hiçbir biçimde ruhumuza değmezler; ruha giriş olanakları yoktur; ruhumuzu ne değişikliğe uğratabilir ne de devindirebilirler. O, yalnız kendi kendini değişikliğe uğratıp, devinime geçirebilir. Olaylar onun için, kendisine yaraşır saydığı kanıların, onları biçimlendirdikleri gibidir.

XX. — Belirli bir açıdan, insan, bize en yakından hısımlar kılınmış varlıktır: başkalarına iyilik yapmak ve onlara katlanmak zorunluğunda olduğumuza göre. Ama, aralarından bazıları, bana özgü olan etkinlikleri engelledikçe, güneş, esim, ya da yırtıcı hayvan örneğince, ilgisiz kaldığım nesnelerden biri durumuna girmektedir insan. Bu kimseler, etkinliklerimden birini köstekleyebilir, ama içimden gelen atılış ve anıklığım kösteklenemez. Çünkü, eylemlerin arasında bir seçi yapıp, engeli yıkabilirim. Gerçekte, anlak kendisini yöneten amaca erişmek için etkinliğine engel olan her şeyi yıkar ve değiştirir. Bir eylemi kesinsizlik içinde bırakan şeyi, anlak bir bulgusuyla çö-

zer ve onun yolunu kesen şeyi aydınlığa çıkarır.

XXI. — Evrende var olan en güçlü şeye saygı göster: bu, her şeyden yarar sağlayan ve her şeyi yönetendir. Aynı biçimde, sende var olan en güçlü şeye de saygı göster. Bunun doğası öbürününküyle özdeştir. Çünkü bu, sende tüm geri kalanı kullanıp yararlanan ve yaşamını yönetendir.

XXII. — Kente zarar vermeyen, kentliye de zarar vermez. Sana zarar verilmiş olduğu sanısına vardığın her kez, şu kuralı uygula: eğer kent zarara uğramadıysa, ben de zarara uğramış değilim. Ama, kent zarar görmüşse, ona zarar verene karşı öfkelenmemeli, yapılmış özensizlik ona gösterilmelidir.

XXIII. — Varlıkların ve olayların ne büyük hızla gelip geçtiklerini ve yok olduklarını düşün, sık sık. Özdek, gerçekte, sonsuzca akıp giden bir ırmak gibidir. Güçler, sürekli dönüşümlere bağımlıdırlar, biçimsel nedenlerse binlerce değişikliğe. Onlarda hemen hemen hiçbir şey kalımlı değildir. Ve işte yanibaşımızda, herşeyin içinde yok olduğu, geçmişin ve geleceğin sonsuz çukuru. Nasıl çılgın sayılmaz, bu kasırgada gururla dolup taşan, sanki bir şey onu bir süre ve hattâ uzun zaman tasalandırabilirmişcesine üzülen ya da sızlanan kişi?

XXIV. — Pek küçük bir payla katıldığın tüm özdeği ansı; kısa ve önemsiz bir fasılası

sana ayrılmış bulunan tüm zamanı; ne denli güçsüz bir parçası olduğun yazgıyı!

XXV. — Bir başkası bana karşı bir kusur mu işliyor? Bu onun bileceği iş. Kendine özgü eğilime, kendine özgü etkinliğe sahiptir o. Bense ortaklaşa yaşadığım doğanın şu anda, bende var olmasını istediği şeye sahibim şimdi. Doğanın şu anda yapmamı buyurduğunu yapmaktayım.

XXVI. — Ruhunun yönetici ve egemen ilkesi; etinde oluşan tatlı ya da azışık devinime ilgisiz kalsın, ona katılmasın, ama kendi sınırlarını saptasın ve duyumların örgenlerde kalmasını sağlasın. Ama, düşünceyle ona bağlı bulunan bedenın onları birbirine çeken yakınlığının etkisiyle sarsıldığında, doğal olan duyuma karşı koymağa çalışılmamalı, ama yönetici ilkenin bu durumda iyilik ya da kötülük bulunabileceğine değgin bir sanıya varması önlenmelidir.

XXVII. — Tanrılarla yaşamak.

Tanrılarla yaşamaktadır, kendisine ayrılmış nasiplerden ötürü hoşnut, Zeus'un herkese komutan ve doğru yol gösterici olarak verdiği, kendi parçacığı, ekeliğın tüm isteklerine karşı sürekllice, uysal bir ruh taşıyan kişi. Bu ekelikse, herkesin anlağı ve usudur.

XXVIII. — Teke kokan kişiye karşı öfke duyar mısın? Güçlü soluğı olan kişiye karşı öfke duyar mısın? Ne yapabilir ki? Böyle bir

ağıza, böyle bir kokuya sahiptir o. Böylesine anıklıklarınsa, böylesine kokular çıkarması kaçınılmazdır.

— Ama, insan uslu bir varlıktır. Bu konuda düşünerek, kusurlarını kavramaya çalışabilir.

— İyi yanıt! Demek ki sen de us sahibisin. Öyleyse, kendi ussal anıklığının yardımıyla ondaki ussal anıklığı uyandır; onun kavramasını sağla; onu uyar. Eğer anlarsa, ona yol göster. Hiç gerek yok öfkeye.

Ne ağlatı oyunculuğuna, ne de kibar orospuluğa.

XXIX. — Yeryüzünden ayrıldıktan sonra sürdürmeyi tasarladığın yaşamı, burada da sürdürebilirsin. Eğer bunu gerçekleştirme korusundaki tüm özgürlükler elinden alınmışsa, yaşamdan ayrıl, ama bu ayrılıştan hiçbir acı duymayan insan örneğince yap bunu. «Hiç bir şey görünmüyor, öyleyse gidiyorum». Niye önemli bir olay sayılsın bu? Böylesine bir şey bana yol vermedikçe, özgür kalırım ve hiçbir şey beni istediğimi yapmaktan alıkoyamaz. Oysa, düşünen ve toplumsal bir varlığın doğasına uygun olanı istemekteyim.

XXX. — Doğasal anlak bir araya getiricidir. Bundan ötürü, daha aşağı varlıkları, üstün varlıklar için yaratmış, üstün varlıkları da kendi aralarında uyumlu kılarak kümelen-dirmiştir. Nasıl her şeyi, bir aşama sırasına koyduğunu, bir amaçla birleştirdiğini, herkeze

değerine göre üleştirdiğini ve üstün varlıkları birbirleriyle dirlik içinde yaşamak için örgütlediğini, anlamağa çalış.

XXXI. — Tanrılara, anne babana, kardeşlerine, karına, çocuklarına, eğitimcilerine, arkadaşlarına, yakınlarına, uşaklarına karşı nasıl davrandın bu güne değin? Hepsine karşı, bu güne değin «Hiç kimseye kötülük etmemek ve söylememek (1)» ilkesi uyarınca davrandın mı?

Nerelerden gelip geçtiğini ve nelere katlanabileceğini; yaşam öykünün artık bittiğini, görevinin son bulduğunu; nice güzel örnek verdiğini; nice zevke ve acıya dayandığını; nice üzü bir yana bıraktığını; nice iyilik bilmeze hoşgörü gösterdiğini de anımsa!

XXXII. — Niçin eğitilmemiş ve bilgisiz ruhlar, aydın ve kültürlü bir ruhu üzerler?

— Aydın ve kültürlü bir ruhun anlamı nedir?

O, ilke ve ereği, evrensel tözden yayılan ve ezelden beri **Bütün**'ü belirli dönemlere uygun bir biçimde düzenleyen usu tanıyan ruhtur.

XXXIII. — Pek yakında kül ya da iskeletten başka şey olmayacaksın; bir ad, hattâ bir ad bile değil; o sesten başka şey mi? Bir yankı. Yaşamda en çok değer verilen şeyler, boşluktan, çürümüşlükten, anlamsızlıktan başka şey olmayıp, birbirlerini ısıran fino köpekleri, dövüşen, gülüşen ve hemen sonra ağla-

şan çocuklar örneğince dirler. İyi niyete, utanmaya, doğruluğa, açıklığa gelince, onlar «geniş yolların var olduğu yeryüzünden irak, Olimpos'a doğru (17)» yol aldılar.

Duyuların algılama alanına giren nesneler değişken ve dayanıklılıktan yoksun, duyular gerçeği görmez ve yanlış izlenimlere elverişliyseler, soluğun kendisi bir kan buharından başka bir şey değilse ve ün, insanlar için övünme kaynağından başka şey değilse, bu ölümlü dünyada seni alıkoyabilecek ne kalır daha? Ne yapmalı öyleyse? Dinginlik içinde bekleyeceksin sönüp yok olmanı ya da yer değiştirmeni. Bu elverişli durum oluşuncaya değin ne yapmakla yetinilmelidir? Tanrılara saygı gösterip, dua etmekten, insanlara iyilik yapmaktan, onlara katlanıp, kin beslemekten başka ne yapılabilir? Bedeninin ve güçsüz soluğunun erim alanına giren her şeyin ne sana ait ne de sana bağımlı olduğunu da unutmamalıydın.

XXXIV. — Yaşamına, her zaman, düzenli bir akış sağlayabilirsin; doğru yolu izleyebildiğine ve yine doğru yolu kavrayıp, ona uygun eylemde bulunabildiğine göre. İşte, Tanrı, insan ve her us sahibi varlığın ortaklaşa iki olanağı: bir başkası tarafından eylemlerinden alıkonamamak, iyiliğini doğruluğa uygun bir niyet ve davranış biçimine adanmak ve tüm isteğini bu noktada toplamak.

XXXV. — Bu, ne kişisel kötülük, ne ken-

si kötülüğümün sonucu, ne de topluluğa zararlı sayılmazsa, neden üzüntü duyayım bundan ötürü? Hem ne zarar verilebilir ki topluluğa?

XXXVI. — Düşgücünün sürükleyişine kırakma kendini tümüyle, ama gücüne göre ve onların değerliliği ölçüsünde, insanlara yardımda bulun; olağan şeylerden ötürü zarar görmüşlerse, bir yıkıma uğradıklarını sanma. Bu kötü alışkanlığı edinmişsinizdir çünkü.

VI. BÖLÜM

I. — Bütün'ün özü uysal ve biçim verilebilirdir. Onu düzenleyen us, kötülük etmeye yönelik hiçbir güdü taşımaz kendinde. Çünkü, kötü hiçbir şeye sahip değildir, hiçbir kötülük yapmaz ve hiçbir şeye zarar vermez. Her şeyi meydana getiren ve tamamlayan o'dur.

II. — Ödevini yerine getirdiğin sırada, soğğun ya da sıcağın, uyumaya duyduğun gereksinmenin ya da yeterince uyumuş bulunmanın, övüldüğünü ya da ayıplandığını işitmenin, ölmenin ya da başka bir şey yapmanın önemi olmasın senin için. Ölüm olayı gerçekte, senin yaşamının eylemlerinden biridir. Öyle olunca, şimdiki zamanda yapılanı iyi yapmak bu eylem için de yeterlidir.

III. — Şeylerin gerçeğini gör. Hiçbir şeyin özel niteliği ve önemi gözünden kaçmasın.

IV. — Gözün algılama alanına giren tüm nesneler çarçabuk değişikliğe uğrarlar; özdok tekse, yanmış tohumlar örneğince dağılacak; ya da savrulacaklardır.

V. — Yöneten us, kendi yapısını tanır, ne yaptığını ve hangi konuda çalıştığını bilir.

VI. — Onlardan korunmanın tek çaresi onlara benzememektir.

VII. — Kıvancını ve onayımı yalnız tek bir şeye yönelt: Tanrı düşüncesi içinde, topluluğa yararlı bir eylemden, yine topluluğa yararlı başka bir eyleme geçmeye.

VIII. — Yönetici ilke, kendiliğinden uyanan, yönelen, kendini dilediğince biçimlendiren ve her olayın kendisine, istediği gibi görünmesini sağlar.

IX. — Her şey, evreni dıştan sarmalayacak, içinde onun tarafından sarmalanmış bulunacak ya da ayrı ve belirli başka bir doğaya göre değil, Bütün'ün doğasına göre gerçekleşir.

X. — Ya karışıklık, birbirine dolaşıklık, dağılma; ya da birlik, düzen, Tanrı. Birinci durumda, bu raslantısal karmakarışıklıkta ve böylesine bir düzensizlikte, yaşamımı sürdürmeyi nasıl isteyebilirim? «Bir gün topraklaşmayı (19)» nasıl başarabileceğimi bilmekten başka kaygılanacak neyim var? Ve niçin üzüleyim? Ne yaparsam yapayım, dağılma beni

de gelip bulacaktır. Öbür durumdaysa, Yönetene saygı gösterir, güçlenir ve dayanağını onda bulurum.

XI. — İçinde bulunduğun koşulların zorlamasından ötürü şaşırmışsan, olabildiğince çabuk kendi içine çekil ve gereğinden daha uzun süre ayrılma ölçülülükten. Çünkü, ne denli sık içine dönersen, o denli ustası olursun ölçülülüğü korumanın.

XII. — Aynı zamanda, bir üvey anaya bir de anaya sahip olsaydın, birincisine özen gösterecektin ama, her şeyden önce kendi ana-na bağlanacaktın, şaşmaz bir ilgiyle. Senin için de durum aynıdır şu anda, saray ve felsefe konusunda. Sık sık ikincisine dön ve onda dinlen. Çünkü, berikinin verdiği sıkıntılar, ondan ötürü katlanılabilir görünmektedirler sana ve sen de tüm bunlar arasında, ondan ötürü katlanılabilir duruma gelmektesin.

XIII. — Kendi kendine: bu, bir balığın cesedidir; şu, bir kuşun ya da bir domuzun cesedidir; ve yine Falerne'den söz ederken, küçük bir salkımın öz suyudur; soylu Romalı gençlerin gömleği için, bir kabuklu deniz hayvanının kanına batırılmış koyun kılından yapılmıştır; birleşme, bir bağırsağın sürtüşme ve belirli bir kasınımla bir parça salgı fışkırtılmasıdır, diyerek, yemeklerin ve bu tür besinlerin neliği konusunda bir tasarıma varılabileceği gibi, bu tasarımların nesnelere ulaşmaları, onları kavramaları ve gerçek görünüm-

lerini açığa vurmaları örneğince, davranmalı-sın tüm yaşamın boyunca. Şeylerin, sana fazlasıyla güvene değer görüldüğü her kez, onları çıplaklığıyla gör, ne denli az önemli bulunduklarının bilincine var ve onları, kendilerini saygı değer kılan efsaneden sıyr. Korkunç bir bilgidir bu değer verme sarhoşluğu; önemli şeylerle en iyi uğraştığını sandığın sırada, en iyi zararı dokunur sana. Cratès'in, Xénocrate'nin kendisi için belirttiğini anlamağa çalışsana.

XIV. — Halkın hayranlık duyduğu nesnelerden çoğu, en genel anlamdakilerden, bir oluş biçimi ya da bir doğa durumu gereğince var olan nesnelerden gelirler: taşlar, odun, incir ağaçları, bağlar, zeytinlikler. Biraz daha sağduyulu insanların hayranlık duydukları, büyük ve küçük baş hayvan sürüleri örneğince canlı bir ruh ile var olanlardan gelir. Daha da kültürlü kimselerin hayranlık duydukları, evrenselce ussal bir ruh söz konusu olmamakla birlikte, sanat dallarında usta, başka bir biçimde becerili ya da sadece çok sayıda tutsak edinmekte yetenekli kılan, ussal bir ruhla bezenmiş varlıklardan gelir. Ama, evrenselce ussal ve toplumsal ruha saygı gösteren kişi, geri kalana değer vermez. Her şeyden önce ruhunu; üstünlükleri, ussal ve toplumsal etkinlikleri, içinde tutar. Benzerinin de aynı ereğe yönelmesine yardım eder.

XV. — Sürekli olarak, şeyler arasında

bazıları, var olma peşindedirler, öbürleri var olmuş olma. Varlığa ulaşanın bir bölümü, daha önce yitmiş bulunur. Zamanın kesiksiz akışının sonsuz süreyi hep taze tuttuğunca, akışlar ve dönüşümler de durmaksızın yeniler evreni. Bu ırmakta koşarak gelip geçen nesneler arasında hangisine önem verilebilir, hiçbiri üzerinde durulamayacağına göre? Yanımızdan uçup geçen ve daha şimdiden gözü-müzden uzaklaşan sergelerden birine tutulma-ğa koyulmak gibi bir şeydir bu. Ve her birimizin yaşamı da buharlaşan kana, soluk almaya benzetilebilir. Gerçekte, her an soluk alınıp verilmesi olayı, dün ya da önceki gün dünyaya getirilişimizde edindiğimiz yetinin onu aldığımız kaynağa geri verilmesiyle aynı şeydir.

XVI. — Bitkiler örneğince terlemek değildir değerli olan, ne sürüler ve yabanıl hayvanlar örneğince böğürmek, ne imgelemeden ötürü duygulanmak, ne içtepileri tarafından bir kukla örneğince devindirilmek, ne bir araya gelmek ne de beslenmek. Çünkü tüm bunlar, besinlerin tortusunun boşaltılmasıyla aynı düzendedir. Böyle olunca değer verilmeye lâyık ne vardır? El çırpımlarıyla gösteri mi? Hayır. Sözlerle övülme mi? O da değildir. Çünkü halkın kutlamaları sözden başka şey değildir. Demek ki böbürlenmeyi de yadsıdın. Değer verilmeye lâyık ne kalmaktadır? Öğrenimin ve sanatların da yöneldiği erek olan; etkinliğini ve durgunluğunu kendi öz yapısına

göre düzenlemek kalmaktadır bence. Her sanat, gerçekte şuna, her yapmın kendisi için yaratılmış bulunduğu yapıta doğru bir biçimde uyulaştırılmasına yönelir. Üzüm bağı yetiştiren bağcı, at alıştırıcısı, köpek eğiticisi hep bu sonucu aramaktadırlar. Eğitim ve öğretim yöntemleri neyi gerçekleştirmeye çalışırlar? İşte değer verilmeye lâyık olan. Onu elde etme mutluluğuna eriştiğinde de başka hiçbir şey beklemezsin artık.

Başka birçok şeye değer vermekten de vazgeçmeyecek misin? Hiçbir zaman özgür olmayacaksın, öyleyse, ne kendi kendine yetebilecek ne de tutkudan yoksun kalabileceksin. Kaçınılmazdır gerçekte, senin için değer verdiği şeyleri elinden alabilecek kimseleri çekmemeye, kıskanmaya, onlardan kuşkulanmaya kadar varmak ve onları elinde bulunduranlara karşı tuzaklar kurmak. Kısacası, değer verilmeye lâyık gördüğü şeyden yoksun kalan kişinin tedirgin olması ve bundan başkaca da Tanrılara türlü sitemlerde bulunması kaçınılmazdır. Ama, kendi düşüncene duyacağın saygı ve vereceğin değer, seni topluluk üyeleriyle uyuşum, Tanrılarla bağdaşım içinde, kendi kendisinden hoşlanan bir insan, eşdeyişle tanrıların kendisine verdiklerini ve sınıfını onayan bir insan yapacaklardır.

XVII. — Yukarı doğru, aşağı doğru ya da çember içinde devinir öğeler. Erdemin devinimi bu yönlerden hiçbirinde gerçekleşmez; ancak,

tanrısal bir şey, kavranılması güç bir yönelme sonucudur, ilerleyiş ve yolunu başarıyla izleyiş.

XVIII. — Ne garip davranış biçimi! Çağdaşları olan ve kendileriyle yaşayan insanları övmek istemezler, ama kendilerinden sonra gelecek olan, hiç görmedikleri ve göremeyecekleri kimselerce övülmeye büyük önem verirler kendileri. Senden önce gelenlerin, senin hakkında göklere çıkarıcı söyleşilerde bulunmamış olmalarından ötürü acılara salınman gibidir aşağı yukarı, bu.

XIX. — Eğer bir şey sana güç geliyorsa, bunun, insanın olanağı dışında bulunduğunu varsayma. Ama, eğer bir şey insan için olanaklı ve doğalsa, senin de erim alanına girdiğini düşün.

XX. — Gymnasium alıştırmaları sırasında, birisi seni tırmaladı ve bir kafa vuruşuyla yaraladı mı. Bundan ötürü hiçbir can sıkıntısı gösterisinde bulunmayız, gücenmeyiz, kötülüğümüzü istediği kuşkusuna kapılmayız daha sonra. Bununla birlikte, ondan sakınırsınız, bir düşmanmışçasına değil; ama ,onu kuşku altında tutmadan, iyilikle kaçınırsınız ondan. Yaşamın öbür durumlarında da böyle olmalı. Gymnasium'da bizim gibi talim yapanlara, birçok şeyi bağışlayalım. Söylediğim gibi, onlardan kuşkulanmaksızın, nefret etmeksizin kaçınmak olanaklıdır gerçekte.

XXI. — Eğer birisi, yanlış düşündüğüme ya da davrandığıma beni inandırır ve bunu bana kanıtlarsa, kendimi düzeltmekle mutlu olurum. Çünkü hiçbir zaman, hiçkimseye zarar getirmemiş olan gerçeği aramaktayım ben. Ama yanlışısında ve bilgisizliğinde direnen kişi kendisine zarar verir.

XXII. — Kendim için ödevim olanı yaparım. Başka şeyler beni hiç tedirgin etmez. Çünkü onlar ya cansız nesneler, ya ustan yoksun varlıklar ya da şaşkın ve yollarını bilmeyen kimselerdir.

XXIII. — Us taşımayan hayvanlara karşı ve genellikle, duyuların algılama alanına giren şeylere ve nesnelere karşı, ondan yoksun varlıklar karşısında ussal bir varlık örneğince, yüce gönüllülükle ve cömertçe kullan onu. Ama, insanlara karşı, ussal varlıklar karşısındaymışçasına kullan onu ve toplumcullukla davran. Her elverişli durumda Tanrılara başvurun ve daha kaç zaman böyle davranacağını bilme kaygısına düşme. Çünkü, bu biçimde geçirilmiş üç saat bile yeterlidir.

XXIV. — Makedonyalı İskender ile katırcısı, öldükten sonra aynı sona uğradılar. Ya evrenin üreteç nedenlerine döndüler ya da aynı biçimde atomlara dağıldılar.

XXV. — Herbirimizin bedeninde olduğunca, ruhunda da aynı kısa zaman süresinde neler olup bittiğini, düşün. Böylece, dünya adı-

nı verdiğimiz bu tek ve evrensel varlıkta, daha fazla şeyin ya da tüm şeylerin aynı zamanda var oluşlarma şaşmazsm artık.

XXVI. — Birisi sana, Antonin adının nasıl yazıldığını sorsaydı, bu sözcüğün öğelerinden herbirini açıkça hecelelemeye çalışmaz mıydın? Eğer kızsaldı, sen de kızar mıydın? Harflerden herbirinin okunmasını kaygısızlık içinde sürdürmez miydin? Bu geçici dünyada her ödevin belirli sayıda saptanmış zorunluluklardan meydana geldiğini de anımsa. Onlara uyulmalı ve üzülmeksizin, kızanlara karşı kızgınlık duymaksızın, kendisine önerdiğini yöntemle izlemelidir kişi.

XXVII. — Ne denli kıyıcılıktır, insanları kendilerine doğal ve ilgiye değer görünen şeylere yönelmekten alıkoymak! Bununla beraber, kusur işlemelerinden ötürü öfkelenildiğinde de onlara bu olanağı tanımamaktasın, belirli bir anlamda. Gerçekte, genellikle doğal ve ilgiye değer saydıkları şeylere olduğunca yönelirler onlara da.

— Ama, yanılgıya düşmektedirler.

— Öyleyse, onları eğit ve öfkelenmeksiz, yanılgıya düşmekten kurtar.

XXVIII. — Ölüm: duyulardan, bizi iplerle yönetircesine devindiren içtepilerden, düşünme yetisinin etkinliğinden ve bedensel görevlerden bize ulaşan tasarımların kesilmesidir.

XXIX. — Bedeninin hiç te çökmeye yüz

tutmadığı bir sırada, ruhunun kendini çöküntüye koyvermesi utanç vericidir.

XXX. — Sezarlaşmamaya, bu renge bürünmemeye dikkat et. Çünkü, olağandır bu. Yalın, iyi, arı, saygı değer, doğal, türenin dostu, dindar, iyi dilekli, sevecen, ödevlerinin uygulanmasında kararlı tut kendini. Felfese-nin seni eğittiği biçimde kalmak için savaş. Tanrılara saygı göster, insanlara yardımcı ol. Yaşam kısadır. Yeryüzünde var oluşun tek anlamı kutlu bir eğilim ve topluluğa yararlı eylemlerdir. Her şeyde Antonin'in öğrencisi olduğunu göster. Onun, usa uygun davranmak için gösterdiği yoğun çabayı, tüm durumlar karşısındaki ruh değişmezliğini, dindarlığını, yüzünün duruluğunu, iyi yürekliliğini, boş ünü önemsemeyişini, işleri kavrayıştaki etkinliğini düşün. Hiçbir şeyi iyice incelemeden ve açıkça kavramadan bırakmayışını, başka sitemlerle karşılıklıta bulunmaksızın sitemlere katlanışını, her şeyi aşırı ıvecenlikten yoksun bir biçimde ele alışını, suç bulaştırma eğiliminden uzak kalışını, karakter ve etkinlikler konusunda titizlikle bilgi edinişini de düşün. Ne saygısızlık, ne utangaçlık, ne güvensizlik, ne de kurum. Konutu, örneğin yatağı, giysisi, beslenmesi ve ev hizmetleri konusunda ne denli azla yetindiğini düşün; ne denli çalışkan ve sabırlı, yaşayış düzeninin yalınlığı nedeniyle alışılmış saatin dışında, besinlerin tortularını bedenden atma gereksinmesi duymadan akşam değin aynı görevde çalışabilmeye yetenek-

li olduğunu. Ve yine, dostluklarının sağlamlığını ve dayanaklılığını, görüşlerine, açıkça karşı olanlara gösterdiği hoşgörüyü, birisi kendisine daha iyi bir çözüm yolu gösterdiğinde, sevincini, boş inandan yoksun dinsel eğilimini düşün: ölüm saatinin, onunki örneğince arı bir buluş içinde, seni yakalaması için.

XXXI. — Sağduyunu yeniden bul, kendine gel, uyku durumundan çıkar çıkmaz, seni üzen şeylerin düş olduğu bilincine var; bir kez uyanınca da önce gördüğün gibi gör her şeyi.

XXXII. — Gücsüz bir bedenle bir ruhtan oluşurum. Beden için, her şey ayrımsızdır. Çünkü o hiçbir ayırım yapamaz. Usa gelince, kendi etkinlik alanına girmeyen her şey onun için ayrımsızdır ve etkinlik alanında bulunan her şey de onun gücü içindedir. Bununla beraber, gücü içinde olan şeylerden yalnız şimdiki etkinlik onu ilgilendirir. Çünkü şu anda gelecekteki ya da geçmişteki etkinlikleri de ayrımsızdır onun için.

XXXIII. — Ayak, ayak görevini; el de el görevini gerçekleştirdiği sürece, elin ya da ayağın yaptığı iş doğaya karşı değildir. Aynı biçimde insan, insan olarak insanın yapması gerekeni yaptığı sürece doğaya karşı bir iş yapmış olmaz. Ve, yaptığı şey kendi doğasına karşı değilse kendisi için de bir kötülük değildir.

XXXIV. — Ne zevk tatdılar soyguncu-

lar, aşığılık bir yaşam sürdürenler, ana baba kıyıcıları, zorbalar?

XXXV. — Sanatçıların, kişilerin beğeni-
sine belirli bir noktaya değin uymalarına kar-
şın sanatlarının usuna olan bağılılıklarından
hiçbir şey yitirmediklerini ve ondan uzaklaş-
tırılmaya katlanım göstermediklerini görmü-
yor musun? Mimarın ve hekimin kendi sanat-
larının usuna, insanın kendisine özgü olana,
kendisinde Tanrılarla ortaklaşa bulunana gös-
terdiğinden, daha fazla saygı göstermesi şaşır-
tıcı değil midir?

XXXVI. — Asya, Avrupa, dünyanın kü-
çük toprak parçaları; tüm okyanus, yeryüzün-
de bir damla su; Athos, yeryüzünün küçük
bir tepesi; şimdiki zaman tümüyle, sürenin
bir noktası. Her şey küçük, değışken, yavaş
bir yitim içinde!

Her şey, bu ortaklaşa yönetici ilkenin
doğrudan devindirilişıyla ya da dolaylı olarak
sonurgu yoluyla, gökyüzünden yönetilmekte-
dir. Böylece, aslanın ağız bile, balık bile ve kı-
sacası, diken ve çamur örneğince zararlı her
şey gökyüzünde var olan saygı değeriğın ve
güzelliğın sonuçlarıdır. Öyle olunca, tüm bun-
ların, saygı duyduğın ilkeye yabancı oldukla-
rını sanma; ama, şeylerin ileri geldiğı kaynağı
düşün.

XXXVII. — Şimdiki zamanda var olanı
görmüş bulunan kişi, her şeyi görmüştür;
hem ezelden beri var olmuş her şeyi, hem de

zamanın sonsuzluğu süresince var olacak her şeyi; çünkü, her şey benzeş ve aynı anlamla görünürler.

XXXVIII. — Yeryüzünde var olan şeylerin bağlantısını ve birbirleriyle ilişkisini düşün sık sık. Belirli bir anlamda, tümü birbirleriyle örülmüşler ve tümü bunun sonucu birbirleriyle dost kılınmışlardır. Gerçekten, biri öbürüne düzenli devinim, ortaklaşa soluk ve özdek birliği nedeniyle bağlanır.

XXXIX. — Yazgının sana ayırdıklarını hoş gör; alinyazısının sana arkadaş olarak verdiği insanlara gelince, sev onları, hem de olanca gücünle.

XL. — Bir âlet, bir el ulağı, herhangi bir takım yapılmış olduğu kullanım amacını gerçekleştirebiliyorsa kullanışlı olup, bu niteliğini yapımcısı gözden uzak kaldığında da sürdürür. Ama, doğanın bir araya getirdiği şeyler söz konusu olunca; onları türeten güç kendilerinde bulunup, yine kendilerinde varlığını sürdürür. İşte bu nedenle, ona daha fazla saygı göstermeli, onun isteğine uygun davrandığında ve yöneldiğinde, sende her şeyin anlağa uygun olacağını düşünmelisin. Bütün için de böyledir bu. Yaptığı her şey anlağa uygundur.

XLI. — Bir iyilik ya da bir kötülük saydığın, istemine bağlı bulunmayan şey ne olursa olsun, bu kötülük başına geldiğinde ya da bu iyilik olanağını kaçırdığında, Tanrılara kar-

şı sızlanman, insanlara karşı, onları bu aksaklığın nedeni olmakla suçlayarak ya da bu kuşkuya düşerek kin beslemen kaçınılmazdır. Bu gibi şeyler karşısında, yaptığımız ayrımlar sonucu nice haksızlıklara yol açmaktayız. Ama, yalnız kendimize bağımlı olan şeyleri iyilikler ve kötülükler olarak düşünürsek, Tanrıyı suçlama ve insanlığa karşı savaş durumuna girme konusunda hiçbir hak bulamayız kendimizde.

XLII. — Tümümüz işbirliği etmekteyiz tek bir yapıtın gerçekleşmesine; kimimiz ne yaptığını bilerek, kimimiz yaptığının bilincine varmadan. Bundan ötürü, Heraclites sanırım, uyuyanların bile çalıştıklarından ve yeryüzünde oluşana katkıda bulunduklarından söz eder. Herbiri ayrı bir biçimde işbirliği eder. Ve dahası, sızlanan ve oluşana karşı koyma ve onu yok etme girişiminde bulunan kimse bile. Dünyanın, gerçekte, böylesine kimselere de gerekmesi vardır. Önemli olan, kendinin hangi yapıt ortakları arasında yer almayı istemendir. Gerçekte, evreni yöneten, ne de olsa sende yararlanmayı ve sana kendi iş ortakları ve yardımcıları arasında belirli bir yer vermeyi bilecektir. Ama, sen de kendi açıdan, Chrysispe'nin sözünü ettiği o yavan ve gülünç dizenin, ağlatıdaki anlamı örneğince doldurma sana ayrılan yeri.

XLIII. — Güneş, yağmurun görevini yerine getirme hakkını tanıyabilir mi kendisine?

Asclepios, yemişler Tanrıçasınınkini? Ya yıldızlardan herbiri için ne demeli? Aynı yapıt için işbirliği etmelerine karşın, birbirinden ayrımlı değil midirler?

XLIV. — Eğer Tanrılar benim hakkımda ve karşılaşacağım olaylar hakkında tartışarak kesin bir karara varmışlarsa, bunu usul bir yolda yapmışlardır. Çünkü, düşüncesiz bir Tanrının düşünmesi bile kolay değildir. Ve hangi nedenle Tanrılar bana kötülük etmeğe itilmiş olabilirler? Bundan ne yarar gelebilir-di gerek kendilerine, gerekse uğraşlarının temeli olan evrene? Ama, eğer özellikle benim hakkımda bir karara varmamışlarsa, karşılaştığım olayların da sonurgu yoluyla aralarına katıldığı olayların tümü üzerinde, ne olursa olsun karara varmış bulunmaktadır; öyleyse, onları hoşgörüyle karşılayıp, olanlardan ötürü hoşnut görünmeliyim.

Ama, Tanrılar hiçbir şeyi önceden kararlaştırmıyorlarsa —ve öyle sanılması bir saygısızlıksa; Tanrılara kurbanlar sunmayalım artık, dua etmekten, ant içmekten ve yaptığımız her şeyi, gerçekleştirdiğimiz her eylemi, var olup yakınımızda yaşayan Tanrıları ilgilendirdiğini düşünerek yapmaktan vazgeçelim—eğer, derim, bize ilişkin hiçbir şey üzerinde karara varmıyorlarsa, kendim için karara varmakta özgürüm ve çıkarımı aramak hakkımdır. Oysa, çıkar herkes için yapısına ve doğasına uygun olandır. Kendi doğamsa, ussal ve toplumsaldır.

Kentim ve yurdum, Antonin olarak, Roma'dır; insan olarak, evren. Öyleyse, bu iki kente yaralı olan şeyler benim için salt iyiliklerdir.

XLV. — Herkesin başına gelen her şey Bütün'e yararlıdır. Bu yeterli olabilirdi. Ama, ayrıca da, olayların çoğunda, onlara daha yakından baktığında, bir insana yararlı her şeyin öbür insanlara da yararlı olduğunu göreceksin. Buradaki YARARLI sözcüğü, gerçeklikteki anlamı değil en genel anlamıyla ele alınmalıdır.

XLVI. — Oralarda hep aynı şeyler görülmesi ve sunulan oyunların biçim birliğinin can sıkıcılığı nedeniyle amfiteatrın ve benzeş yerlerin oyunlarından nasıl tiksinti duymaktaysan, yaşamı tümüyle dikkate aldığında da aynı duyguya varacaksın. Gerçekte, tümüyle yukardan aşağı özdeş şeyler özdeş nedenlere sahiptirler. Nereye değin sürecek böyle bu?

XLVII. — Sürekli göz önünde bulundur her türden, her uğraşı dalından, her ırktan nice insanın ölmüş bulunduğunu. Philistion'a, Phoebus'e, Origanion'a değin in (20). Şimdi öbür ırklara geç. Onca güçlü konuşmacının, onca önemli düşünürün, Heraclites'in, Pythagores'in, Socrates'in ve onlardan önce onca kahramanın, onlardan sonra onca generalin, onca zorbanın vardıkları yere göç etmemiz gerekiyor, demek ki! Eudoxes'i, Hipparque'ı (21),

Archimedes'i, onca güçlü kavrayışlı varlığı, onca yüce gönüllü, çalışkan, hünerli ruhu, Menippes'i (22) ve benzerleri örneğince bu ölümlü ve geçici yaşamın onca kendini beğenmiş alaycısını ekle bunlara. Tüm bu insanların, uzun zamandan beri ölmüş bulunduklarını düşün. Onlar için ürkünç olabilecek ne var bunda? Adları hiç duyulmamış olanlar için de ürkünç ne var? Bu ölümlü dünyada bir tek şey değer verilmeye lâyıktır: yalancılara ve haksızlara karşı hoşgörü göstererek, yaşamını doğruluk ve türe içinde sürdürmek.

XLVIII. — Kendini mutlu kılmak istiyorsan seninle birlikte yaşayanların niteliklerini düşün, örneğin birinin çalışkanlığını, öbürünün sakınganlığını, bir üçüncüsünün eli açıklığını, bir başkasının bir başka niteliğini. Gerçekte, hiçbir şey birlikte yaşadığımız insanların davranışında açığa vurulan ve oldukça çok sayıda bir araya gelmiş bulunan erdemlerin görünümünce mutluluk verici olamaz. İşte bundan ötürü, bu görünüm hep göz önünde tutulmalıdır.

XLIX. — 300 livre ağırlığında değil de şunca livre gelmeden ötürü çok mu üzülürsün? Aynı biçimde davran, daha fazla değil de şunca yıl süresince yaşaman gerektiğinde. Gerçekte, sana ayrılan özdek payıyla, nasıl yetiniyorsan, yaşam süren için de aynı şeyi yap.

L. — Onları inandırmaya çalış, ama tü-

renin usu bunu buyurduğunda, onlara karşın bile olsa gereği gibi davran. Bununla birlikte, seni engellemek amaciyle birisi kuvvete başvurursa, yumuşaklığa ve dinginliğe geç, başka bir erdeme varmak için yararlan bu engelden ve sakınganlıktan yoksun olarak eyleme yönelmemen, olanaksız şeyleri amaçlamaman gerekliliğini anımsa. İstedğin neydi? Bu yönde bir çaba mı göstermek? Bu çabayı gösterdin. Özenle gerçekleştirmeye çalıştığımız şeylerse eninde sonunda varlık kazanırlar.

LI. — Ünden hoşlanan kişi, kendi mutluluğunu başkalarının coşkusunda arar; zevkten hoşlanan kişi kendi eğilimlerinde; bilge insan sa, kendi davranışlarında bulur mutluluğunu.

LII. — Bu konuda kanı edinmemekte ve ruhumu bulandırmamakta özgürüm. Şeyler, gerçekte, kendiliklerinden kanılarımızı oluşturabilecek yapıda değildirler.

LIII. — Bir başkasının söylediğine dikkat etmeye çalış ve olabildiğince konuşan kimse nin ruhuna gir.

LIV. — Arı topluluğuna yararlı olmayan arıya da yararlı olmaz.

LV. — Gemi tayfaları gemi kılavuzunu ya da sayrılar hekimi sövselerdi, gemi kılavuzu tayfaların kurtuluşunu, hekim baktığı sayrılarının esenliğini sağlamaktan başka şeyle uğraşır mıydı?

LVI. — Yeryüzüne beraber geldiğin kimselerden nicesi daha şimdiden ayrılıp gitmiş durumda!

LVII. — Sarılığa tutulanlar, balı acı bulur; bir kuduz hayvan tarafından ısırılanlar sudan korkar ve çocuklar, toplarını güzel bulurlar. Öfkeye kapılman niye? Kusurun, sarılıklı sayrıdaki ödden ya da kuduz bir hayvan tarafından ısırılmış kimsedeki hayvan yağısından daha az etkili olduğunu mu sanıyorsun?

LVIII. — Kendi öz doğanın usuna uygun yaşamaktan, hiçkimse seni alıkoyamayacak; evrensel doğanın usuna ters düşebilecek hiçbir şey gelmeyecektir başına.

LIX. — Kendilerine hoş görünmeye çalışılan kimseler, kimlerdir? Hangi yararlar için ve hangi yollarla? Ne denli çabuk örtüverecek zaman her şeyi, nicesini örttüğü gibi şimdiye değin!

VII. BÖLÜM

I. — Kötülük nedir? Bu, sık sık karşılaşmış olduğun bir şeydir. Zaten her olayda: «bu, sık sık görmüş olduğum bir şeydir» düşüncesine başvur. Kısacası, aşağıda olduğunca yukarda da, eski, yeni, çağdaş tarihlerin dolup taşıdığı, bugün kentlerin ve evlerin dolup taşıdığı şeyleri bulacaksın her yerde. Hiçbir şey yeni değildir: her şey alışlageldiğince ve kısa sürelidir.

II. — İlkeler yaşarlar. Onlara ilişkin tasarımlar yitmedikçe, nasıl yok olabilirler zaten? Oysa, bu tasarımları sürekli canlandırmak senin elindedir. Her şey üzerinde gereken kanıya varabilirim. Bunu yapabilirsem, niçin şaşırayım? Anlaşımın dışındaki her şey, anlaşım için salt olarak anlamsızdır. Bunu anladığında, her şey yoluna girecektir.

Yeniden yaşamakta özgürsün. Görmüş olduğun şeylere yeniden bak: yeniden yaşamının anlamı budur.

III. — Anlamsız gösteriş özentileri, sahnede tiyatro oyunları, büyük ve küçük baş hayvan sürüleri, kargı çarpışmaları: fino köpeklerine atılmış küçük kemik, havuz balıklarına köfte, yüklerini sürükleyen karıncaların yorgunluğu, şaşkın fındık sıçanlarının koşuşmaları, iplerle oynatılan kuklalar! Tüm bu gösterileri hoşgörü içinde karşılamalı ama, her birinin değerinin, çabasının amaçlarının değerince olduğu da göz önünde tutulmalıdır.

IV. — Söylenen her şeyin, sözcüğü sözcüğüne bilincine varılmalı, her eylemde de, ondan doğacak sonuçların; bu son durumda, eylemimizin hangi amaca yöneldiği doğrudan doğruya görülmelidir; birinci durumdaysa, sözcüklerin anlamlarına dikkat edilmelidir.

V. — Benim anlağım bu yapıt için yeterli midir? Yeterliyse, bana evrensel doğaca verilmiş olan bir araç örneğince kullanırım onu. Yeterli değilse, ya bu yapıtı, onu daha iyi gerçekleştirebilecek kimseye emanet ederim, özellikle bu benim yükümlülüklerimden biri değilse; ya da yönetici ilkemin aracılığıyla şimdilik elverişli ve topluluğa yararlı olanı yapmağa yetenekli yardımcıyı yanıma alarak, yapabildiğimce gerçekleştiririm onu. Gerçekte, kendiliğimden ya da bir başkasının yardımcı-

le yaptığım şey her zaman, topluluğa yararlı ve iyice uygun olma amacına yönelmelidir.

VI. — Vaktiyle çok ünlü nice insan şimdiden unutulmuşluğa düşmüşlerdir; onları göklere çıkartan nice insan da uzun süreden beri bizi bu sıkıntıdan kurtarmış bulunmaktadırlar.

VII. — Yardım görmekten utanç duyma. Bir sura saldıran asker örneğince, sana düşen görevi yerine getirmekle yükümlüsün. Topal olup ta mazgalı tek başına aşamasaydın, ama bir başkasının yardımıyla bunu gerçekleştirebilecek durumda olsaydın, ne yapardın?

VIII. — Gelecekteki şeyler seni tedirgin etmesin. Gerektiğinde, şimdi karşılaştığın olaylar karşısında kullandığın usla gereçlenmiş olarak onlara da göğüs gereceksin.

IX. — Tüm olaylar birbirlerine girişiktirler; bağlantıları kutsaldır ve hemen hemen hiçbirisi öbürüne yabancı değildir. Çünkü, birlikte düzenlenmiş olup, aynı dünyanın düzenine birlikte katılmaktadırlar. Gerçekte her şeyi içeren tek bir dünya, her yere dağılmış tek bir Tanrı, tüm anlaklı varlıklara ortaklaşa olan tek bir töz, tek bir yasa, tek bir us vardır sadece; gerçek te tektir, aynı doğaya sahip ve aynı ustan pay alan insanlar için yetkinlik te tek olduğuna göre.

X. — Özdeksel olan her şey, çarçabuk yok oluverir Bütün'ün özdeğinde; her neden,

çarçabuk Bütün'ün usunca geri alınır; her anı, çarçabuk gömülür zamana!

XI. — Ussal varlık için, doğaya uygun olan eylem usa da uygundur.

XII. — Doğru mu ya da doğrultulmuş mu olacaksın?

XIII. — İnsanlarda bedenın örğenleri örğince, ussal özler de ayrı varlıklarda bulunmakla birlikte, benzer bir açıdan uyuşum içinde davranmak üzere yaratılmışlardır. Sık sık, kendi kendine: «ussal özler gövdesinin ÖRGENİYİM» dersin, bu düşünce seni daha çok etkileyecektir. Ama, P harfine basarak «Onun FARÇASIYIM (23)» dersin, insanları var gücünle sevmemektesin daha, onlara iyilik etmekten saltık olarak hoşlanmamaktasın daha. Çünkü iyiliğı yalınca bir ödev olarak yaparsan, bu iyiliğı kendineymişçesine yapamamaktasın daha.

XIV. — Varlığımın etkilenebilir bölümlerine dışardan ne zarar gelirse gelsin! Etki altında kalmış olacak bölümler, dilerlerse sızabilirler. Kendime gelince, bu olayın bir kötülük olduğı kanısına varmadıkça, hiçbir zarara uğramış olmam. Oysa, bunu böyle düşünmemek bana bağımlıdır.

XV. — Altın, zümrüt ya da erguvan bir giysi: «ne yaparlarsa yapsınlar ya da ne derlerse desinler, zümrüt olmam ve rengimi korumam gerek» dermişlercesine, ne derlerse desinler, iyilik insanı olmalıyım.

XVI. — Yönetici ilkem kendi kendisini şaşırtmaz; yâni, kendi kendisini ne ürkütür ne de acılara salar. Bir başkası onu korkutabilir ya da üzebilirse, yapsın bunu! Çünkü, bu ilke kendiliğinden düşünme yetisini kullanarak, bu gibi durumlara yönelmez. Zavallı beden acı çekmemeye çalışadursun, yapabilirse! Ama, korkuya kapılan, üzülen, duydukları üzerinde kesin kararını veren zavallı ruhumuz bundan ötürü acı duymak zorunluğunda değildir. Çünkü yapısı onu böylesine bir kanı taşımaya zorlamaz. Kendi kendine bir gereksinme yaratmadığı sürece, yönetici ilke kendiliğinden gereksinmeden yoksundur. Sonuç olarak, kendi kendisini şaşırtmadıkça ve engellemedikçe, hiçbir şey tarafından şaşırtılmasına ve engellenmesine olanak yoktur.

XVII. — Mutluluk iyi bir ekeliğe ya da iyi bir usa sahibolmaktır. Ne işin var burada, ey kuruntu? Tanrılar adına, geldiğin gibi çekil git! Sana gerekseme duymuyorum. Eski alışkanlığına uyarak geldin; darılmıyorum da sana; sadece uzaklaş.

XVIII. — Dönüşümden ötürü kaygı mı duyuluyor? Ama dönüşümsüz oluşabilecek ne olabilir? Sen kendin sıcak bir banyo yapabilir misin, eğer odun hiçbir dönüşüme uğramazsa? Öbür yararlı şeylerden hangisi dönüşümsüz meydana gelebilir? Kendi dönüşümünün de benzer bir olay olup, aynı biçimde, evrensel doğa için kaçınılmaz bulunduğunu anlamıyor musun?

XIX. — Tüm bedenler, sel tarafından sürüklenircesine Bütün'ün özdeğince koparılıp götürülürler. Bütün'e bağlı olarak, örgenlerimizin birbirleriyle işbirliği etmeleri örneğince, onunla işbirliği ederler.

Nice Chrysippe'i, nice Socrates'i, nice Epictetos'u yuttu zaman şimdiye değin! Her insan ve her şey konusunda aynı düşünceye başvur.

XX. — Bir tek şey üzer beni. O da, insanın yapısının gerektirmediğini yapmak ya da gerektirmediği biçimde ve zamansız yapmak kaygısıdır.

XXI. — Pek yakında insanları unutmuş olacaksın; pek yakında insanlar da seni unutmuş olacak.

XXII. — İnsana özgü olan, kendisini küçük düşürenleri bile sevmesidir. Bunu başarmanın yolu, onların akrabaları olduklarını; bilgisizlikten ötürü ve istemeyerek kusur işlediklerini; kısa zamanda hepinizin ölmüş olacağını; yönetici ilken önceki durumundan daha kötü kılınmadığı için, her şeyden önce, şana hiçbir zarar verilmemiş bulunduğunu, göz önüne getirmendir.

XXIII. — Evrensel doğa, özdeği balmumu örneğince kullanır bir ata biçim vermek için, bugün. Sonra, onu eritip özdeğinden bir ağaç, ondan sonra bir insan, ondan sonra başka bir şey için yararlanır. Ve bu varlıkların

herbiri de çok kısa süre sürdürürler yaşamlarını. Böyle olunca, bir sandığın yapılmasında olduğu gibi, sökülmesinde de hiçbir kötülük yoktur.

XXIV. — Gördüğün her şeyi, Bütün'ü yöneten doğa değişikliğe uğratacaktır. Bu şeylerin özdeğinden başka şeylere varlık kazandıracak, onlarınkinden de başkalarına: dünya hep yeni kalsın diye.

XXV. — Öfkenin izini taşıyan bir yüz tümüyle doğaya aykırıdır ve çirkindir. Bu iz sık sık belirirse, güzelliği öylesine söner ve yok olur ki, bundan böyle canlandırılması saltık biçimde olanak dışı kalır. Bu olgudan, söz konusu durumun usa aykırı bulunduğu sonucunu çıkarmaya çalış. Çünkü, kusurlarımızın birinci de ortadan kalkarsa, başka hangi yaşama güdüsü kalır bize?

XXVI. — Bir kimse sana karşı bir kusur işlediğinde, bu kusuru işleyebilmiş olmak için, iyilik ya da kötülük konusunda ne kanı edindiğini anlamağa çalış hemen. Bunu gerçekten anladığında, ona acıyacak ve ne şaşkınlık ne de öfke duymayacaksın. Ya da, sen de daha iyilik konusunda onunla aynı veya başka benzer bir kaniya varmaktasın ve bundan ötürü onun bağışlanması gerekmektedir. Ama, iyilik ve kötülük konusunda, artık onun kanılarını paylaşmıyorsan, onları ayırtedemeyene karşı daha kolayca hoşgörü gösterebileceksin.

XXVII. — Gözden ırak şeyleri, hep göz önündeymişlercesine düşünme ama, göz önünde bulunan şeyler arasında en elverişli olanlarına değer biç ve uzaklaştıklarında onları nasıl bir çabayla arayacağını anımsa. Aynı zamanda, göz önünde bulunan şeylerden, onlardan yoksun kaldığında yıkılmana yol açacak denli, aşkın bir değer biçmeye yönelecek ölçüde hoşlanmaktan sakın.

XXVIII. — Kendi içine iyice kapan. Seni yöneten ussal ilke, türeyi uygularken kendi kendine yetecek ve böylesine davranırken dingingliğini koruyacak doğadadır.

XXIX. — İmgelemi yok ediver. Bu kuklalara yaraşır çırpınma dinsin. Senin ya da bir başkasının başına geleni kavramaya çalış. Seni uğraştıran konunun nedeniyle özünü ayır-det ve çözümle. Son anım düşün. Filâncanın işlediği kusuru, olduğu yerde bırak.

XXX. — Düşünceyi, onu açıklayan sözcüklerle karşılaştı. Sonuçların ve nedenlerin derinliğine var, düşünce.

XXXI. — Kendinde, yalnlığı, utanmayı, erdemle kusur ortasında yer alana ilgisizliği belirli kıl. İnsanlığı sev, Tanrının izinde yürü.

«Her şey saymaca olup, yalnız öğeler gerçektir» demişti bir bilge (24). Ama, her şeyin saymaca olmadığını anımsamak yeterlidir.

XXXII. — Ölüm üzerine: sadece atomlar varsa, ölüm bir dağılımdır. Birliğe dönüş varsa, o bir yok oluş ya da göçtür.

XXXIII. — Acı üzerine (25): Dayanılmaz olan öldürür, sürüp giden katlanılabilirdir. Anlak kendini tutarak dinginliğini koruyabilir. Yönetici ilke bundan ötürü daha kötü kılınmış olmaz. Acının zarar verdiği bölümlere gelince, yapabilirlerse bu konuda düşüncelerini açıklasınlar.

XXXIV. — Ün üzerine: Onların düşüncelerini incele, ne olduklarını, nelerden kaçındıklarını ve neleri izlediklerini. Ve yine düşün ki: nasıl kumullar birbirleri üzerine yığılarak, öncükileri örtüyorlarsa, yaşamda da önce gelen olaylar, üzerlerine gelen yenileriyle çarçabuk örtülmektedirler.

XXXV. — Yücelikle dolu düşünme yetisi, zamanı tümüyle ve tüm özdeği kapsayabilen kişinin, ömre önem vereceğini sanıyor musun?

— Bu olanaksızdır, der.

— Böyle bir insan, sonuç olarak, ölümü korkunç bulmayacak mıdır?

— Hiç te değil (26).

XXXVI. — İyilik edip, yerilmek kırallara değgin şeylerdendir.

XXXVII. — Yüzümüz, kendisini düşünme yetimizin isteğince düzeltmesine karşılık, düşüncenin kendi isteğince kendisine biçim ve düzen verememesi utanç vericidir.

XXXVIII. — Olanlar karşısında öfkelenmemek gerekir. Çünkü, onlar bundan ötürü tasalanmayacaklardır (27).

XXXIX. — Ölümsüz Tanrılara ve bize, sevinç nedenleri sağlayabilsen!

XL. — Buğday taneleriyle yüklü bir başak örneğince biçilip kaldırılmalı yaşam; öylesine ki, biri yaşayakalsın sadece, kendi değil (28).

XLI. — Ben ve iki çocuğum Tanrılarca unutulmuşsak, bunun da bir nedeni vardır.

XLII. — İyilik ve türe benimle beraberdirler (29).

XLIII. — Onların ağlayıp sızlanmalarına ve çırpınmalarına ortak olunmamalı.

XLIV. — Ben haklı olarak şöyle yanıt verirdim, bu adama: çapı ne olursa olsun, bir insanın eylemde bulunduğu vakit, sadece eylemlerinin haklı mı haksız mı olduğunu, bir iyilik insanına mı, bir kötüye mi yaraşır bulunduğunu araştırarak yerde, onun yaşama ya da ölme risklerini hesaplaması gerektiğini düşünüyorsan, yanılıyorsun dostum (30).

XLV. — Gerçekte doğrusu şudur, Atinalılar. En iyisi olduğu düşüncesiyle, kendiliğimizden seçmiş olduğumuz ya da bize bir başkan tarafından ayrılmış bulunan görevde kalıp onursuzluk dışında ne ölüm ne de hiçbir şey hesaba katılmaksızın onun risklerine katlanılmalıdır, bence (30).

XLVI. — Ama sevgili dostum, soylulu-

ğün ve erdemin, başkalarının esenliğine ve kendi öz esenliğine özen göstermekten başka şey olmadığına dikkat et. Bu yaşam süresi sorununa gelince, gerçekten insan olan bir insan ondan ötürü tasalanmaz; yaşama hiç bağlanmamalı, ama bu konuda Tanrıya güvenmeli, hiç kimsenin yazgısından kaçınamayacağına kadınlarla beraber inanmalı ve sadece yaşayacağı sürece nasıl daha iyi yaşayabileceğini incelemelidir, kişi.

XLVII. — Onlarla birlikte alınıp götürüldüğünü göz önünde tutarak, yıldızların evrimini seyret ve öğelerin birbirlerine dönüşümünü düşün hiç durmadan. Böylesine tasarımlar bu ölümlü dünya yaşamının kirliliklerini artırır.

XLVIII. — Platon'un güzel bir düşüncesi: «İnsanlar üzerine uzun boylu söz söyleyen kişi, yeryüzünde olup bitenleri yüce bir yerde gerçekleştirmişçesine değerlendirmektedir, kuşkusuz: sürüler, seferdeki ordular, tarımsal işler, evlenmeler, kopmalar, doğumlar, ölümler, yargı yerlerinin kargaşalığı, ıssız ülkeler, çeşitli barbar boyları, bayramlar, yaslar, kamusal toplantılar, tüm bu evrensel karışım ve karışıklardan doğan bu yetkin birlik düzeni.»

XLIX. — Şimdiye değin olup geçen olaylar ve bu gün oluşan tüm değişimler değerlendirildiğinde, gelecekteki olayların önceden görülmesi olanaklıdır. Gerçekten, hepsi benzer olup, bu gün meydana gelen olayların düzü-

nünden uzaklaşamaz. İnsan yaşamının kırk ya da on bin yıl süresince gözlemlenmiş olması eşdeğerdir. Çünkü, daha fazla ne görebilirsin?

L. — Topraktan varlığını kazanmış olan toprağa döner, nebülozumsu bir tohumdan

filizlenmiş bulunansa

Göklere döner yeniden (31).

Bileşimlerin atomlara ayrılması ve duygusuz öğelerin benzer biçimde dağılması anlamına gelir bu.

LI. — Ve:

Yemekler, içecekler ve büyülerle yaşamın akışını değiştirmek isterler hiç ölmek için

Tanrıların estirdikleri yele katlanmak gerek

yakınılması olanaksız acılar içinde (32).

LII. — O, daha iyi düşünce savaşçısı olmakla birlikte, ne ortak çıkara daha fazla bağlı, ne daha alçak gönüllü, ne olaylar karşısında disiplinli, ne de yakınlarının düşünüş yanlışlıklarına daha hoşgörülüdür.

LIII. — Bir görevi, Tanrılara ve insanlara ortaklaşa usa uygun olarak yerine getirme olanağı varsa, ondan ötürü kaygılanmak gereksizdir. İyi güdülmüş ve kendi doğal yapısına uygun olarak yöneltilmiş bir işle kendini

gerçekten yararlı kılabilme olanağı varsa, çekinilecek hiçbir zarar gelemes bundan.

LIV. — Her yerde ve süreklile, var olan durumdan dindarca hoşnut kalmak, var olan insanlara karşı türeye uygun davranmak, kavranılmayacak hiçbir noktanın sızmasına yer vermemek ereğiyle tüm dikkatini var olan düşünceye yöneltmek, sana bağımlıdır.

LV. — Başkalarının yönetici ilkesine yöneltme dikkatini, ama doğanın seni götürdüğü yere bak doğruca: evrensel doğanın, karşılaştığın olaylarla; kendi doğanın sana buyurduğu ödevlerle, seni güttükleri yerdir bu. Gerçekte, her varlık kendi doğal yapısıyla uyum içinde olanı yerine getirecektir. Tüm öbür varlıklar, ussal varlıklar yararına meydana getirilmişlerdir. Herhangi bir düzende, daha aşağı kademede olanların üstündekileri tamamlamak için var olmaları örneğince. Ussal varlıklarsa birbirleri için yaratılmışlardır. Öyle olunca, insanın doğal yapısındaki başlıca özellik toplumculluktur. İkincisi, bedensel isteklere direnme yetisidir. Çünkü, us ve anlağın yönelişinin özgüllüğü, kendi sınırlarını sapta-yıp, ne duyuların ne de içgüdülerin devinimince yenilgiye uğratılamamasıdır. Bu iki devinim, gerçekte dirikseldir. Ama anlağın devinimi üstün gelmek ve onların boyunduruğuna girmek eğilimindedir haklı olarak. Çünkü o, tüm öbürlerini kullanabilecek bir doğal yapılaş-tır. Üçüncü olarak, ne yargılamaya hazır ne

de aldatılmaya elverişli görünmemek ussal bir varlığın doğal yapısı gereğidir. Yönetici ilken, bu ayrıcalıklarla yetinerek, yolunu doğruca izlesin. Kendisine vergi olanı, elinde bulundurmaktadır o.

LVI. — Yaşamının kalan bölümünü, şimdiye değin yaşamış ve varlığını yitirmiş insan olarak, doğaya uygun sürdürmelisin.

LVII. — Sadece kendi başına gelenleri ve kendi yaşam süreni dolduranları sevmelisin. Sana bundan daha uygun düşecek bir şey var mıdır, gerçekte?

LVIII. — Her olayda, daha önce bu durumlarla karşılaşmış bulunan kimseleri göz önüne getir; sonra, onlardan ötürü üzülen, şaşırان, yakınانları düşün. Neredeler onlar şimdi? Hiçbir yerde. Öyleyse? Sen de onlar gibi davranmak istiyor musun? Bu olağan dışı davranışları, onları destekleyen ve onlarca desteklenenlere bırakıp, kendini tümünle bu olaylardan yararlanmayı bilmeye adanmak istemiyor musun? Yaptığın her şeyde iyilik insanı olma niyetini ve istemini taşı, sadece. Ve şu iki özdeyişi anımsa: eylemi doğuran etkenin önemli olmadığını...

LIX. — Kendi içini kaz. Senin içindedir iyilik kaynağı, o kaynak ki sürekli kazarsan, sürekli fışkırabilir.

LX. — Bedenin kendisi de, ne eylemde, ne de dinlenmede gevşek olmamalı, güçlü bu-

lunmalıdır. Çünkü anlağın yüze yansıttığını, hep uyumlu ve soylu duruşu, aynı biçimde tüm bedenden de istemek gerekir. Ama bunda her türlü gösteriştten kaçınılmalıdır.

LXI. — Önceden sezinlenmeyen doğrudan vuruşları sendelemeksizin savuşturmaya hazır bulunulmasını gerektirdiğinden, yaşama sanatı, oyun sanatından çok döğüşmeye benzer.

LXII. — Tanıklığına başvurduğın kimselerin kişiliklerini ve sahiboldukları yöneliş iikelerini değerlendirmeye çalış sürekli olarak. Böylece, istemeyerek yanılgıya düştükleri zaman onları hiç kınamayacak, kanılarının ve içtepilerinin kaynağına dikkat ettiğinde, artık onların tanıklığına da gerekseme duymayacaksın.

LXIII. — «Her ruh, istemediği halde, doğruluktan yoksun da olabilir (33).» denir. Öyleyse, türe, ılımlılık, cana yakınlık ve benzer tüm erdemler için de söylenebilir aynı şey. Bunu sürekli anımsaman çok gereklidir. Çünkü, böylece daha hoşgörülü olacaksın herkese karşı.

LXIV. — Her acıda, şu düşünceye başvur: bu, utanç verici değildir; bu seni yöneten anlağa zarar vermez çünkü o, ussal olduğuna göre, toplumcul olduğuna göre, acının etkisiyle bozulamaz. Yeğın acılarda, bununla birlikte, Epicuros'un (34) şu özdeyişine de başvur: «Önemini bilir ve onun hakkında edindiğın kanı

nedeniyle ona hiçbir katkıda bulunmazsan, acı ne dayanılmazdır ne de sonsuz.» Şunu da unutma: uyuşukluk, aşırı ısı, iştahsızlık örneğince, seni tedirgin eden ve öyle görünmeksizin gerçek acılar sayılan pek çok şey vardır. Öyle olunca, bu sıkıntılardan biri sana üzünc veriyorsa, acıya direncin olmadığını, düşün.

LXV. — İnsanlardan kaçan insanların, insanlar için besledikleri duyguları taşımaktan sakın.

LXVI. — Telauges'in tinsel anıklığının Socrates'inkinden üstün olmadığını nasıl anlarız? Socrates'in daha ünlü bir ölümle yaşamdan ayrılmış, stoacılarla daha ustalıkla tartışmış, dondurucu soğukta gecelemeğe daha fazla dayanırlık göstermiş, Salamis'li Leo'yu tutuklama buyruğu aldığı halde kendini yetkisiz bularak bu görevi yadsımada daha fazla ruh yüceliği göstermiş ya da «sokaklarda kurum satmış (35)» olması gibi gerçekte yaşanmış olsalardı, üzerlerinde uzunca durulmayı gerektirebilecek tüm bu eylemler yeterli değildir. Şuna dikkat edilmelidir: Socrates nasıl bir ruha sahipti? Kötülüğe karşı öfke duymaksızın, kimşenin bilgisizliğine köle olmaksızın, kendisine evrensel düzence ayrılmış olanı olağan dışı kabul etmeksizin ya da onu dayanılmaz bulmaksızın, anlağına bedensel tutkulara yakınlık duyma özgürlüğünü tanımaksızın, insanlarla ilişkilerinde doğru, Tanrılarla ilişkilerinde inanlı olmakla yetinebiliyor muydu?

LXVII. — Kendi kendini sınırlandırma ve sana vergi olanı kendi yetki alanında tutma özgürlüğünden yoksun oluşturmamıştır doğa seni. Gerçekte, tanrısal bir insan olup, hiç kimşenin dikkatini çekmeden yaşamını sürdürmek de olanaklıdır. Bunu her zaman ansı ve yine şunu ki: yaşama mutluluğu çok az şeye bağımlı olup, bir sanatçı, bir fizikçi olabilme umudunu yitirmişsen bundan ötürü özgür, alçak gönüllü, toplumsal ve Tanrının buyruğuna uysal olmaktan vazgeçmen gerekmez.

LXVIII. — Tüm insanlar seni diledikleri hoşnutsuzluk haykırılarıyla karşılaşalar bile; yırtıcı hayvanlar, çevrende yoğunlaştırdığın bu yumuşaklığı parçalasalar bile; zor kullanmadan sürdür yaşamını. Çünkü, tüm bu durumlarda, dinginliğini korumaktan, çevrende olup bitenler konusunda doğru bir yargı taşımaktan ve karşılaştığın olaylardan yarar sağlamaktan kim ahkoyabilir düşünme yetini? Öyleyse, ruhun yargılayabildiğine göre, ansızın geliveren her olaya: «Kanı seni başka türlü yansıtıyorsa da sen özünden şu'sun» diyebilsin. Ama, karşılaştığı şeylerden yarar sağlayabildiğine göre şunu da eklesin: «Şimdiki zaman benim için hep ussal ve toplumsal erdemi gerçekleştirme konusu, kısacası, insansal ya da tanrısal sanatı gerçekleştirme konusu olduğuna göre, seni karşılamaya geliyordum.» Meydana gelen her şey, gerçekte, Tanrının ya da insanın ahşık olduğu şeylerdir; hiçbir şey ne yenidir ne de çekilip

çevrilmesi güç. Ama, her şey ortaklaşa ve biçimlendirilmeye yatkındır.

LXIX. — Tinsel yetkinlik; her gününü sonuncusuymuşçasma geçirmeye, çırpınmaktan, uyuşukluktan, duygu gizlerlikten kaçınmaya dayanır.

LXX. — Ölümsüz olan Tanrılar, böylesine bir sonsuzluk süresince, her zaman kötülüğünü sürdürecektir bunca çok kötüye, saltık olarak aralık vermeksizin katlanmaları gerekliliğinden ötürü öfkelenmezler. Ayrıca da, onlara türlü biçimlerde özen gösterirler. Ama, yaşamının sonuna gelmiş olan sen, bunu yapmaktan geri durmaktan, hem de kendin bu kötülerden birisi olduğun halde?

LXXI. — Gülünçtür kişinin kendi yürek kötülüğünden hiç kurtulamaması ki bu olanaklıdır; ama başkalarınınkinden kurtulmak istemesi ki bu olanaksızdır.

LXXII. — Ussal ve toplumsal yeti, ussal ya da toplumsal saymadığı her şeyin değerce kendisinden aşağı olduğu kanısına varmaktadır, haklı olarak.

LXXIII. — İyilik yaptığında ve bir başkası da bunda kendi iyiliğini bulduğunda, üçüncü bir şey olarak ne arayabilirsin başkaca, çılgınlar örneğince? İyilik etmiş olmakla tanınmayı ya da karşılığını görmeyi mi?

LXXIV. — Hiç kimse bir hizmeti kabul etmekten usanmaz. Öyle olunca, hizmet etmek

doğaya uygun davranmaktır. Başkalarının gön-
lünü kazanarak, kendi kendine hizmet etmek-
ten hiç bezme, şu halde.

LXXV. — Evrensel doğa, kendi içtepesini,
dünyanın yaratılışına yöneltti. Bundan ötürü,
ya şimdi oluşan her şey sonurgu yoluyla bu yö-
neliştten ileri gelir, ya da her şey usa aykırıdır;
en önemli olaylar, dünyayı yöneten ilkenin ken-
dine özgü bir itişiyile meydana gelenlerdir. Bir-
çok durumlarda, bu düşüncenin anımsanma-
s: sana daha yeğın bir dinginlik sağlayacaktır.

VIII. BÖLÜM

I. — Şu düşünce de her türlü boş ünü yad-sımaya yöneltir seni: yaşamının tümünü ya da hiç değilse gençliğinden bu yana geçen bölümünü bir düşünürün yaşamı örneğince sürdüremeyecek olusun. Ama, kendi gözünde olduğunca, birçoklarının gözünde de felsefeden çok uzaklaşmış kalmaktsın. Düşünür ününe kolayca kavuşamayacak denli yitirmiş bulunuyorsun, ayırdetme yetini. Görünüşe dayanan kanı tutarsızdır. Öyle olunca, durumunu iyice kavradığında, senin hakkında yürütülebilecek yargılardan ötürü tasalanma. Süresi ne olursa olsun, yaşamının kalan bölümünü, doğanın isteğine uygun bir biçimde sürdürmekle yetin. Öyleyse, doğanın ne istediğini anlamaya çalış ve başka hiçbir tasa oyalamasın seni. Nice yanılgıdan son-

ra deneyledin, doğaya uygun yaşamdan başka, hiçbir yerde mutluluğu bulamadığını! Ne usavurmalarda, ne zenginlikte, ne ünde, ne zevkte, hiçbir yerde. Nerededir, öyleyse? — İnsanın doğasının gerektirdiğini uygulamakta— Nasıl uygularsın onu? — İçtepileri ve eylemleri yöneten ilkelere sahibolmakla — Hangi ilkeler? — İyiliğe ve kötülüğe değgin olanlar: insan için, kendisini doğru, isteklerinde ılımlı, yürekli, özgür kılanın dışında iyilik var olamayacağını, onda yukarıda sözü edilen erdemlere karşıt olanın dışında kötülük var olamayacağını gösteren ilkeler.

II. — Her eylemde şu soruları yönelt kendine: bana ne yönden uygun düşmektedir bu eylem? Bundan ötürü pişmanlık duyacak mıyım? Kısa bir süre sonra varlığımı yitirmiş olacağım ve her şey yok oluverecek benim için. Eğer şimdi yerine getirmekte olduğum eylem ussal, toplumcul ve Tanrıyla aynı yasaya boyun eğmiş bir insanın eylemiyse, daha fazla ne arayabilirim ki?

III. — İskender'in, Sezar'ın ve Pompeus'un ne değerleri vardır, Diogenes, Heraclites ve Socrates'in yanında? Bunlar, gerçekte, var olanları, nedenleri, tözleri bilirlerdi ve yöneliş ilkeleri hep aynı kalırdı; öbürleriyse, nice şeyi bilmezlerdi ve nice şeyin tutsağı kılmışlardı kendilerini?

IV. — Sen bundan ötürü çatlasan da, on-

lar daha önce yaptıklarını yinelemekten geri kalmayacaklardır.

V. — Her şeyden önce kendini hiç şaşırtmamaya çalış; gerçekte, her şey evrensel doğaya uygun olarak meydana gelir. Ve, kısa bir süre içinde, Hadrien ve Augustus'un hiçlikleri örneğince, sen de hiç olacaksın. Daha sonra, dikkatini, yapmak zorunluğunda bulunduğu saptayarak, iyice incele onu; iyilik insanı olma gerekliliğini ve insanın doğasının istediğini anımsıyarak, yolundan sapmaksızın ve sana en doğru görünen biçimde yerine getir onu. Ama, bu davranışın hoşnutluk, alçak gönüllülük ve doğruluk içinde gerçekleşsin.

VI. — Evrensel doğanın görevi, burada olanı oraya taşımak, onu dönüştürmek ve oradan alarak başka yere götürmektir. Her şey değişken ama alışılmıştır. Ve, yeni bir şey oluşabilmesi çekincesine yer yoktur. Dağıtımlarsa, eşdeğer bulunmaktadırlar.

VII. — Doğru yolu izlediğinde, her doğa kendisinden hoşnut kalır. Ussal doğa ,tasarımlar düzeninde ne yanlış olana ne de belirsiz bulunana yer vermediğinde; içtepilerini sadece ortaklaşa çıkara yararlı şeylere yönelttiğinde; isteklerinin ve iğrenmelerinin gücünden, sadece bize bağımlı olan şeylerde yararlandığında ve ortaklaşa doğanın bölüştürmesinden kendine düşeni saygıyla karşıladığında, doğru yolu izler. Çünkü o, yaprağın doğasının bitkinin do-

ğasının parçası olması örneğince, ortaklaşa doğanın parçasıdır. Şu ayrımla ki, bu durumda, yaprağın doğasının duyumsuz, ustan yoksun ve engellenmeye elverişli bir doğanın parçası olmasına karşın, insanın doğası engellenmesi olanaksız, anlaksal ve doğru bir doğanın parçasıdır. O, tüm varlıklara denkserlikle ve onların değerine göre ayırır süre, öz, neden, erk, rastlantı paylarını. Bununla birlikte, bir vergiyi tek başına yine başka bir vergiyle karşılaştırdığında, her zaman bu eşdeğerliği bulamayacağına dikkat etmelisin; ama, birisine verilen şeylerin hepsi bir tüm olarak karşılaştırılmalıdır, bir başakasınca alınmış olanların tümüyle.

VIII. — Okuyamıyorsun artık! Ama, her türlü ölçüsüzlüğü kendinden uzaklaştırabilirsin; zevkleri ve acıları yenebilirsin; boş üñün üzerinde tutabilirsin kendini; iyilik bilmezlere ve kabalara karşı öfkelenmeyebilirsin; ayrıca da, özeniş gösterebilirsin onlara.

IX. — Hiç kimse duymasın saraydaki yaşamdan yakındığını bundan böyle ve sen kendin de duymayasın bunu!

X. — Pişmanlık, yararlı bir şeyi yerine getirmemiş olmaktan ötürü kendine karşı duyulan bir kınamadır. Oysa, iyilik yararlı bir şey olmalı ve doğru insan onu gerçekleştirme kaygısını taşımalıdır. Öbür yandan da, hiçbir doğru insan bir zevki savsaklamış olması nedeniyle kendisini kınamaz. Öyleyse, zevk ne yararlı bir şeydir, ne de bir iyilik.

XI. — Bu şey, kendiliğinde, kendi öz yapısında nedir? Özü, özdeği nedir? Biçimsel nedeni nedir? Dünyadaki görevi nedir? Kaç zaman için var olacaktır?

XII. — Kendini uykudan koparmakta güçlük çektiğinde, ortaklaşa çıkara yararlı eylemler gerçekleştirmenin kendi yapına ve insanlığa uygun düştüğünü, uyumanınsa, sana, ustan yoksun varlıklarla ortaklaşa olduğunu anımsa. Oysa, her varlığın doğasına uygun olan, özellikle kendisine özgü ve doğal bulunduğuna göre daha da hoştur.

XIII. — Sık sık ve olanaklı bulunduğu, her tasarımıda; doğa, tutkular ve dialektik bilimlerinin ilkelerini uygula.

XIV. — Karşılaştığın kim olursa olsun, hemen şunu söyleyiver kendine: «Bu insan, iyilikler ve kötülükler konusunda hangi ilkelere sahiptir?» Zevk ve acı, her ikisini meydana getiren nedenler, ün, bilinmezlik, ölüm, yaşam konusunda gerçekte, şu ya da bu gibi ilkelere sahipse, ne şaşırtıcı ne de olağan dışı bulurum, şu ya da bu gibi eylemleri gerçekleştirmiş. Ve, böylesine davranmak zorunluğunda olduğunu da anımsam.

XV. — İncir ağacının incir taşımasından ötürü şaşkınlığa düşmek ne denli utanç vericiyse, yeryüzünün de, üretimleri kendi doğası gereği olan şu ya da bu gibi yemişleri taşımasını şaşkıyla karşılamamanın da o derece utanç verici bulunduğunu anımsa. Aynı biçimde, bir

hekim ve bir yelkenli kullanan için de utanç vericidir; bir sayrının ateşinin yükselmesinden ya da karşıt bir esimin esmesinden ötürü şaşkıya düşmek.

XVI. — Düşününü değiştirmenin ve seni düzeltmeye çalışana boyun eğmenin de özgürce davranmak olduğunu anımsa. Etkinliğin, gerçekte kendi istemine, kendi yargılama yetine göre olduğunca kendi öz anlağına göre de gelişir.

XVII. — Eğer olan şey sana bağımlıysa, neden yapıyorsun onu? Bir başkasına bağımlıysa, bundan ötürü kime çatıyorsun? Atomlara mı, Tanrılara mı? Her iki durumda da, çılgınlıktır bu — Bundan ötürü hiç kimseye çatmamak gerekir — Eğer yapabilirsen, suçluyu düzeltmeye çalış. Onu yapamıyorsan, hiç değilse eylemini düzelt. Ama, bu bile olanaksızsa, yakınman neye yarar? Çünkü, hiçbir şey rasgele yapılmamalıdır.

XVIII. — Varlığını yitirmiş olan, dünyanın dışına çıkamaz. Orada kaldığına göre, dönüşmekte ve aynı zamanda dünyanmkilerle kendininkilerden meydana gelen özel öğelerine çözümlenmektedir. Oysa, bu öğeler de sırayla dönüşmekte olup, bundan ötürü hiç de sızlanmamaktadırlar.

XIX. — Her şey, bir görevi gerçekleştirmesi ereğıyle yaratılmıştır; at, bağ gibi. Şaşılacak ne var bunda? Öbür Tanrılar örneğince, güneş de bir görev için meydana getirilmiş olu-

şundan söz edecekir. Sen, niçin yaratılmıştın? Zevk için mi? Böylesine bir düşünceyi akıl alır mı hiç?

XX. — Doğa, her şeyin sonunu, başlangıcından ve süresinin tüm akışından daha az düşünmüş değildir. Bir top fırlatan oyuncu örneğince davranmaktadır o. Öyle olunca, ne iyilik bulur bir top yükselmekte, ne kötülük alçalmakta ya da düşmekte? Ne iyiliğe sahibolur bir su kabarcığı oluşmakta? Ne kötülüğe uğrar delinmekte? Bir lamba konusunda da aynı düşünceler ileri sürülebilir.

XXI. — Evir, çevir bu bedeni, incele ne olduğunu, yaşlandığında, sayrıldığında, öldüğünde ne biçime gireceğini. Yaşam kısadır öven kişi için, övülen kişi için, ansıyan kişi için, anımsanan kişi için. Ve tüm bunlar da bu bölgenin küçük bir köşesinde sınırlanır. Ve orada, herkes uyuşum içinde değildir, hattâ bir insan kendi kendisiyle bile; ve yeryüzü tümüyle bir noktadan başka şey değil!

XXII. — Seni uğraştıran konuya, yaptığına, düşündüğüne, duyurmak istediğine dikkat et.

Haklı olarak acı çekiyorsun. Bugün olacağın yerde, yarını beklemeyi yeğ tutmaktasın, doğru insan olmak için.

XXIII. — Bir şey mi yapıyorum? İnsanların iyiliğine yönelterek yaparım onu — Başıma bir şey mi gelmekte? Tanrılara ve tüm olayların birlikte çıkageldikleri her şeyin kaynağına mal ederek karşılarım onu.

XXIV. — Temizlenen yer sana nasıl görünüyorsa: yağ, ter, kir, yapışkan su, her türlü iğrendirici şey; aynı görünümde dir senin için yaşamın her bölümü ve karşılaştığın her konu.

XXV. — Lucilla, Verus'u gömdü; sonra, sıra Lucilla'ya geldi; Secunda, Maximus'u; sonra sıra Secunda'ya geldi; Epitychanus, Diotime'yi; sonra sıra Epitychanus'a geldi; Antonin, Faustine',i sonra sıra Antonin'e geldi. Böylece sürdü gitti. Celer Hadrien'i gömdü; sonra Celer'e (36) geldi sıra. Ve o derin kavrayışlı insanlar, geleceği önceden sezinleyenler, kurumlarından ötürü gerçeği göremeyenler neredeler? Nerede Charax, Platoncu Demetrius, Eudemon ve benzerleri? Onların tümü bir günlük ömürlü varlıklardı ve tümü yitmiş bulunuyorlar uzun süreden beri. Birkaçı, bir an için bile olsun anımsanmadı; kimisi efsaneleşti, kimisi efsanelerde bile yer almıyor artık. Şunu unutma ki; ya zavallı katışmaçının dağılması, ya güçsüz soluğunun sönmesi veya göçedip başka bir yere yerleşmesi gerekecektir pek yakında.

XXVI. — İnsanın mutluluğu; insana özgü olanı gerçekleştirmektir. İnsana özgü olansa, benzerlerine karşı hoşgörülü olmak, duyumların devinimlerini önemsememek, inana lâıyk olan düşünceleri ayırt edebilmek, evrensel doğayı ve onun yasasına uygun biçimde oluşan her şeyi hayranlıkla seyretmektir.

XXVII. — Üç bağıntım: biri, beni çevrele-

yen nedenler; öbürü, her şeyin, herkese geldiği gibi tanrısal nedenler, üçüncüsü, yaşam arkadaşlarım.

XXVIII. — Acı ya beden için bir kötülüktür — beden bunu açığa vursun, o halde — ya da ruh için. Ama, o kendi dinginliğini, yatışıklığını koruma ve acının bir kötülük olduğu kanısına varmama özgürlüğüne sahiptir. Gerçekte, her kanı, her atılış, her istek, her iğrenme bizim içimizde bulunup, başka hiçbir şey oraya değin sokulamaz.

XXIX. — Yok et kuruntudan doğan tasarımlarını, kendi kendine sürekli şöyle diyerek: «Şimdi, ruhumda hiçbir kötülük, hiçbir istek, kısacası hiçbir karışıklık bulunmaması benim elimdedir. Ama, var olan şeyleri oldukları gibi görerek, herbirinden değerine göre yarar sağlamaktayım.» Doğal olarak sahibolduğun bu gücü unutma.

XXX. — İster Senato'da, ister herhangi bir kimseyle bulun, yol yönetime uygun ve açık seçikçe sürdür konuşmanı; kurallara uygun bir anlatma yolu kullan.

XXXI. — Augustus'un sarayı, karısı, kızı, çocukları, torunları, ana babası, kız kardeşi, Agrippa, hısımları, tanıdıkları, dostları, Aréus, Mécène, hekimleri, rahipleri, tümüyle yitti bu saray. Daha sonra başkalarına geç, tek bir insanın değil ama, örneğin, tüm Pompeus'luların ölümüne. Gömüt taşlarına kazılı olanı düşün: «Soyunun sonuncusu.» Ne acılara katlanmıştı

ataları, bir kalıtcı bırakabilmek için. Bununla birlikte, orada da bir sonuncunun var olması gerekti ve böylece de tüm bir soyun yitişi izledi bunu.

XXXII. — Kişi, yaşamını eylemi eylemine düzenlemeli ve olanağı ölçüsünde, eylemlerinden herbiri kendi ereğine yettiğinde, kendisini mutlu saymalıdır. Oysa, eyleminin ereğinin gerçekleştirilmesine yeterli olmasını sağlamaktan, hiç kimse alıkoyamaz seni — Ama, bir dış engel buna karşı gelebilir — Hiçbir şey doğru, ölçülü, düşünceli olmanı önleyemez — Ama, belki de etkinliğimin başka bir biçimi engellenmiş bulunaçaktır? — Bu engeli sevinçle karşılayarak ve sana verilmiş olana hoşnutlukla güvenerek, hemen söz konusu olan yaşam düzenine uyacak başka bir davranış biçimine yer vereceksin.

XXXIII. — Kurumsuzca karşıla yazgının getirdiklerini; ilgisizlik içinde yitir onları.

XXXIV. — Budanmış bir kol, kesik ve bedeninin yakınında uzanıvermiş bir ayak ya da bir baş gördün mü hiç? Böyle kılar kendini, clanlara boyun eğmeyen, kendini Bütün'den ayıran ya da ortaklaşa çıkara karşı davranan kişi. Bu doğaya uygun birlikten dışarı attın kendini; çünkü ondan, onun parçası olarak doğdun. Ve şimdi de kendini, kendin ayırdın ondan. Ama, bununla birlikte, hayranlığa değer olan o'dur ki yeniden bütünle birleşebilme olanağına sahipsin. Tanrı, başka hiçbir bölüme,

bir kez ondan ayrılıp, ilişğini kestikten sonra yeniden onunla birleşme umudunu tanımamıştır. İnsanı, ne yüce bir iyilikle onurlandırdığını düşün. Gerçekte ona Bütün'den hiç ayrılmama gücünü tamdı; kendiliğinden, ondan koptuğunda da bir kez ayrıldıktan sonra, ona geri dönme, bağlanma ve parçası olarak ondaki yerini yeniden alma gücünü.

XXXV. — Her ussal varlığın, hemen hemen tüm öbür niteliklerini ussal varlıkların doğasından almış olması örneğince, bu gücü de ona borçluyuz. Gerçekte, her şeyi kendi yararına uydurup, kendisine engel olan, kendisine karşı koyan her şeyi Yazgının düzenine bağımlı kılması ve kendi parçası yapması örneğince, ussal varlık da ilk güdeği ne olursa olsun her engeli, bir kendisini yüceltme ve yarar sağlama konusu durumuna getirebilir.

XXXVI. — Yaşamını tümüyle tasarımıylarak, kendini iç düzensizliğine düşürme. Ne denli büyük ve ne denli çok sayıda sıkıntılarla karşılaşabileceğini hesaplama. Ama, karşılaştığın her sıkıntılı durumda: «Dayanılamayacak ve katlanılamayacak ne var bu olayda» diye soruver kendine. Kızarırdın, gerçekte bunu açıklamak zorunlu olsaydı. Ne geleceğin, ne de geçmişin, ama hep şimdiki zamanın yükünü taşımakta olduğunu da anımsa. Şimdiki zamansa kısadır, onu kendi gerçek sınırlarına getirirsen ve anlağını, bu zayıf yağıya karşı gelmeye kendini yeteneksiz bulduğu zamanlar, yanılgısına inandırırın.

XXXVII. — Panthée ya da Pergame hâlâ Verus'un gömütü başında oturmakta mıdırlar? — Daha neler? — Chabrias ya da Diotime, Hadrien'inkinin başında mıdırlar? — Gülünç bir soru! — Niçin? — Orada oturmakta olsalardı, efendileri bunun ayırımına varacaklar mıydı? — Niçin? — Bunun ayırımına varsalardı, bundan ötürü sevinecekler miydi? — Niçin? — Bundan ötürü sevinselerdi, bu hizmet-kârlar ölümsüzlüğe kavuşacaklar mıydı? Yazgı, onların da önce yaşlanıp, sonra ölmelerini buyurmamış mıydı? Ve onlar da ölünce, efendileri ne yapacaklardı daha sonra? Tüm bunlar, pis koku ve bir torbada, çürümüş kandan başka şey değiller!

XXXVIII. — «Eğer görüşün güçlüyse, elinden geldiğince usa uyarak gör ve yargıla.» demişti o.

XXXIX. — Ussal bir varlığın yapısında, türeye karşı baş kaldıracabilecek bir güç göremiyorum; ama, zevke karşı ılımlılığı görüyorum.

XL. — Eğer seni acılara salan olay konusundaki kanını ortadan kaldırırsan, kendini en sarsılmaz duruma erdirmiş olursun. — «Kendî»nin anlamı nedir? — Us — Ama sadece ustan meydana gelmiş değilim. — Olsun! Hiç değilse us üzmesin kendini. Ama, sendeki her hangi bir şey acı duyarsa, onun hakkında ussal bir kanıya varsın.

XLI. — Duyumları engelleyen bir olay, hayvansal bir doğa için bir kötülüktür; içgü-

düye karşı olan da aynı biçimde bir kötülüktür hayvansal bir doğa için. Böyle olunca, anlağa karşı olan bir engel, anlaksal bir doğa için bir kötülük sayılacaktır. Tüm bu düşünceleri kendine uygula. Bir acı ,bir zevk sana değiniyorlar mı? Duyum ilgilensin onlarla! İçgüdünün atılımı bir engelle mi karşılaşıyor? İçgüdünü düşüncesizce izlemekteysen, ussal olduğuna göre, bu da doğan için bir kötülüktür, zaten. Ama anlağını korumaktaysan, ne zarar görmüş, ne de engellenmiş bulunuyorsun daha. Anlağına özgü görevlere gelince, senden başka hiç kimse onları engelleme alışkanlığına sahip değildir. Ateşe, demire, kıyıcıya, kara çalınmağa, her şeye erişilmez kalır o. «Eksiksizce toparlaklandırılmış bir yuvarlak» (37) durumuna geldiğinde de, kalır öylece.

XLII. — Kendimi acılara salmam gerekmiyor; çünkü, hiçbir zaman isteyerek acı vermedim başkasına.

XLIII. — Birinin kıvanç duyduğu şey bir başkası için kıvanç verici değildir. Benimki, yönetici ilkemi esen tutmak, hiçbir insan ve insanların başına gelen olaylardan hiçbirisi için kin beslememesini sağlamak, ama her şeye hoşgörülü gözlerle bakmaya, onları kabul etmeye, herbirinden değerine göre yaralanmaya yönelmektir.

XLIV .— Şimdiki zamanı, kendin için elverişli bir biçimde karşılamayı gözet. Ölüm sonrası ünü kovalamayı yeğ tutanlar, o zaman-

ki insanların da bugün kendilerine bezginlik verenler örneğince ve ölümlü olacaklarını gözönüne getirmezler. Kısacası, öbürlerinin de, berikilerin haykırışlarıyla seni kutlamalarından ya da senin hakkında aynı kaniya sahibolmalarından sana ne!

XLV. — Alıp, dilediğin yere atıver beni. Gerçekte, orada da neşeli tutacağım ekeliğimi, yâni kendi öz yapısıyla uyuşum içinde olduğunda ve ona uygun davrandığında hoşnut. — Ruhumun acı çekmesini, küçülmesini, alçalmasını, tutkuyla bağlanmasını, batmasını, içinden yıkılmasını gerektirecek değerde midir bu? Ve bunca değerli ne bulabilirsin ki?

XLVI. — Hiçbir insanın başına, insansal olmayan hiç bir şey gelemes. Bir öküzün başına, öküze değgin olmayan; boğaya, boğaya değgin olmayan; ne de taşa, taşa özgü olmayan hiçbir değişiklik gelemes. Eğer her varlık, ancak kendi oluş biçimine ve kendi doğasına uygun düşünle karşılaşıyorsa, niçin sabırsızlanasın? Ortaklaşa doğa dayanılmaz bir şey getirmedi sana.

XLVII. — Dış bir nedenden ötürü acı duyuyorsan, seni tedirgin eden o değil, onun hakkında taşıdığın yargıdır. Oysa, bu yargıyı anında silivermek sana bağımlıdır. Ama, kişisel eğiliminden doğan bir nedenden ötürü acılara salınmaktaysan, düşünceni düzeltmekten kim alıkoyabilir seni? Aynı biçimde, sana, akla uygun görünen bir eylemi yapmadığın için üzülü-

yorsan, üzülecek yerde niye onu gerçekleştirmeye çalışmıyorsun? — Aşılmaz bir engel alıkoymakta beni — Öyleyse, onu gerçekleştirmeyişin kendi kusurundan ileri gelmediği için, üzülmeye hiç. — Onu yerine getirmezsem, yaşamımı sürdürmem yakışık almaz. — Dilediğini gerçekleştirecek ölen kimse örneğince, iyi dileklilikle çıkıver yaşamdan öyleyse; engellere de hoşgörü göster aynı zamanda.

XLVIII. — Direnci us dışı olsa bile, kendi içinde yoğunlaşıp, dilemediğini yapmamakla yetindiği vakit, yönetici ilkenin sarsılmazlaştığını, anımsa. Bir konu üzerinde usa dayanarak ve uygun bir araştırma sonucu karara vardığı vakit ne olacaktır, öyleyse? İşte bundan ötürüdür, tutkulardan kurtulmuş anlağın bir kaleye benzeyişi. Sığınabileceği ve artık ele geçirilmez kalabileceği bundan daha sağlam bir duruma sahip değildir, insan. Buna hiç erişmemiş olan kişi bir bilgisizdir, ona erişip de orada sığınmayansa bir mutsuz.

XLIX. — Tasarımların sana doğrudan doğruya bildirdiklerinden fazla hiçbir şey düşünme. Bir kimsenin seni yakışiksızca kötülediği bildiriliyor sana. Bu, bildiriliyor; ama, sana zarar verdiği bildirilmiyor — Çocuğumun sayrı olduğunu görüyorum. Onu görüyorum; ama çekincede olmasını, onu görmüyorum. Böylece, hep aracısız doğrudan tasarımlarda kalmaya çalış; ona, kendi içinde hiç bir şey eklemeyiğinde, bundan fazla hiç bir şeyle karşılaşmazsın.

Ya da yeryüzünde oluşuveren durumların her-birinden haberli bir insanın düşündüğünü ekle ona.

L. — Bu salatalık acı mı; atıver onu. Yol-da böğürtlenler mi var; sakınıver onlardan. Bu kadariyle yetin. «Yeryüzünde, böylesine yaratıkların var olmasına gerekseme var mıdır?» diye ekleme. Böylece, doğayı irdeleyen kimseye karşı gülünç duruma düşersin; işliklerinde, yapıtlarından düşmüş yongalar ve kırpıntılar bulunmasından ötürü kendilerine sitem ettiğinde, marangoza ve kunduracıya karşı gülünç duruma düşmen örneğince. Bununla birlikte, bu zanaatçılar, yapıt artıklarını atabilecekleri bir çatı katına sahiptirler. Evrensel doğa, kendisi dışında hiç bir şeye sahip değildir. Ama, hünerinin hayranlığa değer yanı, kendi kendini, kendinde sınırlamış olarak, kendinde bozulmaya, kocamaya, yararsız olmaya yüz tutan her şeyi kendi içinde dönüştürmesi ve bunlardan yeni varlıklar yaratmasıdır. Böylelikle, yabancı özdekten hiç yararlanmaz ve çörçöpünü atacak yüklüğe gerekseme duymaz. Sahibolduğu yerle, kendisine ait özdek ve kendine özgü olan sanatla yetinir.

LI. — Eylemlerinde gevşek olma; konuşmalarında karıştırıcı olma; düşüncelerinde yanlış yola sapma; kısacası, ruhunda, ne kendimi kas ne de ondan sıyrılmaya çalış ve tedirginlik içinde geçirmemeye çabala yaşamını.

Öldürüyorlar, parçalıyorlar, kargışlar yağ-

dırarak kovalıyorlar! Tüm bunlar, nasıl alıko-yabilir düşünme yetini arı, usçul, ölçülü, doğru olmaktan? Duru ve tatlı bir kaynağın yanın-dan geçmekte olan kişinin onu sövmesi gibidir bu. İçimi iyi bir su fışkırtmaktan vazgeçmezdi o, bu durumda. İçine çamur, gübre bile atılmış olsaydı, onları çarçabuk dağıtıverir, temizler ve onlardan ötürü hiçbir biçimde kirlenmezdi. Öyleyse, sen, kendi içinde bir kuyuya değil de bitmez tükenmez bir kaynağa nasıl sahibolabi-lirsin? İyi dileklilikle, yalınlıkla, alçak gönüllü-lükle, her an bağımsızlığa doğru yükselterek kendini.

LII. — Dünyanın ne olduğunu bilmeyen ki-şi, nerede olduğunu bilmez. Niçin doğmuş bu-lunduğunu bilmeyen kişi, ne kendisinin ne de dünyanın ne olduğunu bilmez. Bu sorulardan yalnız birini bir yana bırakmış olan kişi, niçin doğmuş olduğunu bile açıklayabilecek durumda değildir. Nerede ve ne olduklarını bilmeyen bu yaygaracılar tarafından kınanmaktan kaçınan ya da onlarca övülmeye değer veren kişi hak-kında ne düşünürsün?

LIII. — Kendini saatte üç kez kargıyan kişi tarafından övülmek mi istiyorsun? Kendin-den hoşlanmayan bir insan tarafından beğе-nilmek mi istiyorsun? Hemen hemen yaptığı her işten pişmanlık duyan kişi kendisinden hoş-lanır mı?

LIV. — Seni çevreleyen havayı solunmak-ta değil sadece, bundan böyle her şeyi çevrele-

yen anlaqla düşünmekte de sınırlama kendini. Gerçekte, anlaksal güç her yerde daha az yaygın değildir ve kendisini algılama yetisine sahip her varlığa girişı, havanın kendisini solunabilen her varlığa girişinden daha az değildir.

LV. — Kusur, genel olarak hiçbir biçimde dünyaya zarar vermez. Özel olarak ele alındığında, dilediği anda ondan kurtulabilme olanağına sahip kılınmış kişiden başka hiçbir kimse için zararlı değildir.

LVI. — Benim istemim, yakınımın istem özgürlüğüne, onun soluğu ve bedenine olduğunca kayıtsız kalır. Mümkün olduğu denli birbirimiz için yaratılmış isek de, herbirimizin yönetici ilkesi kendi bağımsızlığını korumaktadır. Başka türlü olsaydı, yakınımın kusuru, benim kötülüğüm olurdu. Benim mutsuzluğuma sebebiyet verebilme olanağının, bir başkasının yetki alanına girmemesini Tanrı istemiştir.

LVII. — Güneş dağılır gibidir ve gerçekte her yere dağılır ,ama tükenmez. Bu dağılma, bir yayılmadan başka şey değildir. Oysa, güneş ışığının bir yarıktan karanlık bir odaya sızışını gözlediğinde, bir ışının ne olduğunu görebilirsin. Doğru çizgi halinde yayılır, karşılaştığı ve kendisini arkasındaki havadan ayıran katı cisimi herhangi bir biçimde kaplayıverir. Kaymaksızın, düşmeksizin duruverir orada. Anlağın dağılışı, gizlerini yayışı böylesine olmalıdır; tükenmeksizin, ama karşılaştığı engellere güçle ve coşkunlukla çarpıvermeksizin, düş-

meksizin, kendisini kabul eden nesne üzerinde durarak ve onu aydınlatarak. Onu hiç kabul etmeyecek olan nesne, gerçekte, kendisini aydınlıktan yoksun kılmış olur.

LVIII. — Ölümden kaygılanan kişi, artık hiçbir duyguya sahibolamamaktan ya da başka duygular algılamaktan kaygılanmaktadır. Hiçbir duygu kalmadığında, hiçbir kötülük duyamayacaksın. Başka duygular edindiğinde de değişik bir varlık olacak ve yaşamını yitirmiş bulunmayacaksın.

LIX. — İnsanlar birbirleri için yaratılmışlardır; öyle olunca, onları eğitmeli ya da onlara katlanmalısın.

LX. — Okun devinimi başka usunki başkadır. Bununla birlikte, sakıncanlık içinde bir düşünceye yöneldiğinde, ok örneğince, doğruca sürdürür önerilen ereğe varışını.

LXI. — Herkesi yöneten ruha girmeye çalış ve bırak başkaları da senin ruhuna girsin.

IX. BÖLÜM

I. — Haksız inansızdır. İnsanları. Evrensel doğa, güçlerine göre birbirlerine yardımda bulunmak hiçbir biçimde birbirlerine zarar vermemek için var etmiştir. Bu oluş'un gücüne karşı gelen insan; tanrıların en yücesine karşı inansızlığını açığa vurmuş olur.

Yalancı da inansız sayılır bu tanrıya karşı. Evrensel doğa gerçek varlıkların anasıdır, gerçek varlıklarsa tüm varlıklarla hısımlı kılınmışlardır. Ayrıca da, bu tanrı gerçeklerin Gerçeği ve ilk Nedeni diye adlandırılmaktadır. İsteyerek yalan söyleyen kişi, aldatması sonucu bir haksızlık yaptığı için inansızdır. İstemeyerek yalan söyleyen kişi de, evrensel doğayla uyşumsuzluk içinde olduğu ve dünyanın doğasına karşı başkaldırarak düzeni boz-

duğu için yine inansız sayılır. Çünkü kendine karşın bile olsa gerçeğe aykırı olana yönelen kişi, ona başkaldırmaktadır. Gerçekte, sonradan bir yana bırakmış olduğu yaşam çizgisini doğadan almıştı o. Şimdiyse, doğruyu yanlıştan ayırdetme gücünü yitirmiş durumdadır.

Bundan başkaca, zevklerini iyiliklermişçesine kovalayan ve yaşaması gereken güçlüklerden kötülüklermişçesine kaçan kişi de inansızdır. Böyle bir insanın, iyiler ve kötüler arasında, hakçalığı hesaba katmaksızın paylaşırma yaptığını öne sürerek ortaklaşa doğaya sık sık sitem etmesi kaçınılmazdır, gerçekte. Çünkü, kötülerin zevk içinde yaşamaları ve onu sağlayan her şeye sahibolmalarına karşı iyilerin acıya ve ona sebebiyet veren duruma düşmesi sık sık görülen olaylardandır. — Başkaca da acılardan korkan kişi, yeryüzünde meydana gelmesi gerekli bulunan olayların herhangi birinden de korkacaktır günün birinde, ki bu da bir inansızlıktır. Zevklerin peşinde koşana gelince, zevklerden hiç çekemeyecektir kendini, ki bu da açık bir inansızlıktır. Ortaklaşa doğa dışında bıraktığı şeylere karşı aynı ölçüde ilgisizdir. Bundan ötürü doğayı izlemeyi ve doğayla uyuşum içinde yaşamayı amaç edinenlerin onlara ilgisiz kalmaları gerekir. Sonuç olarak, evrensel doğanın ilgisizlikle kullandığı şeyler sayılan acıya ve zevke, ölüme ve yaşama, ünlülüğe ve tanınmamışlığa ilgisiz kalamayan kişi, apaçık

biçimde bir inansızlık eyleminde bulunmaktadır. Evrensel doğanın bu değişiklikleri ilgisizlikle kullanmasından söz edişim: Her şeyin ayırım gözetilmeksizin ard arda bağlantı yoluyla, belirli bir başlangıç noktasından itibaren, gelecekteki şeylere değgin yasaları kararlaştırarak, gerçekleri, dönüşümleri ve bizim de katıldığımız ard arda gelişleri doğuracak güçleri belirtecek ilk büyük gücün itiş gereği olduğunu anlatmak içindir.

II. — Yalanı, her türlü düzmeciliği, yüklenmeyi ve kurumu tatmadan insanların ortamından ayrılmak, namuslu bir insana daha yaraşır bir davranış olurdu. Ama, bu kusurlara karşı iğrenme içinde son nefesini vermek te, hiç değilse manevra değişikliği yaparak gezisini tamamlamış olmak anlamına gelir. Ahlâksızlıkta direnmeyi mi yeğliyorsun? Bu vebadan kaçınman gerektiğine inandıramıyor mu seni halâ deneyimin? Çünkü, anlağın bozulup çürümesi bir tür veba olup kokuşarak bizi çevreleyen havanın bozulmasından çok daha zararlıdır. Bu vebalardan biri, gerçekte, hayvan olarak hayvanlara bulaşır; öbürüyse, insan olarak insanlarda görülür.

III. — Ölümü aşagılama, doğaca istenen şeylerden biriymişçesine iyi karşıla onu. Gençlik, yaşlılık, yetişme, olgunluk, dişlerin, sakalın ve kır saçların ortaya çıkması, döllenme, gebelik, doğurma ve yaşamının çağlarının getirdiği tüm öbür etkinlikler gerçekte neyseler;

kendi doğan da öyledir. Öyle olunca, ölüme karşı düşmanca davranmayıp, onu doğal bir eylemişçesine beklemek düşünceli bir insanın tutumudur. Taşdığı çocuğun, karının karnından çıkacağı anı bu gün nasıl beklemekteysen, aynı biçimde beklemelisin, ruhunun sarmasından çıkacağı saati. Seni etkileyecek ve her şey arasında, ölüme karşı seni uysal kılacak bir davranış kuralı daha istiyorsan: Kendilerinden ayrılacağın şeylere ve ruhunun artık onlara karışamayacağı şeylere yönelt kendini. Bununla birlikte, insanlara karşı direnmeyip, onlara gönül yakınlığı göstermen ve seninkilerle özdeş ilkeler taşımayan insanlardan, ölümün seni kurtaracağını unutmaksızın, onlara dinginlik içinde katlanman gerekmektedir. Seni yaşama bağlayabilecek ve orada tutabilecek tek şey, erdem konusunda seninkilerle özdeş ilkelere sahip insanlarla yaşayabilmekte özgür kılınmış olmandır. Artık iyice anlamaktasına, sana: «Ey ölüm, çabuklaştır gelişini, ben kendimden geçmeden» dedirtecek, bir bezginlik yarattığını ortaklaşa yaşamdaki uyumsuzluğun.

IV. — Günâh işleyen kişi kendisine karşı günâh işler; haksızlık yapan kişi, kendisini kötü kılarak zarar verir kendisine.

V. — Çoğu kez, sadece eylemle değil, yapılması gerekeni yapmamakla, haksızlığa sebebiyet verilmiş olunur.

VI. — Şimdiki kanının inandırıcı, şimdiki

eylemin topluluğa yararlı ve şimdiki niyetin dış nedenden ileri gelen her şeyi karşılayıcı olması yeterlidir.

VII. — İmge olan her şeyi unut; içtepini bastır; isteğini yatıştır; yönetici yetine ege-men ol.

VIII. — Ustan yoksun hayvanlar arasında üleştirilmiş ruh tektir; usla bezenmiş varlıklar arasında paylaştırılmış ruh ta tektir. Toprak-tan varlığını kazanan her şey için toprağın, görmemizi sağlayan ışığın, tüm görenlerle ve tüm solunanlarla birlikte içimize çektiğimiz havanın tek oluşları gibi.

IX. — Ortaklaşa bir şeyden pay alan tüm varlıklar, kendilerine benzeyeni ararlar. Toprak doğasından olan her şey toprağa doğru eğilir, sıvı olan her şey akmağa yönelir, her türlü hava da aynı biçimde devinir. Öyle ki, onları birbirinden ayırmak için aralarına engeller koymak ve zor kullanmak gerekir. Temel ateşin özel etkisiyle yükselen ateş, yeryüzündeki her türlü ateşle tutuşmaya o denli eğilimlidir ki, her türlü özdek az kuru olsa bile, tutuşmasını önleyebilecek şeyler zayıf olunca kolay tutuşur.

Böylece, ortaklaşa anlaksal doğadan pay alan her varlık, kendisine hısım kılınmış olana ve daha fazlasına kavuşmaya çabalar. Gerçekte, bir varlık öbürlerine ne denli üstünse o denli hazırdır kendisine hısım olanla karışmaya ve kaynaşmaya.

Ustan yoksun varlıklarda, arı toplulukları, sürüler, yuvada beslenen yavru kuşlar ve sevi beraberlikleri görülmesinin nedeni ortak varlıklarından gelmektedir. Onların da ruh taşıdıklarının ve toplumsal içgüdünün ne bitkiler ne taşlar ne de odun parçaları arasında görülmediği ölçüde yeğlilikle bu üstün varlıklarda kendini açığa vurusunun kanıtıdır bu.

Usla bezenmiş varlıkların yönetimleri, dostlukları, aileleri, sözleşmeleri, anlaşmaları kurallar gereği yaşar. Daha belirgin bir üstünlükteki varlıklardaysa, birbirlerinden uzakta olsalar bile, yıldızlar arasında olduğu gibi bir çeşit birlik oluşur. Aynı biçimde, kendilerine üstün olana yönelme çabası, uzaklığın ayırdığı insanlar arasında bile duygudaşlık doğurur.

Öyle olunca, şimdi oluşanın bilincine var. Gerçekte, yalnız ussal varlıklar unuttur şimdi ki zamanda birbirlerine karşı bu özeni ve sevgiyi. Bu ortaklaşa çekiciliğin görülmediği tek durum da budur. Ne denli kaçarlarsa da, yeniden ele geçirileceklerdir. Çünkü, doğa daha güçlüdür. Söylediğime dikkat edersen, bunu iyice göreceksin. Yer yuvarlağına ilişkin olup ta yer yuvarlağıyla ilişkisi olmayan bir nesne bulmak insandan kopmuş bir insan bulmaktan çok daha kolaydır.

X. — Her şey kendi yemişini taşır; insan, Tanrı ve evren. Ve herbiri kendi mevsiminde taşır onu. Alışkı sonucu, bu sözcüğün günlük yaşamda sadece bağ ve benzer öbür bitkiler

için kullanılmasının önemi yoktur. Usun aynı zamanda birleşimli ve özel olan bir yemişi vardır; bu yemiştten, usla aynı doğada bulunan başka benzerleri varlık kazanırlar.

XI. — Eğer yapabiliyorsan, düşüncelerinden caydır onları; bunu yapamıyorsan, iyi dilekliliğin sana bu durumda kullanılmak üzere verilmiş olduğunu anımsa. Tanrıların kendileri bile iyi dileklidirler böylesine kimselere karşı; o denli iyidirler ki, birçok kez yardım ederler onların esenlik, zenginlik ve üne kavuşmalarına! Bu, senin için de olanaklıdır; ya da öyleyse, söyle bana, kim alıkoyabilir seni bundan?

XII. — Bir zavallı ya da hayranlık uyandırmak isteyen insan gibi sürdürme çalışmam, ama kentin yararı konusunda; yargıcın davranışı örneğince sürdürmeye bağımlı kıl sadece yaşamını.

XIII. — Bu gün her türlü kaygıdan kurtuldum, daha bir kesin olmak için her türlü kaygıyı yadsıdım. Çünkü o, kendi dışımda değil, ama kendimde, kanımlarımdaydı.

XIV. — Her şey deneyle alışkı, zamanla geçici, özdeğiyle aşağılık kılınır. Gömüte götürdüklerimizizin zamanında olduğu gibidir bu gün de her şey.

XV. — Şeyler ruhun kapıları dışında kendileriyle sınırlandırılmış, kendi üzerlerinde hiçbir şey bilmeden ve hiçbir şey açığa vurmaktan kalırlar. Onlar üzerinde kim açıklamada bulunur, öyleyse? Yönetici ilke.

XVI. — Ussal ve toplumsal bir varlığın iyiliği ya da kötülüğü, duyduğunda değil, ama yaptığında; nasıl ki erdem ve kusur uğradığı olaylarda değil yaptıklarındaysa.

XVII. — Havaya fırlatılmış bir taş için, ne geri düşmek bir kötülük ne de yükselmek bir iyiliktir.

XVIII. — Yönetici yetilerine değin sokul içlerine, göreceksin nasıl yargıçlardan korktuğunu ve onların, kendileri için nasıl yargıçlar olduklarını.

XIX. — Her şey dönüşümdedir. Kendin de sürekli dönüşüm durumunda ve bazı bakımlardan erimesedin; evrenin tümü için de böyledir bu.

XX. — Bir başkasının kusurunu, olduğu yerde bırakmak gerekir.

XXI. — Bir etkinliğin son bulması, bir içtepinin, bir kanının son bulması kötülük değildir. Çocukluk, yeni yetmelik, gençlik, yaşlılık gibi çağlara geç şimdi; orada da, her türlü dönüşüm bir sondur. Ürkünç müdür bu? Dedenin, ninenin, daha sonra babanın yanında sürdürdüğün yaşama geç şimdi. Böylece, başka birçok erime, dönüşüm ve son buluş bulduktan sonra, kendi kendine sor: Ürkünç mü bunlar?

Böyle olunca, yaşamının tümüyle son bulması, durulması ve dönüşümü de başka biçimde oluşacak değildir.

XXII. — Ereğın; kendinin ve komşunun yönetici yetisini, Evrensel olanı anlamak olsun.

Yaşamında doğruluk eğilimi sürsün istersen Bütünü ve kendindeki Bütünün parçasını görmeye çalış. Komşun bilgisiz mi, yargı gücünden yoksun mu? Onu görmek, fakat onunla aynı zamanda paralel bir yanın olduğunu unutmamak gerek.

XXIII. — Senin, toplumsal düzenin bir tümleci olman örneğince, eylemlerinden her biri de birleşimli yaşamın birer tümleci olsun. Yakından ya da uzaktan, ortaklaşa bir amaca yönelmeyen her eylem, kent yaşamını bozar; birliğine engel olur; bir grupta arkadaşlarından ayrılan ve gerekli uyuşuma katılmayan kentli gibi başkaldırıcı bir yapıya bürünür.

XXIV. — Çocuksu öfkeler ve oyunlar, «cesetleri ayakta tutan zayıf ruhlar»: Ölülerini Anılama'yı daha anlaşılır kılan bir açıklama, işte.

XXV. — Şeylerin yapısını şekilden yoksun biçimde tasarımıyarak değerlendir. Sonra kendine özgü bir yapının doğal olarak en fazla ne kadar zaman sürebileceğini de bil.

XXVI. — Nice acılara katlandın, yönetici ilkenin, kendisi için oluşturulmuş bulunduğu göreve kendini uygunlaştırmasıyla yetinmediğin için. Ama, buna bir son ver artık!

XXVII. — Seni kınadıkları veya sana kar-

şı kin besledikleri ya da bazı kimseler sana bu duygularını açıkladıkları vakit, ruhlarına doğru dön, içine değin sokul ve gör ne olduklarını. Senin üzerinde herhangi bir kanı edinmelerini sağlamak için üzülmemen gerektiğini, anlayacaksın. Bununla birlikte onlara karşı iyi dilekli olunmalıdır. Çünkü doğal olarak dostlarımızdır onlar. Tanrılar bile türlü biçimlerde yardım etmektedirler onlara, düşlerle, yanıtlarla; bu insanlar, her şeye karşın kaygılan-dıkları iyilikleri elde etsinler diye.

XXVIII. — Dünyayı yöneten güçler yukarda olduğunca aşağıda, bir çağdan öbürüne, her zaman benzerdir. Ya anlak, her an öncecilik göstermektedir; öyleyse, önceciliği kabul et. Her şey için gerekli olan anlağın önceciliğini bir kez almış bulunan, tüm kalanı sonurgu yoluyla ondan çıkarabilir... Kısacası, eğer bir Tanrı varsa, her şey en iyi biçimdedir. Ama, her şey raslantı sonucu yürümekteyse, sen kendini rastlantıya kaptırma.

Az zaman sonra, toprak hepimizi örtmüş olacaktır. Daha sonra bu toprak dönüşecek, onun yerine gelen de sonsuza değin dönüşecek, yeniden sonsuza değin değişecektir ondan sonra doğacak toprak ta. Bu değişim ve dönüşüm dalgalarının çalkantıları ve hızlılıkları göz önünde tutulduğunda ölümlü olan her şey hor görülecektir.

XXXIX. — Evrensel neden bir sel örneğince davranır; her şeyi sürükler. Ne bayağı

varlıklardır o küçük insanlar , inançsız bir yönetimle uğraşıp, düşünürce davrandıklarını sanırlar! Sümükle doludurlar. Ey insan, ne yapıyorsun? Kendi doğanın şimdi gerektirdiğini yap. Elinden geldiğince doğrulukla ver kararını ve başkalarının seni görüp görmemelerine dikkat etme. Platon'un Cumhuriyetini gerçekleştirmeyi umma, ama en küçük ilerlemeden bile hoşnutluk duyup, bu sonucu küçümseme, Çünkü, insanların ilkelerini kim değiştirebilir? İlkeleri değişmeksizin de, inleyen ve boyun eğmiş gibi görünen tutsakların omuzlarında ağırlığını taşıdıkları boyunduruktan başka ne kalır onlarda? Daha ileriye git şimdi, Alexandre'den, Philippe'den, Demetrius'den (38) söz et bana. Eğer ortaklaşa doğanın istediğini seçebilmişler ve kendilerini eğitebilmişlerse, onları izleyeceğim. Ama, ağlatı oyuncular olmuşlarsa, hiç kimse beni, onları yansılamaya zorlayamaz. Yalın ve gösterişsizdir felsefenin yapısı. Gösteriş kurumuna sürüklenme beni.

XXX. — Yüksekten seyret bu binlerce sürüyü, bu binlerce töreni, fırtınada ya da yatışık havada yapılan her türlü yolculukları, doğan, birlikte yaşayan ve yiten bu varlıklar çeşitliliğini. Eskiden başkalarınca sürdürülen, senden sonra yaşanacak olan ve barbar kavimlerde şimdi yaşanan yaşantıyı düşün. Nice insan bilmemektedir adını; nicesi çarpabuk unutmuş olacaktır onu; şimdi belki de seni övmekte olanların nicesi, az zaman sonra kötüleyecek-

tir! Ne denli de sözü edilmeye değmezdirler, anılar, ün, kısacası her şey!

XXXI. — Dış nedenlerin etkisiyle meydana gelen olaylara karşı üzüntü duymazlık; nedeni senden ileri gelen eylemlerde doğruluk, başka bir deyişle böylesine davranmak senin için doğaya uygun olduğundan, itişleri ve eylemleri ortaklaşa çıkarla sonuçlandırmak.

XXXII. — Sende yersiz karışıklık yaratan ve sadece kanında var olan konuların çoğunu ortadan kaldırabilirsin. Dünyayı tümüyle düşünme yoluyla içerir, sonsuz süreyi göz önünde tutar, özel olarak ele alınan her şeyin hızlı dönüşümünü, doğuşu yok oluştan ayıran zamanın ne denli kısa oluşunu, yok oluşu izleyecek sonsuzu olduğunca, doğuştan önceki sonsuzu dikkatle incelersen, kendine uçsuz bucaksız bir özgür anlayış alanı açmış olursun!

XXXIII. — Gördüğün her şey az zaman sonra varlığını yitirecek, bu yitişe tanıklık edenlerin tümü az zaman sonra yok olacak, aşırı yaşlılıkta yaşamdan ayrılan kimse, vakitsiz ölen kimseyle aynı durumda bulunacaktır.

XXXIV. — Hangi yönetici ilkelere sahiptirler? Hangi amaca yönelmektedirler, hangi güdülerle sevmekte ve saygı göstermektedirler? Onların değersiz ruhlarını çıplaklığıyla görmeye alış. Kınayarak sana zarar verdiklerini ya da överek sana hizmet ettiklerini sanmaları, ne köksüz bir kanıdır!

XXXV. — Yaşamın yitirilişi, bir dönüşümden başka şey değildir .Evrensel doğaya uygun gelen böylesidir ve onun tasarılarına göredir; bu konuda her şeyin oluşması, her şeyin sınırsız bir zamandan beri aynı biçimde meydana gelişi ve sonsuza değin benzer başka biçimlerde yeniden meydana gelecek oluşu. Öyleyse, her şeyin kötü yaratılmış olduğundan, her şeyin her zaman kötü yaratılacağından, onca Tanrı arasında hiçbir gücün hiçbir zaman bu duruma çare getirmeğe yeterli bulunmadığından, ama dünyanın sürekli acılara boyun eğmeğe zorunlu kılınmışlığından niçin söz etmekteisin?

XXXVI. — Her varlığın temelini oluşturan özdeğin ayrışması; su, kül, kemik ve pis koku verir. Mermerler de toprağın nasırlaşmalarıdır; altınla gümüş, tortular; giysiler, kıllar; erguvan kırmızısı kan olup, tüm kalanı için de böyledir. Soluk ta aynı cinsten olup, bir varlıktan öbürüne geçer.

XXXVII. — İllallâh bu zavallı yaşamdan, homurtulardan, yapmacık soytarılıklardan! Tasalanman niye? Yeni olan ne var ki? Seni çileden çıkaran ne? Biçim mi? İncele onu. Özdek mi? İncele onu. Bunların dışında hiçbir şey kalmaz ki. Ama, gözlerini Tanrılara doğru çevirerek, bundan böyle daha yalın ve daha iyi kıl kendini. Bu dünyada var olanı yüzyıl boyunca ya da üç yıl süresince gözlemlemiş olmak eşdeğerdir.

XXXVIII. — Eğer o kusur işlediyse, kötülük ondadır. Ama, belki de hiçbir kusur işlemiş bulunmamaktadır.

XXXIX. — Ya tek bir bedende olduğu gibi, her şey tek bir anlaksal kaynaktan ileri gelmektedir ve Bütünün çıkarına oluşandan ötürü yakınmaması gerekir parçanın. Ya da, sadece atomlar var olup, karışıklıkla dağılımdan başka şey görünmemektedir. Öyleyse, tasalanman niye? «Öldün, yok oldun, hayvanlaştın, bir sürünün teki oldun, otluyorsun» de yönetici yetine.

XL. — Ya Tanrılar hiçbir güce sahip değildirler ya da bir güç taşımaktadırlar. Hiçbir güce sahip değillerse, niçin yakarıda bulunuyorsun? Ama, bir güce sahipseler, bir şeyin başına gelmesini ya da gelmemesini isteyecek yerde, bu dünyada olup bitenlerden ötürü kaygılanmama, onlardan hiçbirine istek duymama gücünü dilesene onlardan.

Tanrılar, gerçekte, ne de olsa insanlara yardım edebiliyorlarsa, bunda da yardım edebilmelidirler onlara. «Tanrılar bu gibi şeyleri, bana bağımlı kılmışlardır» diyeceksin belki de. Öyle olunca, sana bağımlı olanı özgürce kullanmak, sana bağımlı olmayana kölece ve bayağıca yönelmeye yeğ değil midir? Tanrıların, bize bağımlı bulunan şeylerde, bize hiç yardım etmediklerini kim söyledi sana? Bu konuda onlara dua etmekle başla işe. Ve göreceksin.

«Şu kadınla yatabilsem!» diye dilekte bu-

lunmakta bir adam. Sen: «O kadınla yatmayı istemeyebilsem!» de, bunun yerine. Bir başkası: «Bu kaygıdan kurtulabilsem!» der. Sen: «Ondan kurtulmayı gereksemesem!» de. Öbürü: «Çocuğumu yitirmesem!» der. Sen: «Onu yitirmekten ötürü acı duymayabilsem!» de. Kısacası, yakarılarını böylesine değiştir ve gör ne olacağını.

XLI. — Şöyle anlatır Epicuros: «Sayrılığımda, konuşmalarım, zavallı bedenimin çektiği acılara değinmezdi hiç; onlardan hiç söz etmezdim — diye ekler — beni görmeğe gelenlere. Özellikle, düşünme yetisinin, bedenin sansmtılarını duyduğu halde nasıl karışıklıktan bağışık kalıp kendine özgü olan iyiliği koruduğunu anlamaya çalışarak doğal sorunlara değgin ilkelerle uğraşmamı sürdürürdüm. Hekimlere de bir sonuçtan ötürü övünme fırsatı vermezdim — der — yaşamım iyi ve mutluluk içinde geçerdi.»

Sen de aynı düşünceleri taşı sayrılık sırasında, eğer sayrılık yazgında varsa ve tüm öbür durumlarda. Ansızın çıkagelen olaylar ne olursa olsun, felsefeden vazgeçmemek, doğayı irdelemeye uğraşırken bilgisizlerin gevezeliklerine katılmamak, tüm okullara ortaklaşa olan bir davranış kuralıdır; sadece şimdiki zamanda yapılanla ve onu yapmakta kullanılan araçla yetinme kuralı örneğince.

XLII. — Bir kimsenin saygısızlığından ötürü incindiğinde: «Yeryüzünde saygısızlar

bulunmamasına, olanak var mıdır?» diye soruver kendine hemen. Bu olanaksızdır. Bu kimse yeryüzünde kaçınılmaz zorunluluk nedeniyle var olan saygısızlardan biri olduğuna göre, olanaksızı istememelisin. Bir duyuncsuz, bir dedikoducu ya da başka herhangi bir suçlu karşısında, kendine aynı soruyu sormaya hazır bulun. Gerçekte, yeryüzünün bu tür insanlardan yoksun bulunmasının olanaksızlığını anımsıyarak onlardan herbirine karşı daha hoşgörülü davranacaksın. Ortaya çıkardığın kusura çare bulmak üzere insana doğaca verilen erdemi hemen düşünmek te yararlıdır. Gerçekte, ağubozan olarak, iyilik bilmezliğe karşı iyiliği vermiştir, başka bir kusura karşı başka bir yetkinliği. Ve kısacası, doğru yoldan ayrılanı geri çevirmek her zaman senin elindedir. Çünkü, bir kusur işleyen her insan erekten uzaklaşmakta ve doğru yoldan ayrılmaktadır.

Ve sonra, sana nasıl zarar vermiş olabilir? Kendilerine karşı öfke duyduğun kimseler arasında sana, ruhunun daha kötü kılınmasına yol açacak bir zarar vermiş olabilecek tek bir insana bile raslayamazsm. Kötülük ve zarar ancak ruhuna değinmekle salt varlık kazanabilirler sende. Bir bilgisizin bilgisizce davranması bir mutsuzluk ya da beklenmedik bir şey midir? Bu kimsenin bir kusur işleyeceğini önceden sezinlememiş olmaktan ötürü öncelikle kendini suçlaman gerekip gerekmeyeceğini incele bir kez. Gerçekte, senin usun, bu kimsenin bu kusuru işlemesinin ona yakışır olduğu-

nu sezdirmişti sana. Bununla birlikte, bir uyarıyı unutmuş olmandan ötürü onun bu kusuru karşısında şaşırırmaktasın.

Özellikle, bu kimsenin doğruluğa aykırılığını ya da iyilik bilmezliğini yüzüne vurduğun vakit, kendi gidişini düşünmelisin. Bu yapıda bir insanın doğruluğunu koruyacağı sanısına vardıysan ona hizmet ederken, senin eyleminin tüm yemişini hemen çekecek biçimde bırakmadıysan, bu senin kusurundur apaçıkça. Birisine iyilik etmişsen, daha fazla ne istiyorsun? Doğana uygun davranmış olmak yeterli değil midir senin için? Yaptığının karşılığını görmeyi mi arıyorsun daha? Gözün görmek, ayakların yürümek için bir ödül istemeleri gibidir bu. Gerçekte, bu örgenlerin belirli bir görev için yaratılmış olmaları ve kendi yapılarına uygun davranarak kendilerine özgü olan görevi yerine getirmeleri örneğince yardım severlik için doğmuş insan da bir yardım severlik eyleminde bulunduğu ya da yakınına olağan şeylerde yardımcı olduğunda kendi yapısına uygun davranır ve kendi ereğine ulaşır.

X. BÖLÜM

I. — Ey ruhum! İyi, yalın, tek, çıplak ve seni çevreleyen bedenden daha görünür olacak mısın, bir gün? Seni, sevmeye ve candan bağlanmaya yönelten yaşamı tadabilecek durumda olacak mısın, bir gün? Kıvancını canlı ya da cansız şeylerde arama durumunda olmaksızın; onu daha uzun süre sürdürebilmek için bir ülkeden, elverişli bir havadan, insanlar arası uyuşumdan bir şeyler beklemeksizin hoşnut olabilecek misin, bir gün? Şimdiki halinden hoşnut kalacak, şimdi başına gelenlerden ötürü sevinecek, her şeyin senin için iyi olduğuna, her şeyin sana Tanrılardan geldiğine, sana göndermeyi uygun buldukları her şeyin yetkin, iyi, doğru, güzel, her şeyi doğuran, her şeyi alıkoyan varlığın esenliği için sana ayıracakları her şeyin, başka benzer şeylere varlık kazandırmak ereğiyle eriyen her

şeyi içermekte ve kavramakta bulunduğuna inanacak mısın? Tanrıların ve insanların toplumunda, onlardan yakınmaksızın ve onların seni suçlamalarına meydan vermeksizin yaşayabilecek yetenekte olacak mısın, bir gün?

II. — Yalnız doğaca yönetildiğine göre, kendi doğanın gereklerine uy. Sonra, uygun düşen eyleme geç; doğan, canlı varlık olarak ondan ötürü bozulmadıkça, korkuyu göze alarak gerçekleştir onu. Bundan sonra, doğanın canlı varlık olarak, senden ne istediğini kendine sormalı ve doğan, ussal varlık olarak bundan ötürü bozulmadıkça, bütün bütün uymalısın ona. Oysa, ussal olan her varlık aynı zamanda toplumsaldır. Bu kuralları uygula ve hiçbir şeyden ötürü kaygılanma, artık.

III. — Olagelen her şey, ya doğal olarak kendisine katlanabileceğin ya da doğal olarak katlanamayacağın biçimde olagelir. Öyleyse, doğal olarak katlanabileceğin bir şey başına gelirse, sövüp sayma; ama doğal yeteneğin ölçüsünde katlan ona. Doğal olarak katlanamayacağın bir şey gelirse başına, yine sövüp sayma; çünkü bu eriyerek, geçip gidecektir. Bununla birlikte, böyle olduğu sonucuna varmanın senin yararın ya da ödevin gereği bulunduğunu göz önüne getirdiğinde, kanının katlanılabilir ve hoş görülebilir kılabilceği her şeye doğal olarak dayanabileceğini anımsa.

IV. — O yanılıyorsa, iyi dileklilikle eğit onu ve yanılığını göster kendisine. Ama bunu

yapamıyorsan, bundan ötürü kendinden başkasını suçlama, giderek kendini bile suçlama.

V. — Başına gelen ne olursa olsun; bu düşünülemezcek bir zamandan beri hazırlanmıştı senin için ve nedenler bağlantısı senin varlığınla bu olayı her zaman birlikte eğirmişti.

VI. — İster atomlar, ister bir doğa var olsun, doğayı yöneten Bütün'ün bir bölümü olduğumu kabul etmem gerekir, önce; sonra, bana benzer olanlara herhangi bir biçimde hısımlanmış olduğumu. Bu gerçekleri anımsadığımda, parçası olduğum Bütün'ün bana verdiği hiçbir şeye karşı durum almıyacağım. Çünkü, parça Bütün için yararlı olan hiç bir şeyden zarar göremez ve Bütün'ün birliğine, iyiliğine katkıda bulunmayan hiçbir şey yer alamaz onda. Tüm doğalara ortaklaşadır bu; ama dünyanın doğası, kendisi için zararlı olabilecek şeyi meydana getirmeye hiçbir neden tarafından zorlanamama ayrıcalığını da taşır. Böyle bir Bütün'ün parçası olduğumu anımsayarak, oluşan her şeyden hoşnut olacağım. Öbür yandan, bana benzer parçalarla hısımlanmış olduğuma göre, topluluğa zararlı hiçbir davranışta bulunmayacak, ama benzerlerime özen gösterecek, tüm etkinliğimi ortaklaşa iyiliğe yöneltip, buna karşıt olan her şeyden uzaklaştıracacağım kendimi. Bu yönergeler böylesine yetkin olunca, hemşerileri için yararlı eylemlerle yaşamını sürdüren ve kentin kendisine verdiklerine bağlanan kentli örneğince yaşamı-

mm mutlu bir akışa kavuşması izleyecektir bunu, zorunlu olarak.

VII. — Bütün'ün tüm bölümleri, eşdeyişle dünyada içerilmiş bulunanların tümü, zorunluluk sonucu yitecektir. Ama, bu «yitecektir» sözcüğünden, «değişikliğe uğrayacaktır» anlamı çıkarılmalıdır. Bunun kendileri için bir kötülük ve bir zorunluluk olduğunu doğrularsam, bölümlerin bozulmaya yüz tutup, değişik yollardan yitmeye hazırlanması söz konusu olacağından, bu Bütün iyi düzenlenmiş sayılmazdı. Gerçekte, doğa kendi bölümlerini kendisi bozmaya, kötülüğe düşmeye elverişli kılmaya ve onları kaçınılmaz biçimde kötülüğe düşürmeye girişmiş olurdu; ya da onun bilgisi olmaksızın böylesine mi oluşmaktadır her şey? Her iki sanı da inanılır gibi değildir.

Biri boğayı bir yana bırakıp olayların böyle oluştuğunu açıklamaya koyulursa, Bütün'ün bölümlerinin dönüşmek için meydana getirilmiş olduğunu kesinlemek, doğaya karşıt bir olaymışçasına bundan ötürü şaşkıya düşmek ya da özellikle, dağılma her varlığın oluşmuş bulunduğu özdeş öğeleri salıverdiğinde üzölmek yersizdir çünkü bu, oluşmuş bulunan öğelerin ayrılması, katı olanın toprağa, soluk olanın havaya öylesine bir dönüşüdür ki — — Bütün, ister ateş tarafından devirli olarak yok ediliöersin, ister sürüp giden dönüşümlerle kendisini yenilesin — bu öğeler de Bütün'ün usunca geri alınmaktadırlar. Ha-

va ya da katı öğelerin doğasına gelince, onlar ilk başlangıç öğeleri değildir; gerçekte, hepsi de alınan besinlerden ve dün ile önceki gün solunmuş havadan ileri gelmektedirler. Demek ki, dönüşüme uğrayan, bir varlığın sonradan kazandıkları olup, anasınca dünyaya getirilenler değildir. Bu edinilmiş öğelerin, seni asıl varlığına güçle bağladıklarını varsaysan bile bundan, söylediklerimle çelişebilecek hiçbir sonuca varılamayacağı sanısındayım.

VIII. — İyilik insanı, sakıngan, gerçekçi, önlemlili, olacağı boyun eğmiş, yüce gönüllü diye adlandırıldığında, başka türlü adlandırılabilecek duruma düşmemeye dikkat et; bu adları yitirdiğinde de, çarçabuk onlara dönmeye bak. Senin için, önlemlililiğin, her şeye yönelteceğin yöntemli ve özenli dikkat; olacağı boyun eğmişliğin, ortaklaşa doğanın sana payın olarak verebileceği her şeye istemli katlanma; yüce gönüllülüğün, bedeninin yumuşak ya da sert coşkularına, böbürlenmeye, ölüme ve tüm benzer şeylere, ussal yanın üstün gelmesi anlamını taşıdığını anımsa. Başkalarının seni bundan ötürü ödüllendirmelerini dilemeksizin, kendini bu adları korumaya verebildiğinde, yeni bir insan olup, yepyeni bir yaşama gireceksin. Çünkü, şimdiye değin olageldiğin gibi kalmak, benzer bir yaşamda lekelenmiş ve kirlenmiş olarak varlığını sürdürmekte direnmek; bayağı bir yaşama çok bağlı, yara ve çamurlu kana bulanmış olarak, yırtıcı tırnaklara ve ısırıklara katlanmak ereğiyle ertesi günü, daha er-

tesi günü beklemek, yarı parçalanmış yabanıl hayvan dövüşçülerine benzer bir varlığın işidir.

Bu birkaç niteliğe ulaşmaya çalış; onlarda tutunabildiğinde de Mutlular Adasına taşınmışçasına kaliver orada. Başarısızlığa uğradığını ve onları yitirmekte olduğunu sezdiğinde, kendi başına daha fazlasını ele geçirebileceğin bir köşeye çekil yılmadan; kararlı olarak böylece ayrıl yaşamdan, öfkesizce ama yalınca, özgürce, alçak gönüllükle. Hiç olmazsa, yaşamın süresince bir kez iyi bir iş yapmış olursun: böylesine ayrılmakla yaşamdan.

Bununla birlikte, bu nitelikleri anımsamanda, Tanrıları ve ne istediklerini göz önüne getirmenin — ki bu da övülmek değil, tüm ussal varlıkların kendilerine benzemeye çalışmalarıdır — çok büyük yardımı dokunacaktır sana. Kısacası, incir ağacının görevini incir ağacının, köpeğinkini köpeğin, arınınkini arının, insaninkini de insanın gerçekleştirmesini istemektedirler onlar.

IX. — Bir halk komedisi, bir savaş, ürküntü, uyuşukluk, kölelik; doğa üzerindeki irdelemelerinin sana kazandırdığı ve bir yana bıraktığın kutsal ilkeleri günden güne unutturacaktır sana.

Her şeyde, bizi engelleyenle başa çıkmamızı, aynı zamanda kuramı uygulamaya geçirmemizi ve her şeyin tanınması sonucu, gizemli ama gizlenmiş bulunmayan bir inan varlığı-

nı taşımamızı sağlayacak biçimde görmemiz ve davranmamız gerekir. Yalınlığa, ağırbaşlılığa ne zaman erişeceksin, gerçekte? Her şeyin özünden neliği, yeryüzündeki yeri, doğanın ona ayırdığı sürüş zamanı, hangi öğelerden oluştuğu, ona sahibolabilecek insanlarla onu verebilecek ya da çekip alabilecek kimseler konusunda, ne zaman bilgi edinmiş olacaksın?

X. — Bir örümcek gurur duyar, bir sineği tuzığa düşürmüş olmaktan ötürü; bir başkası, yaban domuzu yavrularını; bir başkası, ayları. Davranış ilkelerini derinliğine incelediğinde, tüm bu varlıklar eşkiya değil midirler?

XI. — Her şey nasıl birbirine dönüşmektedir? Bunu gözlemlemek için bir yöntem edin; ara vermeden, özenle çalış ve kendini bu yönde alıştı; çünkü, bunlarsız hiçbir şey böylesine var edemez ruh yüceliğini. Kişi, bedeninden sıyrılmıştır; az zaman sonra insanlardan uzaklaşırken her şeyi bırakması gerekeceğini düşünerek, eylemde bulunması gerektiğinde doğruluğa, başka durumlardaysa evrensel doğaya tümüyle güven beslemektedir. Kendisi hakkında ne söylenebileceği ya da düşünülebileceği, ya da kendisine karşı ne yapılabileceği aklına bile gelmez. İki şey yeterlidir onun için: şimdi gerçekleştirmesi gereken eylemi doğruluğa uygun bir biçimde gerçekleştirmek ve şimdi payına düşmekte olanı candan sevmek. Başka her türlü kaygıdan kurtulmuş ola-

rak, yasadan yararlanarak sonuna değin doğru yolda yürümekten ve hep doğru yolda yürüyen Tanrı'yı izlemekten başka hiçbir şey istemez o.

XII. — Yapılması gerekeni görebilme, ve onu ayırdedebiliyorsan, dinginlik içinde arkana bakmaksızın ereğine doğru yürüme; onu ayırdedemiyorsan, durup daha bilge öğütlere başvurma olanağına sahip olduğuna göre, görünüşe dayanan sanılar üretmene gerek var mıdır? Ama, kendisine yöneldiğin ereğin gerçekleşmesine başka güçlükler karşı koyuyorlarsa, sana doğru görünüme düşünmeyle bağlanarak, meydana çıkan yardım kaynaklarına göre ilerle. Bu ereğe ulaşmak en yüce iyiliktir; ona erişememek tek başarısızlık olduğu için. Ne denli de yatışıktır, kararlı ve ışık saçıcıdır her şeyde usu izleyen insan!

XIII. — Uyanır uyanmaz: «Gerçekleştirdiğin doğru ya da iyi eylemden ötürü, üçüncü kişilerce övülmeye önem verecek misin?» diye soruver kendine. Bunun önemi yoktur benim için. Başkalarını överek ve kınayarak, kendilerini önemli göstermeye çalışan bu kimselerin, yatakta nasıl davrandıklarını, masada nasıl olduklarını, ne yaptıklarını, neden kaçındıklarını, yaşamda ne aradıklarını, şeklen değil de kendilerinin en saygıdeğer bölümünden görmeliyiz. Oysa; iyi niyetin, utanmanın, içtenliğin, yasaların yardımıyla neler çaldıklarını, unuttun mu? Onlarla ne güzel vir varlık da kurulabilirdi.

XIV. — Her şeyi verip, her şeyi geri alan doğaya: «Dilediğini ver; dilediğini geri al.» diye seslenir bilgili ve alçak gönüllü insan. Ve bunu, meydan okumak için değil, sadece ona olan uysallığını ve alçak gönüllülüğünü belirtmek ereğiyle yapar.

XV. — Kısadır sana bırakılan zaman. Dağbaşmdaymışçasına yaşa. Çünkü, şurada ya da orada yaşamamanın hiç önemi yoktur, eğer yeryüzü bir kentmişçesine davranırsan her yerde. Doğayla gerçek uyuşum içinde yaşayan bir insan görsün ve gözlemlesin insanlar. Buna dayanamazlarsa, öldürsünler kendilerini! Bu, onlar gibi yaşamaya yeğdir.

XVI. — İyilik insanının nasıl olması gerektiği konusunda uzun lâf etmek değil, kendini örnek kılmaktır önemli olan.

XVII. — Zamanı ve özdeği tümlüğü içinde; her bedenin özel olarak ele alındığında, özdeğe karşı bir incir çekirdeği, zamana karşı bir burgu dönüşü değerinde bulunduğunu tasarımla, süreklile.

XVIII. — Duyularının algılama alanına giren nesnelerin herbiri üzerinde durarak, daha şimdiden erimekte, dönüşmekte olup, çürümeye ve dağılmaya yüz tutmuş gibi görüldüğünü düşün; ya da, her şeyin ölmek için doğmuş bulunduğunu göz önüne getir.

XIX. — Yemek yedikleri, uyudukları, çiftleştikleri, ayakyoluna gittikleri vakit nasıl

olduklarını gör. Önemil havalar takındıkları, kurumlu görünmeye çalıştıkları, öfkелendikleri ve sizi üstünlükleriyle bunalttıkları vakit gör onları, daha sonra. Az önce nice efendinin tut-saklarıydılar ve ne gibi bağımlılıklardan ötürü! Az sonra, yine aynı duruma düşmüş olacaklar!

XX. — Yararlıdır herkes için, evrensel doğanın herkeze getirdiği ve getiriliş anından başlar bu yararlılık.

XXI. — Toprak yağmuru sever ve hayat veren kutsal havayı da sever... Ve dünya da yapması gerekeni yapmayı sever. Öyle olunca: «Sevdiğini ben de severim» derim, dünyaya. Herhangi bir şeyden söz ederken: ansızın gelmeyi sever, demez miyiz?

XXII. — Ya burada yaşamını sürdürürsün ki buna zaten alışıksın; ya başka yere gidersin ki bunu istemiş bulunursun; ya da ölürsün ki bu durumda görevini tamamlamış sayılırsın. Bunların dışında hiçbir şey kalmamaktadır. Yürekli ol, öyleyse.

XXIII. — Oradaki kırın buraya benzer olduğuna inan ve burada var olan her şeyin başka yerdekilerle, kırlardakilerle, dağlardakilerle, deniz kıyılarındakilerle ya da herhangi bir yerdekilerle nasıl özdeş bulunduğunu gör. Platon'un şu sözüne geleceksin: «Dağbaşında, bir duvarla çevrili ve meleyen sürüsünü sağarak (39)».

XXIV. — Yönetici ilkem nedir benim için? Şu anda nasıl yararlanıyorum ondan? Ve onu hangi erekte kullanıyorum şimdi? Anlaktan yoksun değil midir? Topluluktan ayrılmış ve kopmuş değil midir? Çalkalanmalarını izleyecek biçimde bedene yapışık ve karışık değil midir, bilmem gerek.

XXV. — Efendisinden savuşan kimse kaçaktır. Oysa, efendimiz yasa olduğuna göre, yasadan uzaklaşan kimse de aynı biçimde kaçaktır. İster üzülen, ister öfkelenerek ya da korkarak kaçsın. Herkese, başına geleni ayıran yasa olan evrensel örgütleyici tarafından hazırlanan şeylerin — düzenine uygun olarak bir şeyin oluşmuş, oluşmakta ya da oluşacak— bulunmasını istemeyen kişi de aynı durumdadır. Sonuç olarak, korkan, üzülen ya da öfkelenen kişi, kaçaktır.

XXVI. — Bir döl yatağına tohum attıktan sonra, erkek çekilir. Sonra, başka bir nedenden araya girer, çalışmaya koyulur ve çocuğu tümler; kendinden geldiğine benzer o. Bu kez, çocuk boğaz yoluyla besin alır; ve sonra, başka bir nedenden araya girer ve duyumu, içtepiyi, sözün kısası yaşamı, gücü ve daha nice benzer yetiyi yaratır. Böylesine bir gizem içinde gerçekleşen bu olayları hayranlıkla seyre dal ve onların gücünün bilincine var; nesneleri düşüren ya da onları yükseğe kaldıran gücün bilincine varmamız örneğince, gözlerle değil, ama onu da kullanarak daha az kesin sayılmayan bir açıklıkla.

XXVII. — Şimdi oluşan olayların tümünün, eskiden de aynı biçimde oluşmuş bulunduğunu düşün sürekli. Ve yine düşün ki bundan sonra da böyle oluşacak. Kendi deneyinle ya da daha eski anlatılarla tanıdığın bu özdeş türdeki tüm dramları ve sahneleri, örneğin tüm Hadrien sarayını, tüm Antonin sarayını, tüm Philippe, İskender, Cresus sarayını. Tüm bu görünümüler özdeş olup, sadece oyuncularını değiştirdi.

XXVIII. — Meydana gelen herhangi bir şeyden ötürü üzülen ya da öfkelenen insanı, kurban edildiğinde tekme atan ve uluyan bir domuz yavrusu gibi tasarımıla. Küçük bir yatakta gizlice ve yalnızca mutsuzluklarımız üzerine ağlayıp sızlayan kimse hakkında aynı şeyi düşün. Olaylara katlanmak herkes için bir zorunluluk olduğu halde, onlara isteyerek katlanma gücünün yalnız ussal varlığa tanınmış bulunduğunu da düşün.

XXIX. — Gerçekleştirdiğin her eylemde seni bu özel durumda gerekeni yapmaktan alıkoymasından ötürü ölümün korkunç olup olmadığını düşün ve soruver kendine.

XXX. — Bir başkasının kusuru sonucu incindiğinde, hemen kendi gidişini düşün ve örneğin, parayı, eğlenceyi, böhürlenmeyi ve başka benzer şeyleri bir iyilik sayarak, benzer bir kusur işleyip işlemediğini gör. Kendini böyle davranmaya alıştırdığın vakit: «O, bunu yapmaya zorlanmıştır. Ne yapabilir ki?» düşün-

cesine vardığın anda, hıncını unutmuş olacaksın. Ya da başarabilirsen, onu bu zorunluluktan kurtar.

XXXI. — Satyron'a bakarken bir Sokratçıyı, Eutychès'i ya da Hymen'i tasarımla; Euphratea bakarken, Eutycheon'u ya da Silvanus'u tasarımla; Alciphron'a bakarken Tro-paeophoros'u; Xénophona bakarken Criton'u ya da Severus'u (40) tasarımla. Sonra, gözlerini kendi kişiliğine çevirerek, Cesar'lardan birini tasarımla; ve her birey hakkında benzer biçimde davran. Daha sonra, şu düşünce gelsin belleğine: «Onlar neredeler, kuzum?—Hiçbir yerde, ya da herhangi bir yerde.»

Böylelikle ve özellikle bir kez dönüşüme uğramış bulunanın zamanın sonsuzluğu süresince bir daha ortaya çıkamayacağını da aynı zamanda anımsarsan, insana değgin şeylerin, gerçekte değersizlikten ve hiçlikten başka şey olmadığını anlayacaksın. Bunca çabalaman niye? Kısa varlığını gereği gibi geçirmekle niye yetinmiyorsun? Hangi konudan ve hangi sorundan yoksun kılmaktasın kendini! Gerçekte tüm bunlar, yaşamda olup bitenlere dosdoğru olarak ve doğabilime uygun biçimde değer biçen bir us için, alıştırma konularından başka ne olabilir ki? Sağlam bir midenin her şeyi kendine mal etmesi, kızgın bir ateşin, içine atılan her şeyi aleve ve ışığa dönüştürmesi örneğince, bu düşünceleri kendine mal edinceye değin dayanmaya çalış.

XXXII. — Yalın ya da iyi olmadığını, haklı olarak söyleme olanağını hiç kimseye verme. Senin hakkında böylesine bir kanı taşıyanı yalancı çıkar. Bu, saltık olarak sana bağımlıdır. Gerçekte, seni iyi ve yalın olmaktan kim alıkoyabilir? Böyle bir insan olmayacaksan, yaşamamaya karar vermelisin. Çünkü, böyle bir insan değilsen, us senin daha uzun süre yaşamanı gerekli kılmaz.

XXXIII. — Bu konuda, en sağlıklı usa uygun düşecek ne yapılabilir ya da söylenebilir? Bunun çözümü ne olursa olsun, gerçekte yapılması ya da söylenmesi olanaklıdır. Bundan alıkonulmuş olduğunu ileri sürme.

Haz, tat düşkünü için neyse, seçme ve rasantısal her konuda, insansal yapına uygun düşen her şeyin yerine getirilmesinin de senin için aynı şey olması gerektiğini duymadıkça sızlanmaktan vazgeçmeyeceksin. Kendi doğana uygun bir biçimde gerçekleştirebileceğin her etkinliği bir zevk saymalısın. Ve bunu her fırsatta yapabilirsin. Kendine özgü devinimle her yönde ilerleyebilmek, ne silindire, ne suya ne ateşe ne de ustan yoksun bir doğanın ya da yaşamın yönettiği tüm öbür şeylere vergi değildir. Çok sayıda engel durdurur onları. Ama, anlak ve us, doğalarının ve istemlerinin gerektirdiğince aşabilirler kendilerine karşı koyan tüm engelleri. Usa, her engeli; ateşin yükselmesi, taşın düşmesi, silindirin inişlerde yuvarlanması örneğince, aşabilme olanağını sağla-

yan bu kolaylığı göz önünde tut; ve bundan öte bir şey arama. Gerçekte, tüm engeller ya sadece beden, bu ceset içindir ya da — belirli bir kanı ve usun kendisinin bir ödünü sonucu olmadıkça — kişiyi incitmeye ve ona zarar vermeye yeterli değildirler. Yoksa, onlarla karşılaşan kimse, bundan ötürü hemen daha kötüleşmiş bulunurdu. Değişik yaratılıştaki varlıkların tümünde, başlarına gelen kötülük ne olursa olsun; onu duyan, ondan ötürü daha kötü duruma girmiş olur. Kesin olarak söylemek gerekirse, burada tersine engellerden en iyi yararı çıkarmasını en iyi biçimde bildiği ölçüde güçlü ve övgüye değer olur insan.

Kısacası, doğuştan kentlinin, kente zarar vermeyen hiçbir şeyden ötürü zarara uğramayacağını ve kentin de yasaya zarar vermeyen hiçbir şeyden ötürü zarar göremeyeceğini anımsa. Oysa, tüm bu sözde yıkımlardan hiçbirisi yasaya zarar vermez. Sonuç olarak, yasaya zarar vermeyen, ne kent ne de kentli için zararlı olamaz.

XXX. — Gerçek ilkelerin tutkunu olan kimseyi üzüntüsüz ve kaygısız olmaya çağır-
mak için bir sözcük, hem en kısasından ve en yinelenmişinden bir sözcük yeterlidir. Örneğin:

«Yapraklar vardır, esimin toprağa dök-
tüğü...

Aynı biçimde, insan ırkları (41)».

Yapraklardır kendi çocukların da. Yaprak-
lardır, seni alkış sözleriyle, içtenlikle ululayan

ve seni kutlulayan ya da tersine, kargılayan, gizlice kınayan, seninle alay edenler. Yapraklardır, aynı biçimde, ölüm sonrası ününü koruyacak olanlar. Tüm bu yapraklar, gerçekte,

«İlkyaz mevsiminde doğarlar.»

Sonra esim koparıverir onları; orman, onların yerine yenilerini yetiştirir. Her şeye ortaklaşa olan, kısa ömürlülüktür. Ama sen, bengiymişin gibi her şeyden kaçıp, her şeyi aramaktasın. Az zaman sonra, gözlerini yummuş olacaksın; ve seni toprağa götürmüş bulunacak kişi için, bir başkası ağlayacak, kısa zaman içinde.

XXXV. — Bir göz, görülebilir her şeyi görebilecek durumda olup: «yeşil isterim», dememelidir. Çünkü bu, gözleri sayrı olan bir insanın işidir. Aynı biçimde, sağlıklı bir koklam, bir işitim; duyulabilir ya da koklanabilir her şeyi algılamaya hazır bulunmalıdır. Sağlıklı bir mide de, değirmen taşının kendisine ayrılan övütülecek şeylere tutumu örneğince davranmalıdır besin olan her şeye karşı. Sağlıklı bir anlak ta olabilecek her şeye hazırlıklı bulunmalıdır. Ama: «Çocuklarımın yaşamı tehlikeden uzak kalabilse!» ya da: «ne yaparsam yapayım, herkes tarafından övülebilsem!» diyen, yeşil isteyen bir göz, ya da çiğnemeyen dişler gibidir.

XXXVI. — Hiç kimse ölümünde, başına gelen acıyı sevinçle karşılayacak kimselerle çevrili bulunmamasını sağlayacak, yeterince

mutlu bir yazgıya sahip olmamıştır. Duyunç-
lu ve bilge miydi? Son anda: «Nihayet, bu
okul öğretmeninin yokluğunda soluk alabile-
ceğiz! Kuşkusuz, hiçbirimiz için fazlaca sıkı-
cı olmadı; ama bizi gizlice kınadığını hissediyordum.» diyecek biri çıkacaktır. İşte, duyunç-
lu kimse hakkında söylenecekler. Ama, bizler için, nice başka güdüler, bizden kurtulabilme isteğini vermektedir birçoklarına. Ölerken bunu düşünmelisin. «Süresince, kendileri için onca çabaladığım, onca dilek tasarladığım, onca kaygı beslediğim ortaklarımın kendileri, ondan olası herhangi bir yarar sağlayabilmek umuduyla, beni ortadan kaldırmayı istemekte öncü bulundukları bu yaşamı bırakmaktayım!» diye düşünebildiğin ölçüde kolayca bırakıp gidersin her şeyi. Öyle olunca, burada geçecek günler niçin uzatılmaya çalışılsın?

Bununla birlikte, onlar için daha az iyi dileklilik duygularıyla ayrılma yaşamdan. Ama, alışılan yapını sürdürerek dostça, iyi dilekli, cana yakın ol, hem de koparılıp alındığın duygusunu vermeksizin. Güzel bir ölümden, ruhun bedenden kolayca kurtulması örneğince çekilmelisin onlardan. Gerçekte, doğa seni onlarla birleştirmiş ve bir araya getirmiştir. —Ama bu gün onlardan ayırmaktadır seni. — Candan dostlar arasında nasıl birbirinden ayrılırsa, karşı koymaksızın, zorlamaksızın da, ayrılıp giderim. Çünkü, burada da doğaya uygun eylemlerden birisi söz konusudur.

XXXVII. — Bir başkasınca yapılan her eylemde, elinden geldiğince: «Bu kimse, bu eylemi hangi ereğe yöneltmektedir?» diye sorma alışkanlığını edin, kendi kendine. Ama, kendinden başla ve ilkin kendini incele.

XXXVIII. — Seni bir kukla gibi devindiren gücü içinde saklı. O gücün, duyguların açığa vurulmasını, yaşanmasını ve doğrusunu söylemek gerekirse, insan olunmasını gerçekleştiren güç olduğunu unutma. Onu hiçbir zaman, ne kendisini sarmalayana ne de çevresine yapışık bulunan örgenlere karışmış olarak tasarılma. Onlar âlete benzetilebilir. Yalnız şu ayırımla ki, varlığımızın bu bölümleri kendilerini devinime geçiren ve dinlenmeye bırakan neden olmadan, varlığımız için mekiğin dokuyucu, kamışın yazar, ve kamçının arabacı için olduğundan daha yararlı bulunamayacak biçimde doğal olarak bizimle birlikte dünyaya gelirler.

XI. BÖLÜM

I. — Ussal ruhun özgürlükleri: kendi kendini görür, kendi kendini çözümler, istemince biçim verir kendine. Bitkilerin yemişlerinin, hayvan ve benzerlerinin ürünün başkalarınca toplanmasına karşı, o yetiştirdiği yemişi kendisi devşirir. Yaşamı ne zaman son bulursa bulsun, o kendi ereğine ulaşır. Öğelerinden birinden budamlandığı vakit konusu tümüyle kusurlu kalan dansta, bir tiyatro oyununda ve başka benzer şeylerde durum aynı değildir. Ama ruh, her durumda ve yakalanabileceği her yerde: «Bana vergi olanın yemişini topluyorum.» diyebilecek biçimde yetkin ve yeterli kılar kendisine önerdiğini.

Bundan başkaca da, tüm dünyayı, onu çevreleyen boşluğu ve biçimini baştan başa ge-

çirir gözden. Zamanın sonsuzluğuna dalar, dünyanın devirli yenileşmesini kavrar, onu değerlendirir ve bizden sonra geleceklerin yeni bir şey görmeyeceklerinin, bizden öncekilerin bizim gördüklerimizden daha olağanüstü hiçbir şey görmemiş bulunduklarının, kırk yaşında bir insanın anlağı az da olsa, aynı olayların özdeşliğı içinde oluşmuş ve oluşacak her şeyi herhangi bir biçimde görmüş olduğunun bilincine varır.

Ussal ruhun bir başka özgülüğü de, yakınına karşı sevi, doğruluk, utanma ve ben'i her şeyden değerli tutma zorunluğudur ki bu yasanın da özgülüğüdür. Böyle olunca, doğru us ile doğruluk usu arasında hiçbir ayırım yoktur.

II. — Gönül çekici bir şarkı, oyun, pankras aşağısanacak görünecektir sana; bu türkü sesini, onu meydana getiren seslerin herbirine ayrıştırıp, herbiri için kendi kendine: «Bundan hoşlanıyor muyum?» diye sorduğunda. Bunu onaylamaktan utanç duyardın. Benzer bir yöntemle ayrıştır oyunun tümünü ve pankras için de aynı şeyi yap. Kısacası, erdem ve erdem ürünleri dışında kalan şeyleri, bölümlerine ayrıştırarak, gerçeklikleri içinde kavramayı ve bu çözümleme sayesinde onları önemsiz görmeye alış. Bu yöntemi tüm yaşamın süresince uygula.

III. — Ne denli yücedir o ruh ki, ister yok olmak, dağılmak, isterse ölümünden sonra yaşayakalmak için olsun, gerektiğinde her an

bedeninden çözülmeye hazırdır! Ama bu hazır bulunuş, hristiyanlarda olduğu gibi katkısız bir dikkafalılıktan değil, kendine özgü bir yargılamadan ileri gelmelidir. Davranışın iyice düşünülmüş, ağırbaşlı ve eğer sana inanılması-
nı diliyorsan ağlatısal gösteriştten yoksun olsun.

IV. — Topluluğa yararlı eylemde mi bulundum? Öyleyse, kendime hizmet ettim. Her zaman ve her elverişli durumda bu özdeyişi göz önünde bulundur ve ondan hiç yoksun kılma kendini.

V. — Uğraşın nedir? İyilik insanı olmak. Evrensel dünyanın doğasına ve insanın özel yapısına değgin kurguların yardımı dışında, nasıl başarıya ulaşılabilir bu konuda?

VI. — Başlangıçta ağlatılar, yaşamın aksaklıklarını anılamak, onların doğal olarak böyle oluşması ve sahnede size çekici görünen dramların daha büyük bir sahnede sizi bunaltmaması gerektiğini göstermek için oynandılar. Gerçekte, onlar dramların böyle gerçekleşmesi gerektiğini ve: «Ah! Citheron! (42)» diye bağrışanların kendilerinin de dram kurbanları bulunduklarını gösterirler.

Ve ağlatı yazarları, yararlı sağ sözler de açıklarlar; özellikle şu, örneğin:

«Eğer Tanrılarca unutulmuşsam, ben ve iki çocuğum, bunun bile bir nedeni vardır.»

Ve yine:

«Olayların akışından ötürü öfkelenmemek gerekir.»

Ve :

«Buğday taneleriyle yüklü bir başak gibi biçip kaldırmalı yaşamı.»

Ve daha nice benzerleri.

Eski güldürü çıktı ortaya ağlatıdan sonra. Özgür anlatımı öğretici oldu; ve açık yürekliliğiyle de, insanlara alçak gönüllülüğü anımsattı, başarıyla. Diogenes'in ondan aldığı açık yüreklilik de bu güdeğe yönelmektedir.

Ondan sonra, niçin orta güldürünün ve kısa zamanda alışkıların ustalıkli benzetmelerine dönüşen yeni güldürünün iyi karşılandığını anlamaya çalış. Bu güldürü ozanlarının yararlı şeyler de söylemiş bulundukları bilinmektedir. Ama bu deyiş ve dram sanatının tüm çabası, hangi ereğe yönelmekteydi?

VII. — Yaşamında, şimdi içinde bulunduğu denli felsefeye elverişli bir durum var olamayacağını, ne açıklıkla düşünebilmektesin!

VIII. — Bir küçük dal, ağacın tümünden de kesilmeksizin, bitişik bir küçük daldan kesilemez. Aynı biçimde, tek bir insandan ayrılmış insan, topluluğun tümüyle de ilgisini kesmiştir. Bununla birlikte, dalın bir başkası tarafından koparılmasına karşı, insanın kendisidir kendini, topluluktan koparan, kin ve iğrenme besleyerek yakınından ayıran. Ama, bu topluluğun düzenleyicisi Zeus tarafından, komşusuna yeniden bağlanma ve yeniden bütünü meydana getiren bölümlerden birine dönüşme ayrıcalığı tanınmıştır ona. Böyle ol-

makla birlikte, bu ayrılış birçok kez yinelen-
diğinde, ondan ayrılan için, birliğin oluşturul-
ması daha zahmetli, yeniden kurulması daha
güçtür. Kısacası, bahçıvanlar bu konuda ne
derlerse desinler, hep ağaçla birlikte büyümüş
ve onunla birlikte soluk almış dal ondan ay-
rıldıktan sonra, yeniden ona aşılannmış olan
dalla karşılaştırılmaz. Demek ki, aynı gövde
üzerinde büyümek gerekir, bize uygun olmasa
da.

IX. — Doğru usa uyarak yürüdüğüm yol-
da sana engel olanlar seni, sağlıklı davranmak-
tan nasıl vazgeçiremezlerse, aynı biçimde ken-
dilerine karşı iyi dilekli olmaktan da vazgeçi-
remesinler! Ama, şu iki şeye uymaya da özen
göster: Sadece sarsılmaz bir yargılama ile sar-
sılmaz bir davranış değil, seni engellemeye ya
da sana başka sıkıntılar vermeye girişenlere
karşı sarsılmaz bir hoşgörülük. Eylemden
vazgeçerek, korkuya boyun eğme örneğince,
güçsüzlük sayılırdı onlara karşı öfkelenmen.
Her ikisi de eşitçe kaçaktır; hem korkudan
titreyen hem de kendisini, doğanın bize akraba
ve dost ettiklerine yabancı kılan kişi.

X. — Hiçbir doğa ürünü, sanata göre da-
ha aşağı sayılamaz. Çünkü sanatlar, çeşitli
doğaların yansımalarından başka şey değil-
lerdir. Bu böyle olunca, tüm öbür doğaların en
yetkini olan ve onların hepsini kavrayan do-
ğa, sanat ustalığı yönünden aşılamaz. Oysa,
tüm sanatlar aşağı nitelikte olanı üstün olan

yararına yaratırlar. Ortaklaşa doğa da aynı şeyi yapar. Tüm öbür erdemlerin kendisinden varlık kazandıkları doğruluk da böylece çıkıverir ortaya. Önemsiz şeyler için kaygılanır, kendimizi kolayca yanılgıya, ataklığa, kararsızlığa kaptırırsak, doğruluk gereğince davranamayız, gerçekte.

XI. — Kovalanması ya da kaçınılması senin için şaşırtıcı olan nesneler kendiliklerinden senin peşine düşmeyip, sen kendin onların önüne çıkmaktaysan, onlar hakkında yatışık bir kanı edin; onlar devimsiz kalacak, sen de onları kovalar ya da onlardan kaçınır görünmeyeceksin.

XII. — Ruh yuvarlağı, dışarıya yayılmaksızın, kendi içine toplanmaksızın, dağılmaksızın, kasılmaksızın, kendisine gerçeği, her şeyde ve kendinde var olan gerçeği gösteren bir ışıkla aydınlandığı vakit, kendine benzer kalacaktır.

VIII. — Biri beni aşağısayacak mı? Bu onun bileceği iş. Bana düşen hiçbir zaman aşağısanmaya yaraşır bir şey yapmamak ya da söylememektir. — Biri benden hoşlanmayacak mı? Bu onun bileceği iş. Bana düşen, kendimi herkeze karşı iyi dilekli, yumuşak ve küstâhlığa kaçmaksızın, ılımlılığımda direnmeksizin, ama ünlü Phocion'un (43) yaptığı gibi, gerçeği de peçelemeksizin, yalınca, dinginlik taslar sayılmayacak biçimde onu yanılgıdan kurtarmaya hazır görünmektir. Yürekten gelmeli-

dir böyle duygular. Yürekten olmalıdır, hiçbir şeyden ötürü hoşnutsuzluk duymamaya ve yakınmamaya yönelmiş bir insan görünümünün Tanrılara sunuluşu. Sen ki, insanlık görevine, ortaklaşa çıkara yararlı olmak ereğiyle getirilmiş bulunuyorsun, şimdi doğana uygun olanı yapar ve evrensel doğanın şimdiki düzenlemesinde yerinde ve zamanında sayılana boyun eğersen, hangi kötülüğün zararı dokunabilir sana?

XIV. — Birbirlerini aşağılarken, hoş görmeye çalışmaktadırlar birbirlerine; birbirlerini aşmak isterken de birbirlerine bırakmaktadırlar yerlerini.

XV. — «Sana karşı açık yüreklilikle davranmayı yeğledim.» demekle, ne denli kabalık ve ahlâk bozukluğu açığa vurulmuş olur. — Ey insanoğlu, ne yapıyorsan? Onu doğrulamakla başlanmamalıdır işe. O kendiliğinden çıkıverecektir ortaya. O, alnında yazılı olmalıdır; sesin hemen anlatıvermelidir onu; gözlerin gösterivermelidir onu, tutkunlarının bakımından tüm duygularını anlayıveren sevgili gibi. Kısacası, doğru ve namuslu insan teke koku kimseye benzemelidir. Öyle ki, ona yaklaşan herkes daha ilk anda, istese de istemese de, onun nasıl olduğunu sezsın. Yalınlığa özen ti göstermek bir saldırma gibidir. Bir kurt dostluğundan daha tiksinc şey yoktur (44). Her şeyden önce bu kusurdan kaçın. İyilik insanı, iyi dilekli insan gözlerinde taşır bu nitelikleri.

XVI. — En güzel yaşamı sürdürme gücünü bulabilir kendinde ruhumuz; yeter ki önemsiz şeyleri önemsemez kalabilsin. Onların herbirine, ayrı ayrı ve Bütün'e oranla değer biçtiğinde; hiçbirinin kendisi hakkındaki kanımızı oluşturmadığını ve peşimize düşmediğini ama onların durağan kaldığını, onlar hakkında kanılara varıp, başka bir deyişle onları böylece içimize kazımama ve hattâ bilincimiz dışında kazınmış olanları hemen siliverme olanağına sahibolduğumuz halde, onları kendi içimize kendimiz kazıdığımızı anımsadığında; ruhumuz önemsemez kalabilecektir onlara. Böyle bir özenin kısa süreli olacağını ve sonunda yaşamdan ayrılacağını da bilmelisin. Bununla birlikte, olayların böyle oluşmasında üzülecek ne vardır? Eğer doğaya uygunsalar, yararlanmaya bak onlardan ve kolay görünsünler sana! Ama, doğaya karşıtsalar, kendi doğana uygun olanı ara, ün kazandırıcı olmasa ile bu amacı izle. Her insan, kendi iyiliğini aramaya yetkili kılınmıştır, gerçekte.

XVII. — Her şey nereden gelmiştir? Her şey hangi öğelerden oluşur? Neye dönüşür? Hiçbir kötülüğe uğramaksızın dönüştükten sonra durumu ne olacaktır?

XVIII. — Ve ilkin, bu insanlarla benim aramda nasıl bir ilişki vardır? Birbirimiz için yaratılmış olmamız ve başka bir açıdan koçun davarını, boğanın sürüsünü koruması örneğince, onlara önderlik etmek için doğmuş

bulunmam. Şu ilkedden yola çık: «Eğer atom kuramı gerçeğe uygun değilse, evreni yöneten doğadır». Bu böyle olunca, daha aşağı düzeydeki varlıklar üstün varlıklar yararına, onlar da birbirleri için yaratılmışlardır.

İkinci olarak, masada, yatakta ve başka yerde nasıl davranmaktadırlar? Ve, özellikle ilkelerinden doğmuş nasıl yükümlülükleri sağlam saymakta ve bunları da ne kurumla gerçekleştirmektedirler!

Üçüncü olarak, böyle davranmakta haklıysalar, bundan ötürü üzülmemen gerekir. Haklı değilse, istemeden ve bilgisizlik sonucu yanlışlığa düştükleri apaçıktır. Çünkü, her ruh ancak istemeyerek yoksun kılabilir kendini, gerçekten olduğunca her şeye karşı değerine göre davranmaktan. Haksız, iyilik bilmez, aç gözlü olarak adlandırılmaktan ve kısacası, yakınlarına zarar verebilir sanılmaktan ötürü öfkelenmelerinin nedeni budur.

Dördüncü olarak, sen de birçok yanlışlara düşmektesin ve sen de başkaları gibisin. Bazı yanlışlardan sakınıyorsan da, seni onlara yönelten anıklıktan yoksun değilsin; giderek, korkaklık, kendini gösterme merakı ve benzer başka bir kusur sonucu aynı yanlışlardan kaçınıyorsan bile.

Beşinci olarak, yanlışlar yapıyorlarsa bile, bu konuda kesin bilgiye sahip değilsin. Çünkü birçok eylemler bilerek yapılır. Ve kısacası, bilinçli olarak bir başkasının davranışı üzerin-

de düşüncesini açıklayabilmek için daha önceden birçok şeyleri bilmeye gerek vardır.

Altıncı olarak, ölçüsüzce öfkelendiğin ya da acılara salındığın vakit, yaşamın kısa süreli olduğunu ve az zaman sonra varlığımızı yitirmiş bulunacağımızı düşün.

Yedinci olarak, bizi heyecanlandıran onların davranışları değil — çünkü dayandıkları ilkeler, o kimseleri yöneten usta yer almaktadır — ama, onlar hakkında oluşturduğumuz kanılardır. Onların varlığını ortadan kaldır ve seni, onları yıkım saymaya götüren yargıyı içinden atmaya karar ver; öfkenin dağılıverdiğini göreceksin. Nasıl yapmalı? Böyle davranışların senin için utanç verici olmadığını düşünerek. Gerçekte, utanmanın izlediği davranış tek kötülük olmasaydı sen de birçok yanlışlar yapardın, zorunlu olarak; eşkiya olurdun, her kötülüğe yatkın olurdun belki de.

Sekizinci olarak, duyduğumuz öfkeler ve üzüntüler kendilerinden ötürü öfkelendiğimiz ve hoşnutsuzluk duyduğumuz şeylerden ne denli daha sıkıcıdırlar!

Dokuzuncu olarak, içten gelip, yapmacıktan ve iki yüzlülükten yoksun bulunduğunda, iyi dileklilik yenilmezdir. İnsanların en zorlusu ne yapabilir sana gerçekte, eğer ona karşı iyi dilekli olmakta direnir, gerekirse tatlılıkla onu yüreklendirir ve sana kötülük etmeye çalıştığı anda, dinginlikle onun görüşünü değiştirmeye girişirsen: «Hayır çocuğum. Başka

şey için yaratılmış bulunuyoruz. Bana kötülük etmiş olmayacaksın, kendine etmiş olacaksın çocuğum.» Ve ustalıkla, genel bir açıdan göster ona gerçeğin bu yolda olduğunu ve, ne arıların ne de sürüde yaşamak üzere yaratılmış hayvanlardan hiçbirinin kendisi gibi davranmadığını. Alaycılığa, sertliğe kaçmadan verilmelidir ona bu ders, ama sevecenlikle, hınçtan yoksun olarak, bir okul öğretmeni örneğince ya da bir tanığın hayranlığını uyandırmak amacıyla değil; çevrede başkaları olsa bile, sözünü yalnızca ona yönelt.

Esin perilerince sana gönderilmiş armağanlarmışçasına anımsa bu dokuz temel noktayı ve yaşadığın sürece, bir insan olmağa başla artık. Ama, onlara karşı öfke duymaktan olduğunca, onlara dalkavukluk etmekten de sakınılmalıdır; bu iki aşırılık ta toplumculuğa karşıt olup, zarar vermeye yönelirler. Öfke anlarında, öfkelenmenin yiğitlik sayılmayıp, dinginlikle nazikliğin daha yiğitçe olduklarıncaya daha da insana değgin erdemler bulunduklarını ve onlarla bezenmiş kimsenin, gücenen, darılan kimseden daha fazla sağlamlık, güç ve yiğitlik gösterdiğini göz önünde bulundur. Davranışı telâşsızlığa yaklaştığı ölçüde güçlülüğe de yaklaşmış olur. Üzüntü güçsüzlük belirtisiyse öfke de öyledir; her iki durumda da, yaralanmışlık ve teslim olunmuşluk söz konusudur.

Sonra, istersen şu onuncu armağanı kabul et Musagète'ten (45): kötülerin yanlışlar yap-

masını kabul etmemek çılgınlıktır. Çünkü bu, olanaksızı istemektir. Başkalarına karşı yanlışlar yapmalarına göz yumup, sana karşı hiç yanlış yapmamalarını istemekse, ussuzluk ve kıyıcılıktır.

XIX. — Sürekli kaçınılması gerekli dört bozulma biçimi vardır, yönetici ilkenin; ve onları yakalar yakalamaz yok edivermek gerekir, herbiri konusunda: «Bu düşünce gerekli değildir; beriki, toplumculuğun gevşemesine yol açar; açığa vuracağın öbür düşünceyse senden gelmemektedir» diye düşünerek. Oysa, senden gelmeyen bir düşünceyi açığa vurmamak, yapılabilecek en saçma şeylerden biridir. Ve işte, meydana gelmesinden ötürü kendini kusurlu göreceğin dördüncü yanılgı: davranışının, kendinin en tanrısal bölümünün, ölümlü ve en az değerli bölümüne, bedenine ve onun bayağı hazlarına boyun eğmesinden, ona köleliğinden doğmuş bulunmasıdır.

XX. — Bileşiminde yer alan havaya değgin bölümlerle tüm ateş parçaları doğaları gereği yükselmeye eğilimliyseler de, Bütün'ün düzenlemesine uyar ve bu karışım içinde yer yüzünde alıkonulurlar. Aynı biçimde, sendeki tüm toprağa ve suya değgin bölümler de aşağı eğilimli olmakla birlikte, kendilerine doğal olmayan bir durumda ayakta tutmaktadırlar kendilerini. Böylece, herhangi bir yere yerleştirildiklerinde, kendilerine dağılma belirtisi yeniden verilinceye değin orada güçle tutunduk-

larına göre öğelerin kendileri Bütün'e boyun eğmektedirler. Sadece, varlığımızın anlaksal bölümünün boyun eğmez oluşu ve kendine ayrılmış yerden ötürü hoşnutsuzluk duyması yabansı değil midir? Bununla birlikte, zorlu hiçbir şey kabul ettirilmek istenmemiştir ona; yalnızca doğaya uygun olan. Ona katlanmak istemeyip, tam karşıtını yapmaya yönelmektedir. Çünkü, onu haksızlığa, ölçsüzlüğe, öfkeye, acıya, korkuya götüren devinim doğaya karşı bir başkaldırıdan başka şey değildir. Aynı biçimde, yönetici ilken bir olay karşısında hoşnutsuzluk duyduğu her kez görevine de yüz çevirmektedir. Gerçekte, ruh, doğruluk için olduğunca dindarlık ve Tanrılara saygı için de vardır. Bu iki erdem toplumculluğun koşulu olup, türenin uygulanmasından daha saygı değerdirler.

XXI. — Yaşamı, tek ve her zaman aynı olan bir ereğe bağlı bulunmayan kişi, tüm yaşamı süresince tek ve aynı kalamaz. «Bu erek ne olmalıdır?» sorusunu eklemeszen, burada dile getirdiğim, tek başına yeterli değildir. Nasıl ki, aşağı halkın herhangi bir biçimde iyilikler saydığı tüm şeyler üzerinde insanların kanısı aynı olmamakla birlikte, aralarından bazıları konusunda uyuşmaya varıyorlarsa, aynı biçimde, kendine önerilmesi gereken de ortaklaşa ve kamusal iyiliği içeren bu erektir işte. Kendine özgü tüm öncelikleri bu ereğe yönelten insan, tüm eylemlerini benzer kılıp, bu olgu nedeniyle hep aynı kalacaktır.

XXII. — Dağ sıçanı ile ev sıçanı: birincisinin ürküsü ve çılgınca kaçıışı (46).

XXIII. — Halkın kanılarını: «Lamias» lar, çocuklar için korkuluklar (47) diye betimlerdi Socrates.

XXIV. — Ispartalılar, törenlerinde yabancılar için gölgelik oturma yerleri hazırlar; kendileriye, herhangi bir yere oturmakla yetinirlerdi.

XXV. — Çağrısını kabul etmeyişi hoş görmesi için, Perdiccas'a: «Ölümlerin en yeğiniyle ölmek için (48)» diyordu Socrates. Başka bir deyişle: «Ödeyemeyeceğim bir iyiliğe erişmemek için.»

XXVI. — Efeslilerin yazılı belgitlerinde şu özdeyiş yer alırdı: «Erdemi uygulayan eskilerden birinin örneği anımsanmalı süreklince (49)».

XXVII. — Pythagoras öğretisini tutanlar; görevlerinin gerçekleştirilmesini hep aynı yasalar uyarınca ve aynı biçimde sürdüren varlıkları, düzenlerini, aralıklarını, çıplaklıklarını — hiçbir örtü gizlemez yıldızları, çünkü — anımsamamız için şafak vaktinden başlayarak gözlerimizi gökyüzüne çevirmemizi öğütlemekteydiler.

XXVIII. — Bir hayvan postuna bürünen Socrates'i düşün; Xantippe tarafından giysisi alınıp götürüldüğü bir günde. Ve onun sesleni-

şini anımsa, kendisini böylece giyinik gördükleri vakit kızarak, geri çekilen dostlarına.

XXIX. — Yazı ve okuma sanatında, kendin bilgi sahibi olmadan önce başkalarını eğitemezsin. Yaşam sanatı için de yeğleyin böyledir bu.

XXX. — «Tutsak doğdun, konuşmak sana vergi değil.»

XXXI. — «Dost yüreğim buna güldü (50).»

XXXII. — «Kötü sözleriyle çürüteceklerdir erdem (51).»

XXXIII. — «Kış vakti, ağaçta incir aramak bir çılgının işidir; olanağı yitirildikten sonra çocuk sahibi olmak istemekse başka bir çılgınlıktır (52).»

XXXIV. — «Çocuğunu kucaklarken, derdi Epicuros: Belki de yarın öleceksin diye düşünmelisin kendi kendine —Bu şom ağızlılıktır— Şom ağızlılık değildir bu, diye eklerdi, sadece doğal bir olgunun ammsanışı. Başka türlü, başakların biçilip kaldırılacağından söz etmek te şom ağızlılık sayılırdı.»

XXXV. — «Yeşil üzüm, olgun üzüm, kuru üzüm; her şey değişim içinde, ama yokluğa erişmeyi değil, henüz var olmayana dönüşmeyi amaçlayan bir değişim içinde.»

XXXVI. — «İstem özgürlüğü, hırsızın erişim alanı dışında kalan bir hazinedir.» Epicetetus'un dediği gibi.

XXXVII. — «Onayını verme sanatını bulmak gerekir, der, ve kitabının önceliklere değgin bölümünde, dikkatli olmaya özen gösterilmelidir, iyi bir seçi sonucu, topluluğa yararlı, şeylerin değerliliğine bağlı bulunmaları için, diye ekler. İsteklere gelince de, saltık olarak onlardan el çekilmeli ve bize bağımlı bulunmayan şeylerden herhangi birine karşı iğrenme beslemekten kaçınılmalıdır.»

XXXVIII. — «Anlaşamadığımız konu önemli değildir; önemli olan o konuyu sağlıklı tartışıp tartışamadığımızdır.»

XXXIX. — «Hangisini yeğlersiniz? Ussal varlıkların ruhunu mu, ustan yoksun varlıklarınkini mi taşımayı? —Ussal varlıklarmkini— Hangi ussal varlıklarınkini? Sağlıklı kimsele-rinkini mi, ahlâksızlarmkini mi? —Sağlıklı kimselerinkini.— Niçin onun peşine düşmü-yorsunuz, öyleyse? — Çünkü ona sahibiz. — Öyleyse, niçin dövüşmekte ve çekişmekte di-reniyorsunuz?» diye sorardı, Socrates.

XII. BÖLÜM

I. — Dolambaçlı yollardan erişmek istediğin tüm bu iyiliklere şimdiden sahibolabilirsin, eğer onları kendine yadsımazsan. Tüm geçmişini bir yana bırakır, geleceği Tanrıya emanet eder ve kendini sadece şimdiki zamanla sınırlandırıp, onu dindarlığa ve doğruluğa yöneltirsen, demek istiyorum. Dindarlığa: sana düşen yazgı payını sevmek için; çünkü, doğa, seni ona adadığı gibi onu da sana adanmış bulunmaktadır. Doğruluğa: özgürce ve belirlince gerçeği söylemek, yasaya ve şeylerin değerine uygun davranmak için. Ne başkalarının kötü niyeti, kanısı ve sözü, ne de kendi çevrende katılmış bu et parçasının duyumlarınca engellenmeye bırakma kendini; umar bulmak, acı çekene düşer. Demek ki her hangi bir zamanda yola çıkma anı gelip çattığında, yönetici ilkenden ve kendinde var olan tanrısal-

lıktan başkasına saygı göstermemek ereğiyle, tüm geri kalandan vazgeçer; bir gün yaşamdan ayrılmaktan değil de doğaya uygun yaşamaya hiç başlamamaktan kaygılanırsan, seni var eden dünyaya yaraşır bir insan olacak, yurduna yabancı kalmaktan, her gün olagelen şeyleri beklenmedik şeylermişçesine şaşkıyla karşılamaktan ve şuna ya da buna bağımlı olmaktan kurtulmuş bulunacaksın.

II. — Tanrı, yönetici ilkeleri; özdeksel görünüşleri, kabukları, karışıklıkları altında, çıplaklıklarıyla görür. Çünkü, salt anlağıyla bu ilkelerde var olan şeylerden sadece, kaynağını kendisinden alanlara ve ondan gelenlere değinir. Sen de kendini, bunu yapmaya alıştırdığında, çok büyük bir kaygıdan kurtulmuş olacaksın. Gerçekte, kendini sarmalayan et parçasını görmeyen kişi; giysi, konut, ün ya da bu tür katkılarla ve gösteriş tasasıyla geçirir mi vaktini?

III. — Üç şey oluşturur seni: beden, soluk, anlak. Özen göstermen gerektiği sürece, bunlardan ikisi sana ait olur. Yalnız üçüncüsü, salt olarak kendi malındır. Başkalarının tüm yaptıklarını ya da söylediklerini, tüm kendi yaptıklarını ya da söylediklerini, tüm ilerde olagelmesinden tasalandıklarını, tüm istemine bağımlı olmaksızın, seni sarmalayan bedene ya da seninle var olan soluğa ait olup, ayrıca da kendine bağlananları, ve dış kasırganın dolanışıyla tüm sürüklediklerini; yazgıya bağımlı-

lı her şeyden kurtulmuş, arı, yetkin anlaksal gücünün doğruluğu uygulayarak, olagelene boyun eğerek ve gerçeği söyleyerek kendisiyle yetinip yaşamını sürdürebileceği biçimde kendinden, eşdeyişle düşüncenden uzak tutarsan; tutkudan ileri gelen her şeyi, şimdiki zamandan önce ya da sonra var olan her şeyi bu içsel ilkeden uzak tutarsan, derim; Empedocles'in dediğince:

«Değişmez yuvarlaklığından mutlu, yetkin bir yuvarlak (53).» yaparsın kendini; sadece yaşadığını, eşdeyişle şimdiki zamanı yaşamaya alıştırırsan kendini; ölüme değin kalan tüm zamanını dinginlik, iyi dileklilik ve ekeliğine karşı hoşnutluk içinde sürdürebilirsin.

IV. — Birçok kez şaşkıya düşmüşümdür: her insanın, herkeze yeğleyin kendisini sevmesine karşın, kendi hakkındaki kanısına başkalarinkinden daha az değer vermesinden ötürü. Bir Tanrı yanına gelseydi ya da bilge bir eğitmence, hemen yüksek sesle açıklamaksızın hiçbir şey düşünmeme ve tasarlamama buyruğu verilseydi kendine, bir gün bile katlanamazdı buna. Böylece, yakınlarımızın kendimiz hakkındaki kanısı, kendi öz kanımızdan daha çok kaygılandırmaktadır bizi.

V. — Nasıl oluyor da, her şeyi bilgelik ve insanlar için iyilikle düzenlemiş bulunan Tanrılar bu tek özensizliğe; saltık olarak iyi bazı insanların Tanrısallıkla onca bağta varduktan, kutlu davranışları ve dindarca uygulama-

lariyle kendilerini onca uzun süre Tanrısallığın alışkını kıldıktan sonra, bir kez ölünce bir daha geri gelemeyip tümüyle sönmeleri özensizliğine düşebiliyorlar? Gerçek böyleyse de, her şeyin başka türlü olup bitmesi gerekseydi, Tanrılar ona da umar bulmuş olurlardı. Doğru olan olanaklı da kılınmış, doğaya uygun olansa, doğaca sonuçlandırılmış bulunurdu. Böyle olmamasına gelince, eğer böyle değilse, başka türlü olmaması gerektiğine iyice inan. Çünkü, kendi deneyinle de görmektesin, bu sorunu ortaya koymakla Tanrı'ya karşı savunuda bulunduğunu. Oysa, Tanrılarla böylesine tartışabilir miydik, eğer onlar çok iyi ve çok doğru olmasalardı? Bu böyle olunca, her türlü doğruluğa, her türlü usa karşı, dünyanın düzenlenmesine giren şeylerden biriyle tasalanmama umursamazlığını göstermiş olamazlar.

VI. — Seni yılgınlığa düşüren her şeye alış. Alışkanlık yoksunluğundan ötürü tüm kalan işler için beceriksiz sayılan sol el, dizginleri sağ elden daha güçlü güder; çünkü buna alışmıştır.

VII. — Ölüm seni ansızın yakaladığında, nasıl bir beden ve ruh anıklığında bulunmalısın? Yaşamın kısalığını, önünde ve arkanda uzanıveren zaman uçurumunu, her türlü özdeğin dayanıksızlığını düşün.

VIII. — Biçimsel nedenleri, kabuklarından sıyrılmış olarak değerlendir; eylemlerinin güdülerini; üzüntünün, hoşlantının, ölümün, ünün

boşluğunu; kendi sıkıntılarını kendisi yaratan kimsenin nasıl insan olduğunu; hiç kimsenin nasıl başkasınca engellenemeyeceğini: her şeyin kanı olduğunu.

IX. — İlkelerin uygulanmasında gladyatör değil yumruk dövüşçüsüne benzemelidir kişi. Gerçekte, öbürü kullandığı kılıcı düşürürse öldürülür. Beriki hep elinden yararlanıp, yumruğunu sıkmaktan başka hiçbir şeye gerekseme duymaz.

X. — Kendiliklerinde ne oldukları görülmelidir şeylerin; özdeklerinde, nedenlerinde, erekliliklerinde ayırdedilmelidirler.

XI. — Ne şaşılacak güce sahiptir insan; sadece, Tanrının onaylayacağını gerçekleştirmek ve Tanrının kendisine ayırdığı her şeyi kabul etmek konusunda.

XII. — Doğadan ileri gelen için: isteyerek ya da istemeyerek hiç yanılgıya düşmeyeceklerinden ötürü, Tanrılara çatmamak gerekir; ne de insanlara, onlar da istemeyerek yanıldıkları için. Demek ki, gerçekte hiç kimseye çatmamak gerekir.

XIII. — Yaşamda meydana gelen herhangi bir şeyden ötürü şaşkıya düşen insan, ne denli gülünç ve yabansıdır!

XIV. — Ya yazgısal bir zorunluluk ve değişmez bir düzen, ya kayralı bir Tanrı, ya da raslantısal, yöneticisiz bir kaos. Eğer değişmez bir zorunluluksa, direnmen niye? Eğer yarlığa-

maya elverişli bir Tanrıysa, onun yardımına lââyık kıl kendini. Yöneticisiz bir kaos ise böylesine bir karışıklığın içinde seni yöneltebilecek yeterlikte bir anlayış kendinde taşımakla yetin. Karışıklık seni kapıp sürüklediğinde, etini, soluğunu, tüm kalanını kapıp sürüklesin! Anlayışını, onu kapıp sürükleyemeyecektir.

XV. — Bir lâmbanın ışığı, o sönünceye değin ışıldar ve parıltısını yitirmezken; doğruluk, türe ve bilgelik senden önce sönebilirler mi?

XVI. — Kusur işlediğini düşünmene sebebiyet veren kimse hakkında: «Bunun bir kusur olduğunu bilebilir miyim?» diye soruver kendine. Ve eğer, gerçekten kusur işlemişse: «O kendi kendisini mahkûm etti.» diye ekleyiver. Bu, kendi yüzünün kendisince parçalanması gibidir.

Kötü kişinin kusur işlemesini kabul etmeyen insan, incir ağacı gövdesinin yemişlerine özsu sağlanmasını, yeni doğmuş çocukların viyaklamasını, atın kişnemesini ve bu düzendeki tüm öbür zorunlulukları kabul etmeyecek kimseye benzer. Böylesine bir düşünüş eğilimi içinde, neye katlanım gösterilebilir, gerçekte? Çileden çıkmışsan, bu tinsel durumdan sağaltmaya bak, kendini.

XVII. — Yerinde ve uygun değilse, yapma onu; doğru değilse, söyleme. Karar kendinden gelsin.

XVIII. — Her zaman, her şey için, sende düşünüyü yaratan şeyin kendiliğinde neliğini görmeli; nedeninde, özdeğinde, ereklığında, sonunda var oluşunu yitirme zorunluğunda bulunduğu süresinde çözümleyerek açıklamalısın.

XIX. — Kendinde, tutkuları doğuran ve seni bir kukla gibi devindiren şeyden daha güçlü ve daha tanrısal bir şey taşıdığının bilincine var artık. Düşünmemin güdüsü nedir, şu anda? Korku, kuşku, aşırı istek ya da benzer başka bir tutku değil midir?

XX. — Birinci olarak, hiçbir şeyi raslantı sonucu ya da bir amaca bağlamaksızın gerçekleştirme — İkinci olarak, eylemlerini ortaklaşa iyiliğe yararlı bir erekten başka hiçbir şeye yöneltme.

XXI. — Uzun süre geçmeden, hiçbir yerde var olmayacağını, ne şimdi gördüğün şeyler ne de yaşamlarını sürdüren varlıklar arasında yer almayacağını düşün. Gerçekte her şey başka varlıkların yaşama katılmaları ereğiyle dönüşmek, değişmek, bozulmak üzere doğmuştur.

XXII. — Her şeyin kanı olduğunu ve kanının kendisinin de sana bağımlı bulunduğunu düşün. Kanını siliver; kıyı sıra giderek bir burnu dolaşan gemi örneğince, yatışık denize, yetkin dinginliğe, dalgasız körfeze erişeceksin.

XXIII. — Vaktinde kesilen herhangi bir

özel erke, son bulma olgusu nedeniyle hiçbir kötülüğe uğramaz; bu etkinliğin yararlanıcısı da, onun son bulma olgusundan ötürü hiçbir zarara uğramaz. Aynı biçimde, yaşamı oluşturan tüm bu olayların toplamı durursa, durmuş olması olgusundan ötürü hiçbir zarar duymaz. Bu bağlantıya, vaktinde son veren kimse de bundan hiçbir zarar görmez. Bu vakti, bu sınırı saptayan, doğadır; bazen, bir kimsenin kendi doğasıdır bu, yaşlılıktan öldüğünde; ama, genellikle evrensel doğadır, çeşitli bölümlerinin dönüşümü yoluyla, evrensel dünyayı her zaman genç ve tüm güçlülüğü içinde tutan. Oysa, Bütün'e elverişli olan, her zaman güzel ve her zaman mevsimli sayılır. Yaşamın son buluşu birey için bir kötülük değildir, öyleyse; istemi dışında kaldığı ve topluluğa zarar vermediği için, hiçbir yüz karasına uğratmaz onu. Tersine, bir iyiliktir bu; sırasında, Bütün'e elverişli ve genel devinime uygun bulunduğuna göre. Böylece, Tanrının soluğuyla yöneltmiştir, Tanrıyla aynı şeylere, ve iyi düşünölmüş karar sonucu aynı ereklere yönelen kişi.

XXIV. — Şu üç düşünüyü hep hazır bulundurulmalıdır, bellekte.

Eylemlerin, raslantı sonucu ya da doğruluğun kendisince gerçekleştirileceğinden başka biçimde yerine getirilmiş olmasınlar. Dış olaylara gelince, gerek raslantıya gerekse Tanrıya bağımlı bulunduklarını, onlardan ötürü ne ras-

lantıyı kınamak ne de Tanrıyı suçlamak gerekmediğini düşün.

İkinci olarak, Her insanın döllemeden canlılığa, o andan da ruhun teslim edilmesine değin hangi evrelerden geçtiğini düşün. Hangi öğelerden oluşur? Hangi öğelere dağılacaktır?

Üçüncü olarak, Ansızın göklere yükselip, oradan insansal şeyleri ve değişkenliklerini seyrettiğini varsay. Aynı zamanda, gökyüzü ve esîrimsi bölgeler sâkinlerinin varlıklarını sürdürdükleri uçsuz bucaksız enginliği de gördüğünde, nasıl da küçümseyeceksin onları! Ve yükseldiğin her kez, hep aynı şeyleri, biçim birliklerini, kısa süreliliklerini görürdün. Kurum konusu olabilir mi tüm bunlar?

XXV. — Kanıyı dışarı atıver; kurtulmuş olacaksın. Onu kovmaktan kim alıkoyuyor seni, kuzum?

XXVI. — Bir şeyden ötürü sabırsızlandığın vakit, her şeyin evrensel doğaya uygun oluştuğunu; işlenen kusurun sana dokunmadığını, olan her şeyin hep böyle olageldiğini, yine olacağını, şu anda bile her yerde oluştuğunu, unutmaktasın. İnsanı, tüm insanlığa bağlayan hısımlığı, kan ya da tohum değil de aynı Anlağa ortaklaşa katılmışlıktan ileri gelen hısımlığı unutmaktasın. Herkezin anlayışının Tanrı oluşunu ve Tanrıdan gelişini; hiçbir şeyin, hiçbir kimsenin özel malı olmayıp, çocuğumuzun, bedenimizin, ruhumuzun bize Tanrıdan geldiğini; her şeyin kanı olduğunu; herkezin

şimdiki zamanı yaşayıp, ancak içinde bulunduğ u anı yitirdiğini de unutmaktasın.

XXVII. — Şu ya da bu güdü nedeniyle kendilerini aşırı öfkelere kaptıranları; ünlerin, yıkımların, yağlıkların ya da en çeşitli talihlerin doruğuna erişmiş bulunanları anımsa süreklice; ve soruver kendine: «Tüm bunlardan ne kalmıştır, bu güne değ in? Duman, kül, efsane, hattâ efsane bile değ il.» Aynı zamanda, bu tür tüm olguları, Fabius Catullinus'u seferde, Lucius Lupus'u bahçelerinde, Stertinius'u Baies'te, Iibere'i Caprée de, Velius Rufus'u ve kısacası, kendileri hakkında üstün bir kanı tasarlایarak her hangi bir şeyde kendilerini gösterenleri göz önüne getir. Ne denli bağıy ıydı tüm çabalarının konusu ve ne denli bilgeliğ e yaraş ır olurdu kendine sunulanda doğru, ılımlı ve yalınlıkla Tanrılara boyun eğmiş görünmek. Alçak gönüllülük kisvesi altında büyükle neni, gerçekte, kurumların en çekilmezidir.

XXVIII. — «Tanrıları nerede gördün? Ya da, onlara saygı gösterdiğ ine göre var oluşlarını neye dayanarak tasarlıyorsun?» diye soranlara: Her şeyden önce, göze görünürdürler. Sonra ,ruhumu hiç görmediğ im halde saygı gösteriyorum ona. Tanrılar için de böyledir. Her fırsatta gerçekliğini gördüğ üm güçlülüklerinin belirtilerinden var olduklarını tasarlay ıp, saygı gösteriyorum onlara.

XXIX. — Yaşamın esenliğı: her şeyin

kendiliğinde ne olduğunu, özdeğinin biçimsel nedeninin neliğini gerçekliğinde görmeye; doğruluğu yürekten uygulamaya, ve gerçeği söylemeye dayanır. Aralarında en küçük bir fasılla bırakmaksızın, iyi bir eylemi bir başkasına bağlamak ereğiyle yaşamdan yarar sağlamak ta olmazsa, ne kalır ki?

XXX. — Duvarlar, dağlar ve binlerce başka engel tarafından bölünse de, tektir güneş ışığı. Kaç binlerce özel bedene bölünse de, tektik evrensel özdek. Binlerce doğaya ve özel sınırlamaya bölünse de, tektir dirimsel soluk. Bölünür gibi görünse de, tektir ussal ruh. Bu çeşitli bölümlerden, dirimsel soluklar ve alttaki olaylar örneğince bazıları ilgisiz olup, kendi aralarında kısımlık bağından yoksundurlar. Bununla birlikte, bu bölümler kendilerini birleştiren güçle ve yerçekimiyle varlıklarını korumaktadırlar. Anlak, tersine, özel ırasiyle, kendisine hısımlık kılınmış olana yönelir, onunla birleşir ve bu topaklanma isteğine değgin yamanlığı yenilmezdir.

XXXI. — Ne aramaktasm? Yaşamını sürdürmek mi? Duymak, duyumlamak, istemek, gelişmek, gelişmesini durdurmak, söz söylemek, düşünmek için mi? Tüm bunlarda istenmeye degebilecek ne buluyorsun? Eğer, bu etkinliklerin herbiri sana küçümsenecek görünüyorsa, usa ve Tanrıya uymaya boyun eğmelisin artık. Bu etkinliklere saygı gösterip, ölümün bizi onlardan yoksun kılacağı düşüncesiyle üzülmeğe, çelişmeye düşmektir.

XXXII. — Sınırsız zamanın, derinliği ölçülemez sürenin ne küçük bir bölümü üleştirilmiştir herkeze! Gerçekte, bir an içinde sonsuzlukta yitecektir. Evrensel özdeğin ne küçük bir bölümü! Ne küçük bir evrensel toprak yığını üzerinde sürünmektesin! Bunları düşünerek, kendi doğanın istediği gibi davranmaktan ve ortaklaşa doğanın sana getirdiğine katlanmaktan daha yüce hiçbir şey olmadığına tasarrımla.

XXXIII. — Yönetici ilken hangi ereğe adamaktadır kendisini? Önemli olan budur işte. İstemine bağlı olsa da, olmasa da kalanı ceset ve dumandan başka şey değildir.

XXXIV. — Ölümü önemsememeyi en çok isteklendiren neden de, hoşlantının bir iyilik ve acının bir kötülük olduğu yargısına varanların bile, onu önemsememiş bulunmalarıdır.

XXXV. — Vaktinde oluşandan daha üstün iyi olmadığını düşünen kimse için, doğru usa uygun az ya da çok sayıda eylem gerçekleştirmiş bulunmanın kendisi için eş değeri olan kimse için, dünyayı kısa ya da uzun süre seyretmiş olmaya önem vermeyen kimse için, ölümün korkutucu yanı yoktur.

XXXVI. — Ey İnsanoğlu! Kentlisiydin bu yüce kentin. Beş yıl için olmuş, üç yıl için olmuş ne önemi var senin için! Yasalara uygun olan herkes için denkserdir. Bir zorba ya da çok haksız bir yargıç tarafından değil de, seni oraya getiren doğaca kentten uşaklaştırıl-

manda, bunca ürkünç ne var? Yönetmenin, tuttuğu oyuncuyu sahneden çıkarması gibidir bu. —Ama beş perdenin tümünü oynamadım; sadece üçünü.— Onları iyi oynadın; yaşamda üç perde, tümüyle gerçekleştirir bir dramı. Gerçekte, sonucu saptayan kimse, az önce bileşiminin, bu gün de dağılımının nedeni olan kimsenin kendisidir. Sen, her iki durumda da sorumsuzsun. Gönül hoşluğuyla gidiver, öyleyse; sana yol veren, gönül hoşluğuyla yapmaktadır bunu.

NOTLAR

1 — Diotogène bir ressam ve bilgin düşünürdü.

2 — Bacchius ve Tandasis hakkında hiç bir şey bilmemekteyiz. Marcianus, belki de Marcus Aurelius'un Hukuk öğretmeni Volusius Maecianus'tur.

3 — Junius Rusticus, stoacı düşünür ve Marcus Aurelius'un içli dışlı danışmanı.

4 — Chalcedoine'lı ya da Chalsis'li Apollonius, stoacı düşünür.

5 — Cheronée'li Sextus, stoacı, Plutarque'in yeğeni.

6 — Séleucie'li Alexandre, dilbilgici olup, Homeros'un deyişlerinin eleştirmeli bir açıklamasını yapmış ve Marcus Aurelius'a yunanca öğretmişti.

7 — Cornelius Fronton; Marcus Aurelius'un eğitimlerinden en tanınmış ve en sevileni.

8 — Çok tanınmış stoacılar.

9 — Marcus Aurelius'un, Faustine'den üç oğlu oldu: genç yaşta yaşamdan ayrılan Verus ile Antonin, ve kendi yerine geçen Commode. Üç ya da dört kızı da olmuştu: Lucilla, Fadilla, Cornificia.

10 — Théophraste :«İralar»ın yazarı, Aristot'nun öğretilisi ve ardılı olmuştur.

11 — Marcus Aurelius'un, Quades'ler ve Marco-man'lara karşı giriştiği seferler sırasında uzun süre kaldığı Pannonie kenti .

12 — Demokritos'un bir düşünüsü. Cf. DEMOCRİTE, Diels, 115

13 — Bilinmeyen bir ozandan. Belki de Aristophanes?

15 — Üç insan ömrü yaşayan Gerenien, Nestor'dur. Cf. HOMERE, İliade, I, 262.

16 — Cf. HOMERE, Odyssée, IV, 690, ya da XI, 15

17 — Cf. HESİODOS, Uğraşlar ve günler, dize 197. Mazon.

18 — Metin, kuşkusuz bozulmuş olacak ki, burada bize anlaşılmaz kalan bir anıştırma içermektedir.

19 — Cf. HOMERE, İliade, VII, 99.

20 — Philistion; bir Locres hekimi ya da Socrates'in çağdaşı bir güldürü ozanıdır. Phoebus ile Origanion hakkında bilgimiz yoktur.

21 — Eudoxe; Platon'un öğretilisi bir matematikçidir. Hipparque; Ptolemes'in çağdaşı, Nicée'li bir matematikçidir.

22 — Menippe; Lucien'in sık sık sahneye koyduğu kahramanlardan, Gadara'lı kinizmi tutan bir düşünürdür.

23 — Örgen'i dile getiren «mélos» ve bölümü dile getiren «meros» sözcükleri; yunancada, sadece bir tek harfle, P harfiyle anlam değişikliğine uğrarlar.

24 — Abdere'li Democritos. Cf. DEMOCRİTE, Diels, kısım 9, 117, 125.

25 — Epicuro'stan. Cf. EPİCURE, Usener, kısım 447.

26 — Cf. PLATON, Cumhuriyet, VI, 486 A.

27 — Euripides'in Fragmanı, Bellerophone. Cf. EURİPİDE, Nauck, kısım 287.

28 — Euripides'in Fragmanı, Hypsippe. Cf. EURİPİDE, Nauck, kısım 757.

29 — Aristophanes'in bir dizesi, Acharniens, 661.

30 — Platon'dan. Socrates'in Savunması, 28 B ve 28 C.

31 — Euripides'in Fragmanı, Chrysippe. Cf. EURİPİDE - Nauck, kısım 839.

32 — Bilinmeyen bir yazardan.

33 — Platon'dan, Epictetos tarafından aktarım, Konuşmalar (Entretiens, I, 280, II., 22.)

34 — Cf. (Epicure) EPICURE, Usener, kısım 447.

35 — Cf. ARİSTOPHANE, Bulutlar, 362.

36 — Domitia Lucilla, Marcus Aurelius'un annesi, Verus te babasıydı. —Secunda, Maximus'un karısının adıydı, kuşkusuz— Diotime, Hadrien'in bir azatlısıydı —Epitynchanus bilinmemektedir— Caninus, Celer, Hadrien çağı söz sanatı öğretmenlerindendir.

37 — Empedocles'in bir deyişi. Cf. EMPEDOCLE, Diels, kısım. 27, 28.

38 — Demetrius de Phalère (Phalère'li Demetrius), Makedonya Kralı adına Atina ilbaylığında bulunmuş bir sözendi.

39 — Platon'dan kısaltılmış metin aktarımı: Théétète, 174 DE. Eğer bir düşünürün önünde: «Bir zorba ya da bir kral övülürse o, herhangi bir çobanın (çobanın birinin) mutluluğunun yüceltilişini duyduğunu sanar... sürülerinden fazla süt elde etmesinden ötürü. Kırallardan daha sıkıntılı, daha sakıncalı bir hayvan türünü otlatmak ve sağlamakla yükümlü bulunduklarından dağbaşında kurulmuş bir parktaymışçasma, surlar ardında kapalı kaldıklarından ötürü kendilerini eğitmeye ayıracak çok az zamana sahip olmaları nedeniyle, çobanlardan ne daha az kaba, ne de daha az yetişkin olduklarını düşünür» diye yazar Platon.

40 — Bu adların çoğu bize yabancıdır. Euphrate, sayıklı bir yaşlılığın acılarından kaçınmak için

yaşamına son veren Mısırlı bir düşünürdür. Alciphron, Magnesie'li bir düşünürdür. Criton ile Xénophon, Socrates'in dostlarıydı.

41 — Cf. HOMERE, İliade, VI. 147 - 149.

42 — OEdipe, Kral OEdipe, Sophocles, 1391.

43 — Ruh güçlülüğüyle tanınmış Atina'lı general ve sözen. Demosthene, onun dil uzluğunu: «Yükselen ve yeniden düşen balta» diye betimlerdi.

44 — Sürülerini koruyan köpekleri kendilerine teslim etmeleri için, kurtların koyunları kandırışını anlatan Esope masalına anıştırma.

45 — Müz'ler korosunun yöneticisi, Apollon.

26 — Cf. ESOPE, masal 297; BABRIUS, masal 108.

27 — Cf. EPİCTETE, Dissert, II, I; PLATON, Criton.

48 — Cf. ARİSTOT, Rhétorique, II, 23.

49 — Cf. EPİCURE, Usuner, kısım 210. Bazılarınca: Epicuros'cular diye okunmaktadır.

50 — Cf. HOMERE, Odyssée, IX, 413.

51 — Cf. HÉSİODE, Uğraşlar ve günler, dize 186, Mazon.

52 — Cf. EPİCTETE, Dissert., III, 24.

53 — Cf. EMPEDOCLE, Diels, kısım; 27, 28.

M.S. 161'de Roma İmparatoru olan Marcus Aurelius 121 yılının 26 nisan gününde, Roma'da doğdu.

180 yılının sonunda, ordusunu kırmakta olan bir salgın sarılığına tutuldu, imparatorlarının öleceğini anlayarak gözyaşlarını tutamayan askerlerine: «Niçin ağlıyorsunuz?» diye sordu Marcus Aurelius. «Hepinizin beni yeniden bulacağı yere, sadece, sizden önce gittiğimi bilmiyorsunuzunuz?» dedi ve o günün akşamı bir emri olup olmadığını öğrenmek için yanına gelen görevliye «Artık beni bırakın, doğan güneşi bulmaya gidin, çünkü ben, batışı'mdayım» diye yanıt verdi, sonra uyuyacakmış gibi başını örttü. O gece 180 yılının 9 nisan gecesi idi, 58 yaşında, yaşamdan ayrıldı.

İmparator Filozofun günümüzden 1800 yıl önce yazdığı bugün de geçerli olan, Doğa ve İnsan üzerine düşünceler bulacaksınız bu yapıtında. Yazar, evrende insanın yerini ve ne için var olduğunu, yapıtının pek çok yerinde iletiyor bize, yinlemeler ve olanca gücü ile.